

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAİL ABBAS PAŞA
DİVANI VE TAHLİLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ALİ YILDIRIM

HAZIRLAYAN
EYYUP BOSTANCI

ELAZIĞ - 2007

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAİL ABBAS PAŞA
DİVANI VE TAHLİLİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / /2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / /2007 tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET

Divan şiiri, Türk edebiyatının oldukça önemli bir dönemini teşkil etmektedir. Bu dönem içerisinde ele alınan konuların işlenişi, ifadelerdeki ahenk, düşüncedeki derinlik, “Divan şiiri, Türk edebiyatının neden en önemli dönemidir ?” sorusuna cevap olmuştur.

Altı yüzyılı aşkın süre aralıksız devam eden bu dönemde oldukça önemli ve değerli şairler yetişmiştir. Divan şiiri geleneği içerisinde sayısı binleri bulan şairlerin fazlalığı da Türk insanının düşünce dünyasının zenginliğini ve hayal dünyasının genişliğini gözler önüne serer. Bu gelenekte şiirle uğraşanların sadece bu işi kendine meslek edinmiş şairler tarafından değil de herkes tarafından ele alınması da Divan şiirinin bir başka önemli hususiyetini arz eder.

Bu düşünceler içerisinde sadece şairlerin değil devlet adamlarının da şiirle uğraştığını biliyoruz. Biz de Divan şiirinin son döneminde eser vermiş ve üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış şairlerinden biri olan ve Paşa unvanına sahip Nail Abbas Paşa’yı çalışma konusu edindik. Yaptığımız bu çalışmayla onun edebiyatımızda alacağı yeri tespit ettik.

Nail Abbas Paşa, Divan şiirinin son döneminde eser vermiştir. Onu diğer Divan şairlerinden ayıran farklı bir yönü yoktur. Gerek eserinde ele aldığı konular, gerekse kullandığı nazım şekilleri yönünden Klasik bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde bir orijinallik ve özgünlük yoktur. Divan şiiri geleneği içerisinde şiirlerini söylemiştir. Yüz iki gazelinin yetmişe yakınında aşk konusunu ele almıştır. Bu yönüyle onun “âşıkane” gazel tarzında eser verdiğini söyleyebiliriz. Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Şiirlerinde halkın anlayabileceği bir dil kullanmıştır. Eserinde imla, vezin ve kafiye yönünden birtakım teknik hatalar görülmektedir. Bunun nedenini de şiirle fazla uğraşmamasına bağlayabiliriz. Kaynaklar da onun şiirleriyle pek meşhur olmadığını dile getirmektedir. Şairin şiirlerindeki teknik hatalarını örtecek bir yönü de şiirlerindeki derinlik ve şiirinin okunuşundaki ahenktir. Derin ifadelerle ve güzel düşüncelerle ele aldığı konuyu işlemiştir. Otuza yakın şiirinde de insanlara nasihat eden şair, bu yönde tasavvuf konusuna da değinmiştir.

Netice itibarıyla Nail Abbas Paşa’nın eserini her yönüyle ele alarak onun edebiyatımızdaki yerini tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızla bir şairimizi daha edebiyat dünyasına tanıtmış olursak bundan büyük mutluluk duyacağız.

SUMMARY

Divan Poem constitutes a very important era of Turkish Literature. The processes of the subjects taken up, the harmony in the statements, the profound in the thoughts have become the answer of the question “why is Divan Poem the most important era of Turkish Literature. This era which lasted more than six centuries continuously, very important and valuable poets were educated.

The excesses of the poets towards the traditions of Divan Poems shows that the richness of Turkish people’s thoughts world and the broadness of imagination world. With this tradition, not only the people who is interested in poems are not the one who took this as a job to themselves but also was taken by everybody presents one of the different importance of Divan Poem. Within these thoughts, we know that not only poets but also the statesmen engaged in poems. We worked on the subject of Nail Abbas Paşa, nicknamed Pala, who gave works at the last era of Divan Poems and no work has been done on his works so far. We established the place he will take in our literature with this work we have done.

Nail Abbas Paşa gave the works at the last era of Divan Poem. There is no different aspect differentiate him from other poets. He appears as a classic poem by the subjects in his works and the ways of nazım he used. In Nail Abbas Paşa’s poems, there is no originality. He told his poems in the tradition of Divan Poems. He took up the subject of love in the seventy of his a hundred and two gazels. With his side, we can say that he produced works in the sort of lover gazel. The language he used in his poems was plain. He used a language that ordinary people understand easily. In his works some technical mistakes such as spelling meter and rhyming can be seen . We can depend on the reason of this that he didn’t endeavor with poems. Historical sources also mention that he was not mostly busy with his poems.

One way to cover the technical mistakes in his poems was the profound in his poems and the harmony in reading those. He processed the subjects he took up with profound statements and beautiful thoughts. He advised people in his 30 poems and mentioned the subject of tasavvuf.

Finally , We tried the place of Nail AbbasPaşa in our literature by examining his work in every aspects. We will be happy to introduce one of our poems to the literature world.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	II
KISALTMALAR	IV
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	V
I.GİRİŞ	1
1. Nail Abbas Paşa'nın Hayatı.....	1
2. Edebî Kişiliği	11
2.1. Giriş.....	11
2. 2. Etkilendiği Şairler.....	14
2. 3. Dil ve Üslûbu.....	17
2. 4. Kullandığı Nazım Şekilleri.....	23
2. 5. Vezin ve Kafiye Kullanımı.....	24
3. Eseri.....	28
II. DİVANIN TAHLİLİ	30
1.Din ve Tasavvuf.....	31
1. 1. Allah.....	31
1. 2. Ayet ve Hadisler.....	32
1. 2. 1 Ayetler.....	32
1.2. 2 Hadisler.....	34
1. 3. Peygamberler.....	35
1. 3. 1. Hz. Muhammed.....	36
1.3. 2. Hz. Nuh.....	39
1. 3. 3. Hz. İbrahim.....	40
1. 3. 4. Hz. Yusuf.....	40
1.3. 5. Hz. Musa.....	40
1.3. 6. Hz. Harun.....	41
1. 3. 7. Hz. İsa.....	41

1. 3. 8. Hz. Süleyman.....	42
1.4. Kaza ve Kader.....	43
1. 5. Tasavvuf.....	45
2. Cemiyet.....	47
2.1. Hükümdarlar, Şehzadeler, Valide Sultan.....	47
2. 2. Diğer Devlet Erkânı.....	47
2. 3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler.....	48
2. 4. Aşk Kahramanları.....	51
2. 5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler.....	54
2. 6. Günlük Hayatla İlgili İfadeler.....	54
2. 7. Ülkeler ve Şehirler.....	56
3. İnsan.....	57
3. 1. Sevgili.....	59
3. 2. Sevgilinin Özellikleri.....	62
3.3. Âşık.....	63
3.4. Rakîb.....	66
4. Tabiat.....	67
4. 1. Hayvan.....	67
4. 2. Bitkiler.....	67
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	70
III. DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	72
Kasideler.....	75
Gazeller.....	118
Tarihler.....	188

Der-Feryâd-ı Tali'-i Acizî.....	190
Der-Hâl-i Nefs Be Zaman-ı Ye's.....	193
E't-Tahmîsât (Tahmisler).....	195
Mukatta'ât (Kıt'alar).....	200
Lügâz.....	203
Der- Tarih-i Tamam (Divanın Tamamlanmasına dair Tarih).....	205

ÖN SÖZ

Türk tarihine genel olarak bakıldığında Türklerin, Orta Asya'da tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte kurulup yıkılan devletler ve göçlerin etkisiyle çok geniş bir coğrafyada ve birçok kültürden etkilenecek oluşan sosyal yapısı vardır. Bu sosyal yapı, Türk edebiyatının da çok renkli ve zengin bir özelliğe sahip olmasını sağlamıştır.

Bu zenginlik içerisinde altı yüzyıllı aşkın bir süre devam eden ve Klasik edebiyat adını alan Divan edebiyatı çok önemli bir yer tutmaktadır.

Bu uzun süreç içerisinde gelişme gösteren ve önemli şahsiyetlerle zirveye çıkan Divan şiiri, günümüzde yaşayan şairlerin bile büyük ölçüde etkilendiği, feyiz aldığı kaynak durumundadır.

Bir milletin edebiyatı, yaşayışının aynasıdır. Bu bağlamda Divan şiiri, Osmanlı'nın kültür dünyası ve yaşam biçimi hakkında da bize çok önemli ipuçları verir. Divan şairlerinin; saraya yakın olması, padişah, sadrazam ve çeşitli devlet erkânının himayesinde faaliyet göstermesi sosyal ve kültürel hayatı eserlerine taşımalarına bir başka sebeptir. Dolayısıyla şair padişahlarımızın da var olması ve şairlerimizi desteklemesi Divan şiirinin gelişmesinde çok büyük bir etkidir.

Şair padişahlarımızla birlikte "Paşa" unvanlarının yanında şair unvanını da taşıyan ve şairlik yönlerinin devlet adamı rolünün önüne geçtiği, şairliğiyle anılan ve sonraki nesiller tarafından "şair" diye bilinen paşalarımız da vardır.

Biz de bu çalışmada, paşalığının yanında şairlik de yapmış, Divan şiiri içerisinde eskiden yeniye geçiş döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'yı konu edindik.

Edebiyat araştırmacısının bir amacı da gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen sanatçıları tespit etmek, bu sanatçıları araştırmak ve onları edebiyat dünyasına tanıtmak ve kazandırmaktır.

Altı yüzyıllı aşkın bir süre devam etmiş Divan edebiyatında gün yüzüne çıkarılmamış, edebiyat dünyasının tanımadığı pek çok sanatçı vardır. Biz de, bütün sanatçıların incelenmesi, edebiyat dünyasına kazandırılması gerektiğini düşünerek araştırmamızı büyük bir titizlik içerisinde sürdürdük. Araştırma sürecinde İstanbul'da bulunan birçok kütüphaneyi taradık. Malumunuz olduğu üzere günümüze kadar divan

edebiyatında büyük bir öneme sahip olan şair ve yazarlar üzerinde durulmuş ve genel olarak divan şiirinin son döneminde eser vermiş olan diğer şairler pek fazla ele alınmamıştır. Bu düşünceden yola çıkarak araştırmalarımızı üzerinde hiç çalışma yapılmamış şairler üzerinde yoğunlaştırdık. Böylelikle Nail Abbas Paşa'yı çalışma konusu olarak tercih ettik.

Eserimizi oluştururken Nail Abbas Paşa'nın elde tek bir nüshası olduğu için karşılaştırma yoluna gidemedik. Bundan dolayı onun hayatı, sanatı ve divanını ele alarak fazla ayrıntıya girmeden bir de divanın tahlilini yaptık. Umarız bu çalışmamız neticesinde bu şairimizi edebiyat dünyasına tanıtır ve insanların hizmetine sunarız.

Bu çalışmayı hazırlarken yardımını gördüğüm İstanbul'daki kütüphane çalışanlarına özellikle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, emeğini gördüğüm diğer hocalarıma ve dostlarıma, özellikle bana her konuda yardımcı olan beni yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Ali YILDIRIM'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eyyup BOSTANCI

İstanbul - 2007

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

S. : Sayı

v.s. : Vesâire

v.b. : ve benzeri

Yay. : Yayınlayan

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Divan şiiri metinleri incelenirken kullanılan transkripsiyon harflerini biz de eserimizi incelerken kullandık. Kullandığımız transkripsiyon harfleri şunlardır:

ء	:	‘	ق	:	Q, q
ا	:	A, a, Ā, ā, E, e	ك	:	G, g, K, k, ñ
ب	:	B, b	گ	:	G, g
پ	:	P, p	ل	:	L, l
ت	:	T, t	م	:	M, m
ث	:	<u>S</u> , <u>s</u>	ن	:	N, n
ج	:	C, c	و	:	V, v, O, o, o, ū
چ	:	Ç, ç	ه	:	H, h
ح	:	H, h	ی	:	Y, y, ı, i, ī
خ	:	Ĥ, ĥ			
د	:	D, d			
ذ	:	<u>Z</u> , <u>z</u>			
ر	:	R, r			
ز	:	Z, z			
س	:	S, s			
ش	:	Ş, ş			
ص	:	Ş, ş			
ض	:	Đ, đ, Ž, ž			
ط	:	T, t			
ظ	:	Z, z			
ع	:	‘			
غ	:	Ġ, ġ			
ف	:	F, f			

I. GİRİŞ

1. Nail Abbas Paşa (? — 1859)'nın Hayatı

Divan edebiyatının son döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'nın hayatı ve ailesi hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. İncelemiş olduğumuz tezkirelerden ve araştırdığımız Osmanlı arşivlerinden hareketle hayatı ve ailesi hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. İncelediğimiz kaynaklar içerisinde onun hayatıyla ilgili en detaylı bilgiyi Fatin Tezkiresi'nde bulmaktayız.

Elde ettiğimiz bilgiler ışığında babasının adının Cabbâr-zâde Süleyman Bey olduğunu anlıyoruz. Bu bilgiyi Osmanlı arşivleri ve tezkirelerde görmekteyiz:

“Sivas’ın eski mutaşarrıfı Cabbâr-zâde Abbâs Paşa’nın Sivas’taki borçlarını listesi ile alacaklıların mürâcaatını havî ‘arzuhal’”¹

“Bozok kazası hânedânından ve Cabbâr-zâde Süleyman Bey’in evlâdından olup”²

“Yozgatlı Cabbâr-zâde Süleyman Bey’in oğludur ...”³

“Süleymân Bey’in maḥdûmudur.”⁴

gibi ifadelerden babasının Yozgatlı olduğunu ve Osmanlı döneminde devlet kademesinde görev aldığını anlıyoruz. Nail Abbas Paşa'nın babası vali olarak görev yapmıştır:

“Bozok ve Kaḅır mutaşarrıfı Cabbar-zâde Süleyman Bey’in kızı Ulviye Hanım, Meryem Hanım ve oğulları Celâl Paşa ve Abdülfettâh Bey.”⁵

Osmanlı arşiv belgelerinden elde ettiğimiz bu bilgiler ışığında Nail Abbas Paşa'nın kendisinden başka kardeşlerinin olduğunu da anlıyoruz; ancak bu bilgiye arşiv belgeleri dışında başka bir kaynakta rastlayamadık. Ayrıca onun tarihî bir vesika olmak bakımından önem arz eden şiirinde de bir kardeşinin olduğunu anlıyoruz.⁶

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:2 Gömlek no:23 M 1266

² Fatin Tezkiresi: 386. syf.

³ Tuhfe-i Naili: Cilt:2, syf:1000, sıra:4127

⁴ Sicill-i Osmânî C: 3 332.syf.

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:103 Gömlek no: 65

⁶ 17. Kaside 3-4-5. beyit

Cabbarzade Süleyman Bey, valilik yaptığı yerlerde iyi işler gerçekleştirir. Valiliği sırasında cami, hamam, medrese gibi vakıf eserleri inşa ettirir.

Süleyman Bey'in yapmış olduğu bu çalışmalar hakkında Osmanlı arşivlerinde şu bilgilere rastlıyoruz:

“Cabbār-zāde Süleyman Bey’iñ yaptırdığı cāmiye bitişik dükkān, hamām, medrese ve mektebiñ ta‘mir maşrafı ile inşā edilen dükkānların maşrafının vakıf haşılatından taḥşīli...”¹

İlerleyen bölümlerde de görüleceği gibi görev yaptığı yerlerde iyi işler başaran Paşa'nın bu özelliğini babasından aldığını söyleyebiliriz.

Nail Abbas Paşa'nın nerede ve ne zaman doğduğunu tam olarak bilemiyoruz. Kendisinden bahseden kaynaklarda da bu bilgiye rastlayamadık. Nail Abbas Paşa'nın küçük yaşta İstanbul'a geldiğini bildiğimize göre onun İstanbul dışında bir memlekette doğduğunu düşünebiliriz. Kendisine küçük yaşta Dergāh-ı Āli Kapıcıbaşılığı verilmiş, bu görevden dolayı İstanbul'a gelmiştir. Bu göreve gelmesinde ya da getirilmesinde babasının etkili olduğunu söyleyebiliriz:

“...siğarında kendüne Dergāh-ı Āli Kapıcıbaşılığı rütbesi bi'l-‘ita mu‘ahḥaren Der-Saadet'e tebdīl ile aşilen bir müddet ba'zı ḥidmet-i şeniyyede istiḥdam olunduktan şofıra...”²

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 204 Gömlek no: 96 M1278

² Fatih Tezkiresi 386.syf.

Her sanatçı eserinde yaşadığı hayat hakkında mutlaka ipuçları verir. Biz de Paşa'nın hayatı hakkındaki bilgilerimizi divanındaki yazmış olduğu şiirlerinden öğrenebiliyoruz. Ünvanının ve soyunun nereden geldiğini ve mahlasını nereden aldığını Abdülmecit Han'a yazdığı kasidede şöyle dile getirir:

“Şöhretim âlemde Cabbâr-zâde Abbâs aḥḳarım
Maḥlaşım Nâ'il diyü tesmiye itdi şâ 'irân”¹

Eldeki belge ve kaynaklar ışığında çocukluğunda kendisine Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşılığı rütbesi verildiğini, sonra İstanbul'a gelip İstabl-ı âmire (Padişah sarayının ahır) müdürlüğü payesiyle bazı saray hizmetlerinde bulunduğunu görüyoruz. (M. 1822'de Sipahiler ağası olmuş, 1823'te bu görevden alınmış ve 1824'te ikinci kez göreve getirilmiştir. 40 Cemaziye'l-ahırında (M. Şubat 1825) Edirne bostancıbaşısı, 42 (M. 1826) de Kapıcılar kethudası görevlerinde bulunmuştur.)² Daha sonra Surre emini ile birlikte Hicaz'a gidip gelerek Mabeyn-i Hümayun kapıcılar kethüdalığında görev yapmıştır:

“... Surre-i Hümâyün-ı 'ayânât celîlesi ile cānib-i Hicāz'a 'azimet ...”³

Bu görevde çalıştığını Abdülmecit Han'a sunduğu kasidesinde de görmekteyiz. Şairimiz, kendisini bu göreve getirdiği için padişaha teşekkür etmektedir:

“Ben de bir 'aciz emekdâr bende-i nâçiziyim
Sāye-i şevketde oldum beyne' l-aḳrân kamrân

“Luṭf idüp bāb-ı şehenşāhīde bevvābānına
Kethüda naşb eyledi bu bendesin şāh-ı cihān”⁴

¹ 7. Kaside 9.beyit

² Sicill-i Osmānī C: 3 332.syf.

³ Fatin Tezkiresi 386.syf.

⁴ 7. Kaside 9. beyit

Nail Abbas Paşa, bir süre sonra Mir-i miran rütbesiyle Balıkesir kaymakamı (H.1262- M.1846) olur:

“ ... biñ iki yüz altmış iki senesi bā-rütbe mīr-i mīrānī Balıkesirī kazāsı k̄ā’im maḳamlığına naḳil ...”¹

Balıkesir’de oldukça iyi işler yapan Paşa, ödüle layık görülür. Hatta maaşına zam bile yapılır:

“Karesi Muḫaṣṣılı Abbās Paşa’nıñ ma’āşı zammı”²

Paşa, bu görevde bir süre kaldıktan sonra (H. 1264- M.1848) senesinde rütbesi yükseltilerek Sivas’a vali olarak atanmıştır. Bu bilgiyi hem tezkirelerden hem de Osmanlı arşivinden öğrenmekteyiz:

“ ... ve iki yüz altmış dört senesi mutaṣarrıflık ile Sivas’a ‘azimet eyleyüp...”³

“ Karesi muḫaṣṣılı Abbās Paşa’nıñ rütbesinin terfii talebi”⁴

“Karesi muḫaṣṣılı ‘Abbās Paşa’nıñ görevden alınıp yerine Ḥasan Paşa’nın ta’yin edildiği ...”⁵

“Sivas Eyaleti mutaṣarrıflığına ta’yin edildigine dā’ir esbāk Karesi Sancığı Muḫaṣṣılı Abbās Paşa’ya ḥüküm”⁶

“Sivas eyaletine ta’yin olunan Abbās Paşa gelinceye kadar vazīfesine devam edeceğine dā’ir Sivas ḳaymaḳam ve defterdārı Meḫmed Raif’iñ yazısı”⁷

“Sivas mutaṣarrıfı Abbās Paşa’nıñ görev yerine vardığı”⁸

¹ Fatın Tezkiresi: 386. syf.

² Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 79 Gömlek no:1561 M 1262

³ Fatın Tezkiresi: 386. syf.

⁴ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 141 Gömlek no: 7249 M 1263

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 3 Gömlek no: 38 M 1263

⁶ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 6 Gömlek no: 35 M 1264

⁷ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 147 Gömlek no: 60 M 1264

⁸ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 22 Gömlek no: 44 M 1264

Sivas mutasarrıflığı (valilik) yaptığı dönemle ilgili olarak Osmanlı arşivlerinde oldukça fazla belge bulunmaktadır:

“Sivas Eyaletine ta’yın olunan Abbās Paşa gelinceye kadar vazifesine devam edeceğine dā’ir Sivas kaymakam ve defterdarı Mehmed Raif’in yazısı”¹

“ Sivas valisi Ābbas Paşa’nın görev yerine vardığı”²

Kaynaklar, onun Sivas’ta başarılı bir yöneticilik yaptığını, yörede asayiş ve emniyeti sağladığı için kendisine ödül verildiğini anlatmaktadır:

“Sivas’ta asāyış ve emniyeti sağlamakta üstün muvaffakiyet gösteren Abbās Paşa’nın hakkı olan rütbesinin terfi’ile mükafatlandırılmasına dā’ir Şeyh Mehmed’in yazısı”³

Paşa’nın Sivas’ta başarılı işler yapmakla beraber zaman içerisinde birtakım yanlışlıklar yaptığını ve bu nedenle (H.1265–1849) yılında görevinden azledildiğini görüyoruz:

“Tokatlı Hacı Muştafa adlı kimsenin hūkūka dā’ir da’valarından dolayı Sivas mutasarrıfı Abbās Paşa’nın azline ve teferruatına dā’ir ...”⁴

“Sivas mutasarrıfı Abbās Paşa’nın azliyle yerine Tırhala esbak mutasarrıfı Münib Paşa’nın ta’yın edildiği ...”⁵

¹ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no: 147 Gömlek no: 60 M 1264

² Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:22 Gömlek no: 44 M1264

³ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:452 Gömlek no: 100 M1264

⁴ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:149 Gömlek no: 4212 M1265

⁵ Osmanlı arşiv belgeleri: Dosya no:7 Gömlek no: 46 M1265

Nail Abbas Paşa, Sivas'taki görevinden ayrılırken borçlu olarak ayrılır. Alacaklıları, bu durumdan dolayı ondan şikâyetçi olurlar:

“Sivas’ın eski mutaşarrıfı Cabbar-zâde ‘Abbās Paşa’nın Sivas’taki borçlarınıın listesi ile alacaklıların mürâcaatını havî ‘arzuhal ...”¹

“Sivas’taki ba’zı şahıslara olan borcunu ödemesi husûşuında eski Sivas mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’ya, vekilinden şikâyetçi olduğuna dâ’ir Şerîf ‘Abdülmuttalip Efendi’ye, emekli Miralay Aḥmed Bey’in rütbesini yükseltmesi husûşuındaki ‘arzuhalini Seraskeriyye’ye gönderildiği ...”²

“Sivas tüccarından Kâsapaşası Agop’un esbak Sivas mutaşarrıfı müteveffâ Cebbar-zâde ‘Abbās Paşa’da olan alacağının terekeyi almadıkları için mahdûmlarından talep edilmeyeceği ...”³

“Sivas esbak valisi ‘Abbās Paşa’nın borçlarını ödemesi için gerekenin yapılması ...”⁴

“Sivas esbak valisi ‘Abbās Paşa’nın ba’zı esnâfa olan borcunu ileriki bir zamanda ödeyebileceği...”⁵

gibi ifadelerden Paşa’nın esnafa borçlu olduğu ortaya çıkıyor; ancak Paşa’nın neden böyle bir şey yaptığı hakkında hiçbir açıklama görülüyor. Paşa’nın borçlarının bir kısmını sonradan ödediğini Osmanlı arşivlerindeki şu ifadelerden anlıyoruz:

“Sivas eski mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’nın Kâsapaşası Agop’a olan borcunu ödemesi.”⁶

“Esbak Sivas mutaşarrıfı ‘Abbās Paşa’nın Bozoḡlu İsmâil Bey’in varislerine olan borcunu Aḥmed Bey’den tahşîli”⁷

¹ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 2 Gömlek no:23 M1266

² Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 23 Gömlek no:22 M1266

³ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 110 Gömlek no:21 M1266

⁴ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 94 Gömlek no:71 M1268

⁵ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 97 Gömlek no:58 M1268

⁶ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 91 Gömlek no:47 M1272

⁷ Osmanlı arş. belgeleri: Dosya no 114 Gömlek no:32 M127

Nail Abbas Paşa, (H.1265–1849)'da azledilerek İstanbul'a gelir. (Cemaziyelahir1275-Ocak1859)'da İstanbul'da vefat eder. Mezarı Sultan Bayazıt Camii kabristanındadır:

“(M. Ocak 1859) da Der-sa’âdet’te fevt oldu. Sulţân Bayazıt kabristanıñda medfündür.”¹

Bu bilgiye sadece Sicill-i Osmanî’de ve Tuhfe-i Nailî’de rastlıyoruz.

Nail Abbas Paşa, hayatı boyunca sıkıntılar yaşamıştır. Divanının giriş kısmındaki on beş beyitlik şiirinde hep ıstırap çektiğini ve hayatı boyunca çok fazla yanlış yaptığını dile getirmektedir:

“İnkâra mecâlim yok fâ’ide virmez nedâmetim
Uydum bu nefse kaldım hemân zâr-ı nâ-tüvan

Benim ol âsî kim sin ü sal ömrümü itdim
Heva vü ma’siyet ile düzağa sezâ heman”²

Allah’a yalvardığı “münacatında” da Rabb’inden, kendisini affetmesini istemektedir:

“Ricamı eyle maqbûl hürmet-i ‘izz ü celâliñçün
Bu âh u vâh ile ömrüm güzerân eyleme ya Rab”³

¹ Sicill-i Osmânî C:3 332.syf.

² Münacat 7-8. beyit

³ 1. Kaside 8. beyit

Hız Muhammed için yazmış olduğu naatlarda da yaptığı hatalardan dolayı peygamberin, kendisine hesap günü şefaata etmesini istemektedir:

“Tehī dest-i günehkârım amândır yâ Resûlu’llah
Ġarīb ü ‘âcizim hâlîm ‘ayândır yâ Resûlu’llah

Pür ‘isyânı mücrimim hiçbir mu ‘inim yok meded senden
Şefâ’at eyle tuğyân kâmrândır yâ Resûlu’llah”¹

Şiirlerinin büyük bir kısmında, yaptığı hatalardan pişman olma söz konusudur. Bu pişmanlık içeren şiirlerden yola çıkarak onun görevini icra ederken hatalı işler yaptığını ve bundan dolayı pişmanlık duyduğunu söyleyebiliriz. Bu anlayış, aynı zamanda müslümanın her daim kendisini günahkâr ve suçlu görmesi psikolojisi de olabilir. Gözden düştükten sonra ve büyük bir pişmanlıkla yazdığını tahmin ettiğimiz şu kaside de bu düşüncemizi desteklemektedir:

“Emr-i me’mûriyetimde itmedim hâşâ haşâ
Düşdüğüm derd ü mihen ağıyâr belâsı mutlakâ

Aşdıķayı dâ’imâ terzîl ider ehl-i hücum
İtdiler ez-cümle ‘âciz bendeñi Ġark-ı ğumüm”²

Bir şiirinde de yaptığı işte hatalı olmadığını şöyle anlatır:

“İ’tirâf-ı ‘acz ile hâli beyândır maķşadım
Şâh-bâz-ı vaşfına haddim mi açmaķ bâl ü per”³

¹ 6. Kaside 1-2. beyit

² 1. Musammat XI- XII

³ 9. Kaside 4. beyit

Nail Abbas Paşa'nın hayatı boyunca çektiği sıkıntıların belki de en önemlisi evinin yanması hadisesidir. Bir şiirinde evinin yandığını, kira derdine düştüğünü, padişahтан yardım istediğini görmekteyiz:

“Derdimiñ biñde birin muhtaşaran söyleyeyim
Tā şifā-ḥāne-i luṭfuñdan ola derde şifā

Bir oyun kırdu felek āteş ile gāfil iken
Yeñiden toğmuşa döndürdi beni ser-tā-pā

Cem‘ idüp sāye-i şevketde birāz dünyalık
O da iḥrāka düşüp ḥānım ile oldı hebā

Bī-mekān koydı nihāyet kuluñı āteşle
Derd-i icāra düşürdü beni her şayf u şitā”¹

Bu şiirde de görüldüğü gibi pek çok sıkıntı çeken Paşa'nın evi yanmıştır. Aynı zamanda eşini bu yangında kaybetmiştir. Paşa'nın yazmış olduğu bu şiirden sonra padişah tarafından kendisine bir ev hediye edildiğini şiirin ilerleyen beyitlerinde görmekteyiz:

“Güş idüp taḥta cülüsunda bu ma ‘zūriyeti
İşde ‘āciz kulına eyledi bir ḥāne ‘atā

Muzṭarib ḥāle vuḳūf zatına bir mevhibedir
Bende-perverlik idüp luṭfunı itdün icrā”²

¹ 13.Kaside 11-12-13-14.beyit

² 13. Kaside 16-17.beyit

Hayatı boyunca pek çok sıkıntı çektiğini belirten Nail Abbas Paşa'nın tarihî bir vesika olmak bakımından önem arz eden bir şiiri de vardır ki; bu şiirden hareketle bir kardeşinin olduğunu da öğrenmiş oluyoruz. Bu tarihî olayla ilgili bilgiyi Osmanlı arşivinde de görmekteyiz:

“Abbās Paşa ceddiniñ Yozgat'taki vaqfı musaqqafatından bir konağın ‘arşasını zapt eden Sandık şarrāfı Oğan'ıñ maḥkeme edilmesi”¹

“Yozgatlı Ermeni Oğan Bazergān ile kendisinden da'vācı olanlarıñ Dersaadet'e celbi ve muḥakemeleri”²

Şairimiz bu durumu bir şiirinde şöyle dile getirmektedir:

“Derd-i mirāsa düşürdi bizi kec tali ‘imiz
İsti-āb eyledi cismim bu ta ‘addī vü zulem

Cem' idüp müddet-i ‘ömründe birāder merḥūm
Şaklayup cānı gibi saymaz idi naqd u sitem

Bir kıızı iki ayāli ne oyunlar itdi
Çaldılar her neye mālîk ise ol biş ü kem”³

Bu durumdan dolayı Sultan Abdülmecit'e bir şiir yazarak, Abdülmecit'in bu durumu düzeltmesini istemektedir:

“İşde bu ḥālimize pādişehim vākıf ol
Himmet ü şevketine oldu ehem sa'y u himem”⁴

¹ Osmanlı arş. belg.: Dosya no:303 Gömlek no:78 M1274

² Osmanlı arş. belg.: Dosya no 325 Gömlek no 66 M1275

³ 17.Kaside 3–4–5. beyit

⁴ 17.Kaside 42.beyit

Şiirlerinin -özellikle kasidelerinin- büyük bir kısmında hayattan hep şikâyet ettiğini, işlediği kusurlardan dolayı affedilmeyi istediğini görmekteyiz. Şair, yapmış olduğu hataları Sultan Mahmut'a sunduğu bir şiirinde de (musammat) dile getirir. Bu musammatın başlığı "Der- Sitayiş-i Şehryâr-ı Dârâ-Der-bân Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî Berây-ı İtirâf-ı 'Acz ü Kusûr-ı 'Âcizi" şeklindedir. Bu ve buna benzer ifadeler, onun mizacı hakkında yorum yapabilmemizi sağlamaktadır.

2. Edebî Kişiliği

2. 1. Giriş

19. yüzyıl, Divan şiirinin son dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde edebiyatımızda yenilikçi şairler ortaya çıkar. Divan şiiri tarzında eser veren şairler pek başarılı eserler vücuda getiremezler. Divan şiiri, yavaş yavaş gerilemeye başlar.

Bu dönemde Divan şiirinde görülen bir başka özellik de eserlerde kullanılan dilin sadeliğidir. Meydana getirilen eserlerde genellikle halkın kolaylıkla anlayabileceği bir dil tercih edilir. Sanat anlayışı bakımından Fuzûlî gibi Bâkî gibi Nedîm gibi ve onların değerinde şairler yetişmez. Bu dönemde şairliğinden söz ettiren pek az şair vardır.

İşte biz de Divan edebiyatının son döneminde eser vermiş olan Nail Abbas Paşa'nın eserini incelemeye aldık. Onun sanatını inceleyerek edebiyatımızdaki yerini tespit etmeye çalıştık. Nail Abbas Paşa'nın sanat anlayışını tespit etmek için, şiirlerini şekil ve muhteva yönünden ele alarak incelemeyi daha uygun bulduk.

Nail Abbas Paşa'nın -kendisinin de dile getirdiği gibi- şiirlerini divanda toplama gibi bir düşüncesi yoktur. Şair, Sultan Abdülmecit'in isteği ile şiirlerini bir divanda toplamıştır.

Şiirlerini genel olarak incelediğimizde vezin yanlışları, imla yanlışları ve ifade bozuklukları sıkça göze çarpmaktadır. Bu durum da onun şiirle pek fazla uğraşmadığını ve şairlik yeteneğinin pek fazla olmadığını gösterir. Şairin şiirlerinde görülen birtakım teknik aksaklıklarla beraber şiirlerinde belli bir ahengin ve konularda derinliğin olduğunu da söyleyebiliriz.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde yer yer ifade tekrarları görülmektedir. Mesela “ya Rab” redifli üçüncü kasidenin tamamı, gazel kısmında (12. gazel) tekrar edilmiştir. 8. gazel'in hemen hemen tamamı, 89. gazelde bir kez daha tekrar edilmiştir. Bu hataların kendisinden mi yoksa müstensihinden mi kaynaklandığı belli değildir.

Divanında on üç kaside bulunan şairimiz, bunların büyük bir çoğunluğunda yaptığı hatalardan dolayı padişah tarafından affedilmeyi istemektedir. Çoğu divan şairinin yaptığı gibi, bazı isteklerini dile getirmek için Nail Abbas Paşa'nın da şiiri bir araç olarak kullandığını, şiirin kendisine elçilik ettiğini görüyoruz.

Şairin kendi şiiri hakkındaki yorumlarına baktığımız zaman diğer divan şairlerinde olduğu gibi kendi şairliğini övdüğü kanaatine varıyoruz. Fahriye olarak adlandırılan bu şiirlerde mübalağaya dayalı birçok ifade yer alır. Şairin kendi şiiri hakkındaki yorumlarından bazılarını burada göstermeyi uygun bulduk:

“Āferīn tab-ı hüner-perverine Nā 'il-i zār”¹

“Kelimatın yerine dürr-i güher nazm itsem”²

“mālik oldun çünkü iqlīm-i ma'ānī nutfesi”³

“benim ol şā'ir-i mu'ciz-ķalem”⁴

“Nā'il seniñ bu kilik-i meyāmın alāmetin

Bir naħldir ki mīve-i mazmūn-ı ter virür”⁵

“İşde daħl eyleyene şa'ir-i mu'ciz-güyem”⁶

¹ 14. Kaside 37. beyit

² 15. Kaside 27a

³ 4. gazel 5a

⁴ 39. gazel 5a

⁵ 41. gazel 4. beyit

⁶ 3. Muhammes III-3

Kendisinin diğer şairlerden üstün olduğunu belirten şu ifadeler de oldukça dikkat çekicidir:

“Hezār eş ‘āra nisbet müddei’dir hāme-i şūhum
Şarīr-i dil-pesendim sīt-i dūr-ā-dūra benzetmez

Suħanverler degil kim gerçi ammā her suħandānı
Cihān inşāf iderse Nā’il-i mehcūra benzetmez”¹

“Şeh-süvārān-ı belāgāt bulunan pek çokdur
Her hüner-ver bu kümeyt-i kalemî kullanamaz

Saňa maşşūşdur ancak bu ‘ubdiyyet Na’il
Dergeh-i şūħda her ehl-i suħan kullanamaz”²

“Nā’il bize bu rütbe tefāhür ‘abes degil
Var nāmımız memālik-i Rūm u ‘İraqda”³

Şiirlerinin tamamını göz önüne aldığımızda, bu durumu kendi şiirinin mükemmelliği olarak yorumlayamayız; zira imla yanlışları ve vezin bozuklukları oldukça fazladır. Yine yüz iki tane gazel yazmış bir şairin kendi şiiri hakkında bu yorumları yapmasını da padişaha kendisini iyi bir şair olarak gösterme telaşı şeklinde yorumlayabiliriz.

¹ 44. gazel 5. beyit

² 45. gazel 3–4. beyit

³ 87. gazel 5. beyit

2. 2. Etkilendiği Şairler

Her sanatçı, eserlerini oluştururken genellikle tanınmış ve usta sanatçılardan etkilenir. Bu sanatçıları kendine örnek almaya çalışır. Şairimiz de Şiirlerini oluştururken bazı Divan Şairlerinden etkilenmiştir. Etkilendiği Şairlerin başında 16. yuzyılın ve Türk edebiyatının en büyük aşk Şairi olan Fuzl gelir. Nail Abbas Paşa, Fuzl'nin meşhur Şiirlerinden biri olan “-den gayrı” redifli gazeline benzer tarzda bir Şiir söyler. Fuzl, bu gazelini yedi beyitten oluşturmuş ve aruzun Fe' ilatn / Fe' ilatn / Fe' ilatn / fe'ilün kalıbıyla söylemiştir. Nail Abbas Paşa da Şiirini yedi beyitten oluşturmuş ve aynı aruz ölçüsü ile Şiirini söylemiştir:

“Ne görür ehl-i cef mende vefdan ęayrı
Ne bulur şem'i yağan kimse ziydan ęayrı”

(Fuzl)

“Eline var mı girer şimdi hevdan ęayrı
Zlfne kim toğunur bd-ı sabdan ęayrı”¹

(Nail Abbas Paşa)

Nail Abbas Paşa, Fuzl'nin “-dır garaz” redifli gazeline de benzer bir Şiir yazmıştır. Fuzl, bu Şiirini yedi beyitten oluşturmuş ve aruzun F' ilatn / F' ilatn / F' ilatn / F'ilün kalıbıyla söylemiştir. Nail Abbas Paşa da gazeline aynı kalıbı kullanmış; fakat gazelini beş beyitten oluşturmuştur:

“Hlķa Hblardan vişl-i rğat-efzdir ęarz
'řıķa ancak taşarrufsuz temsadır ęarz”

(Fuzl)

“Cevher-i aşliyyeden insn-ı kmildir ęarz
'Arş-ı a'l-yı beyndan eşref-i dildir ęarz”²

(Nail Abbas Paşa)

¹ 98.gazel

² 56. gazel

Şairlerin kendilerini ve şairliklerini övdükleri şiirlerine “fahriye” denir. Bu türde başarılı örnekler veren Nef’î’dir. Nâil Abbas Paşa da genellikle kendi şairliğini över. Bu yönüyle şairimizin Nef’î’den etkilendiğini söyleyebiliriz. Nail Abbas Paşa, Nef’î’nin:

“Tūtî-i mu‘cize-güyem ne desem lâf degil
Çarh ile söyleşemem ‘âyinesi şâf degil”

matlı şiirinden etkilenerek kendi şiiri hakkında yorum yaparken “benim ol mu‘ciz kalem”¹ ifadesini kullanır.

Bir şiirinde de “şâ‘ir-i mü‘ciz-güyem”² ifadesi ile kendi şiirini över.

Şairin etkilendiği bir başka divan şairi de Nâbî’dir. Paşa, Nâbî’nin mısra-ı berceste olan ve halk arasında atasözü gibi dolaşan:

“Sitem hep âşinâlardan gelir bîgânedan gelmez”
mısraına yakın tarzda bir gazel yazar:

“Maqâdîre tenâkûs şîve-i merdânedan gelmez
Kederler ehl-i gâfletden gelür ferzânedan gelmez”⁴

¹ 56. gazel

² 39. gazel 5a

³ Muhammes 3

⁴ 48.gazel 1.beyit

Şairlerin, beğendikleri diğer şairlerin şiirlerine nazire yazmaları onlardan etkilendiklerini ve onları kendilerine örnek aldıklarını gösterir. Şairimiz de Pertev Paşa'nın bir gazelini tahmis etmiştir. Bilindiği gibi Pertev Paşa, Tanzimat döneminde eser vermiş şair ve devlet adamıdır. Yenilikçi şairler yanında divan geleneği içerisinde eserler vermiştir. Aynı zamanda yenilik içeren şiirleri de vardır. Nail Abbas Paşa da bu şairimizin bir gazelini tahmis ederek ondan etkilendiğini göstermiştir:

“Ey gonce-dehen şanma bu tab‘ım feleklenür
Baħr-ı maħabbet içre dilim semeklenür
Bezme gelince ruħları elvān çiçeklenür
Bū reşk-i ħūrī ħüsn-i vedāda meleklenür
Meşrebde n'eyleyim felekāsā dönekenür”¹

Nail Abbas Paşa'nın etkilendiği bir başka divan şairi de Bâkî'dir. Bâkî'nin “baharın özelliğini anlattığı ve Mithat Ali Paşa'yı övdüğü” kasidesindeki şu ifadeye benzer ifadeleri Nail Abbas Paşa'nın şiirinde de görüyoruz:

“Rūħ-baħş olmada Mesīħā-şifat enfās-ı bahār
Açdılar dīdelerin ħāb-ı ğafletten ezhār”

(Bâkî)

“Rūħ-baħş olmadadır nuṭk-ı dem-i Īsīvār”²

(Nail Abbas Paşa)

¹ Tahmis gazeli

² 12.Kaside 9a

Nail Abbas Paşa'nın tahmis şeklinde yazdığı:

“Güzeller içre bir nâzik dehânım müstemendimsin
 Hâyâliñ dîdeden gitmek muhâldir şeh-levendimsin
 Hırâmân ol şafâ-yı hâtır it serv-i bülendimsin
 Fedâ itmek baña küfrân-ı ni'metdir efendimsin
 Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin”¹

matlalı şiirinde de Şeyh Galip'ten etkilendiğini düşünebiliriz.

2. 3. Dil ve Üslûbu

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerini şekil yönünden incelerken ele alacağımız bir konu da onun kullandığı dil ve üslûbudur.

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde genellikle ikili terkipler kullanır. Terkip yönünden çok uzun terkiplere başvurmaz. Terkipler diğer divan şairlerinde olduğu gibi Farsça terkip şeklindedir. Şairimiz çok az olmakla birlikte Arapça terkipler de kullanmıştır:

“iftihârü'l-enbiyâ”², “zû'l-celâl”³, ismullah⁴, şefiü'l-müznibîn⁵, rahmetenli'l-'alemîn⁶, beyne'l-akrân⁷, kıretü'l-'ayn⁸ gibi.

¹ 1. Tahmis

² 3. Kaside 1a

³ 3. Kaside 5a

⁴ 5. Kaside 4a

⁵ 5. Kaside 2a

⁶ 5. Kaside 3a

⁷ 7. Kaside 6b

⁸ I. Tarih 5b

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde üçlü terkipler de kullanır. Üçlü terkiplere örnek olarak: ba'is-i āsāyīş-i emn-i medīd¹, vakıf-ı mesele-i şer'-i şerīf², telh-kām-ı hücnat-i eflāk-ı āmāl³, indifa'-yı keder-i gaiķ-i a'dā⁴, Kām-yāb-ı vāşıl-ı didār-ı hāk⁵ gibi örnekler verilebilir.

Paşa, bir gazelinde de dörütlü terkip meydana getirir:

“Hürmet-i şān-ı cenāb-ı ruħ-ı pāk Muştafa”⁶

Şair, bir şiirinde de Türkçe kelimeleri Farsça terkip şeklinde kullanarak tamlama oluşturur: düğme-i göğüs⁷

Divan şiirinin ilk döneminden sonra zamanla dilinin ağırlaştığını, şiirimizde Arapça, Farsça kelimelerin çoğaldığını gözlemliyoruz. Arapça ve Farsça kelimelerin dilimize hükmettiği, Türkçe kelimelerin söyleyiş estetiği yakalamak adına geri plana atıldığı ve bunun sonucunda dilin oldukça ağırlaştığı, bazı şairlerimizin şiirlerinin anlaşılmayacak derecede yabancı kelime ve tamlamalarla dolu olduğu bu anlayış 18. yüzyılın sonuna kadar devam eder.

Nail Abbas Paşa'nın dili, 19. yüzyıl divan edebiyatının bir özelliğini de yansıtmaktadır ki, bu özellik dilinin sade olmasıdır. Nail Abbas Paşa'nın şiirinde yabancı kelime ve tamlamalar çok azdır. Şairlerin ağır kelime ve tamlamalar kullanarak şiir söylemeleri kendilerini usta gösterme telaşındandır; fakat bu durum Nail Abbas Paşa'da söz konusu değildir. Paşa'nın şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Şiirlerini anlaşılır ifadelerle yazmıştır. Bazı şiirlerinde dilinin ağır olduğunu da görmekteyiz; ancak genel itibarla şairimiz sade bir dil kullanmıştır, diyebiliyoruz.

¹ 12. Kaside 1b

² 16. Kaside 10b

³ 11. gazel 3a

⁴ 14.Kaside 25a

⁵ 2.Kaside 11 b

⁶ 1. gazel 9b

⁷ 72.gazel 3a

Dilinin sadeliğini gösteren bazı örnekler şunlardır:

“Senden evvelce gelen peygamberân ârzü ider
Ümmetin olmağlığı Hâkdan temenni Muştafâ”¹

“Ömrümüz oldukça şükr itsek Hudāya ‘aciziz
Bir günün ihsānına yüz yıl teşekkürdür hüner”²

“Bilmedik var ise görsün okusun tarīhini
Ol zaman şān-ı hümāyūnunu eyler iz ‘ān”³

“Galiba nazmına şöhret vireceksin Nā ‘il
O mehin rağbetidir kilnine da ‘vāya sebep”⁴

¹ 4.Kaside 5. beyit

² 9.Kaside 14. beyit

³ 15.Kaside 13. beyit

⁴ 15.gazel 9. beyit

Nail Abbas Paşa'nın divanında imla yönünden birtakım hataların olduğunu gözlemledik. Bu hatalar genellikle harflerin hatalı yazılması, terkip hatası ve Arapça Farsça kelimelerin yazım kurallarına aykırılığı şeklinde karşımıza çıkar.

Tamlama hataları boyutunda; fazla ve eksik yazılan kelimeler göze çarpar. Divanının başka bir nüshası olmadığı için bu hataları karşılaştırma yoluna gidemiyoruz. Aynı zamanda bu hataların şairimize mi yoksa müstensih mi ait olduğunu da bilemiyoruz.

Divanda görülen imla hatalarının bazılarını burada göstermeye çalıştık ve metinde görülen hataları dipnot olarak belirttik. Burada birkaç örnekle imla hususiyetlerine değinmiş olacağız:

Metinde mısra:

“Şikest-i hâḫırım maḫzūn vīrān eyleme ya Rab”¹

şeklindedir; fakat bu mısra vezne uygun olarak;

“Şikest-i hâḫırım maḫzūn [u] vīrān eyleme ya Rab”

şeklinde olmalıdır.

“Zü‘l-celālin vākıf-ı esrāsın bī-iḫtibāh

Rām ider dīvāneyi zencir-i ūvkiñ mücteba”²

şeklinde olan metin,

“Zü ‘l-celālin vākıf-ı esra[rı]sın bī-iḫtibāh

şeklinde olmalıdır.

¹ 2.Kaside 3b

² 3.Kaside 5a

İmlâ hataları içerisinde harflerin yanlış yazılışı da gözümüze çarpmaktadır. Musammatın üçüncü mısrasında فرياد مه yazılışı görülmektedir ki bu durumda “ye” harfinin altındaki noktalar unutulmuştur.

14. kasidenin üçüncü beytinde واقو şeklinde bir yazılım görülmektedir ki bunun aslının واقف olması gerekir. Bu kelimedede de “fe” harfinin noktası yazılmamıştır.

20. gazelin ikinci beytinde خملكى şeklinde bir yazılım vardır. Bu kelimenin, خملفى şeklinde olması gerekir. Bu kelimedede “gayn” yerine “kef” kullanılmıştır.

İmlâ hususiyetleri içerisinde tamlama “i” sini kelimeye bitişirme hataları da sıkça görülmektedir:

14. kasidenin otuz dördüncü beytinde:

“Koymadın hâk-i mezelletde bu gulâm Abbâsı”

mısrasındaki terkip “i”si, metinde:

“Koymadın hâki mezelletde” şeklinde karşımıza çıkıyor.

38. gazelin beşinci beytinde:

serv-i bülendim tamlaması, metinde:

“servi bülendim” şeklinde yazılmıştır.

Arapça “kişi” anlamına gelen “zat” sözcüğü metinde زتنه zatına şeklinde yazılmış, “zal” yerine “ze” harfi kullanılmıştır.

Şairimizin, okunmayan vav (vav-ı madûle) da da imlâ hatası yaptığını görüyoruz:

خواب şeklinde yazılması gereken kelime müseddeste خاب şeklinde yani “vav”sız yazılmıştır.

Okunmayan vav ile ilgili hatalar şiir içerisinde oldukça fazla görülmektedir.

Na‘ranın yazılışı bir yerde نغره şeklinde karşımıza çıkıyor. Bu kelimedede de “ayn” yerine “ğayn” harfinin kullanıldığını görüyoruz.

Burada imlâ hususiyetleri içerisinde bazı hataları göstermeye çalıştık metin içerisinde hatalı yazımları dipnot olarak verdik.

Bu incelemeler sonucunda şairimizin, imlâ hususiyetleri yönünden de birtakım hatalar yaptığını görüyoruz.

Bir sanatçının üslûbu, edebiyat sahnesindeki yerine ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında çok önemlidir. Bir sanatçının eserini incelediğimizde o sanatçının üslûbu hakkında rahatlıkla bilgi sahibi oluruz.

Sanatçının üslûbu ile ilgili fikrimizin oluşmasında eserinde kullandığı kelimeler, ele aldığı konular, konuları ifade ediş şekli gibi unsurlar etkili olmaktadır. Bu bağlamda aşk ve aşkın verdiği ıstırap dendiğinde divan şiirinde aklımıza ilk gelen Fuzûlî'dir. Bu kanaati edinmemizde şiirlerinde sürekli aşkı ele alışı, hep ıstırap içeren kelimeler kullanması ve en önemlisi ise Leyla ile Mecnun mesnevisini yazmış olması etkilidir.

Biz de bu düşünceler doğrultusunda Nail Abbas Paşa'nın üslûbu hakkında yorum yapmaya çalışacağız.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinin bütünü göz önüne aldığımızda onu diğer Divan şairlerinden ayıran bir hususiyet olmadığını görüyoruz. Şiirlerinde aşkı, aşkın verdiği ıstırapı, bu dünyanın vefasızlığını ele alır, kaderden şikâyet eder. Bu düşüncesini de diğer Divan şairleri gibi dile getirir. Bu yönüyle de onu diğer şairlerden ayıran bir farklılık ve şiirlerinde herhangi bir özgünlük ve orijinallik yoktur.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinin önemli bir özelliği gazellerinin yek-ahenk şeklinde oluşudur. Şair, birinci beyitte ne anlatıyorsa son beyte kadar bu düşüncesini devam ettirir. Bütün beyitlerde aynı konuyu işler.

Onun şiirlerinde dikkat çeken bir özellik de şudur: "gazelin konuları içerisinde yer alan içki ve içki ile ilgili ifadeler" şiirlerinde fazla yer almaz. Bu nedenle şairimiz "âşıkane gazel tarzında eser vermiştir" diyebiliriz.

Divanını oluştururken divan şiirinin kurallarına uymuş şiirlerini bu kurallar çerçevesinde ortaya koymuştur. Sadece kasidelerini oluştururken beyit sayısında sıkıntı çekmiştir. Kasidelerin 33 ila 99 beyit arasında olması gerekirken onun kasidelerinin büyük bir çoğunluğu 33 beytin altındadır.

Paşa, divanını tertip ederken belirli kurallara göre tertip etmiş; fakat bazı şiirlerin yerlerini değiştirerek bu yönüyle de divan şiirinin kuralları dışına çıkmıştır.

Onun üslubu ile ilgili olarak şunu da söyleyebiliriz ki kasidelerinin büyük bir çoğunluğunda arzu ve isteklerini dile getirmiştir. Böylelikle kasideler arz-ı hal şekline dönüşmüştür. Bu durum diğer şairlerimizde de vardır; fakat şairimizde daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak şairimizin klasik bir divan şairi olduğunu, divan şiiri geleneğine uygun eser verdiğini ve şiirlerinde özgünlük olmadığını söyleyebiliriz.

2. 4. Kullandığı Nazım Şekilleri

Divan edebiyatında şairlerinin gazele büyük bir önem verdiğini biliyoruz. Nail Abbas Paşa da divanında en fazla gazel nazım şeklini tercih etmiştir. Nail Abbas Paşa'nın divanında en önemli sırayı gazeller oluşturur.

Divanındaki yüz iki gazelin seksen biri beş beyitten; ikisi altı beyitten; on ikisi yedi beyitten; yedisi dokuz beyitten oluşmaktadır.

Nail Abbas Paşa'nın kasidelerinde ise şu noktalar dikkat çekmektedir:

Yazmış olduğu kasidelerin en uzununu elli; en kısası on bir beyitten oluşur.

Divanındaki on iki kasidenin biri on bir beyit; ikisi on yedi beyit; biri yirmi bir beyit; ikisi yirmi dokuz beyit; biri yirmi altı beyit; biri otuz bir beyit; biri otuz yedi beyit; biri de elli beyittir. Sultan Mahmut'a yazmış olduğu kaside musammat şeklindedir. Abdülmecit Han'a sunduğu bir kasidesi müseddes-i mütekerrir şeklindedir. Darendeli Mehmet İzzet Paşa'nın sadrazam olması dolayısıyla yirmi bir beyitlik bir tebrik şiiri yazmıştır.

Kasidelerin altısı Sultan Abdülmecit'e; beşi Sultan Mahmut'a; biri de Valide Sultan'a yazılmıştır.

Nail Abbas Paşa'nın kasidelerini şekil olarak incelediğimizde kendisinden önce eser veren Divan şairlerinden ayrılan bir yönünün olmadığını görmekteyiz. Şairimizin yazmış olduğu on üç kasidenin hiçbirinde nesib bölümü yer almamaktadır. Kasidelerinde girizgâh kısmı da pek fazla görülmemektedir. Şair, doğrudan konuya girerek övdüğü kişileri cömertliğiyle, adaletiyle ele alır. Övdüğü kişileri İran'ın mitolojik kahramanları ile karşılaştırır.

Nail Abbas Paşa'nın divanında gazel ve kasidenin yanında bir münacat, beş naat, dört tarih, bir müseddes, üç muhammes, iki tahmis, on bir kıt'a, bir lügaz ve divanın tertibine dair bir tarih yer almaktadır.

2. 5. Vezin ve Kafiye Kullanımı

Nail Abbas Paşa, divanında toplam altı farklı aruz ölçüsünü kullanmıştır. Bu vezinler içerisinde ilk sırayı remel bahrinin Fe' ilätün / fe' ilätün /fe' ilätün / fe' i lün kalıbı almaktadır. Toplam elli şiir bu vezinle oluşturulmuştur. Otuz dört şiirin yazıldığı Fâ' ilä tün / fâ' ilätün / fâ ' ilätün / fâ' ilün kalıbı ikinci sırayı almaktadır. Otuz üç şiir hezec bahrinin Mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün / mefâ' ilün kalıbıyla, altı şiir muzari bahrinin Mef' ülü / fâ' ilätü / mefâ' ilü / fâ'ilün kalıbıyla, dört şiir, hezec bahrinin Mef' ülü / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe' ilün kalıbıyla yazılmıştır. Bir şiir (lügaz) de Fe' ilätün / fe' ilätün / fe' ilün kalıbıyla yazılmıştır.

Görüldüğü gibi divan edebiyatında en fazla tercih edilen ölçüler şair tarafından da kullanılmıştır. Bu ölçüler, Türkçe'ye en iyi uygulanan kalıplardır. Şairimiz aruz ölçüsünün diğer kalıplarıyla hiç şiir söylememiştir.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde aruz ölçüsüne tam anlamıyla hâkim olamadığını görmekteyiz. Şiirlerinde aruz hatası olarak adlandırdığımız imale, zihaf ve "med" e sıklıkla rastlıyoruz. Burada birtakım örneklerle bu hataları tespit etmeye çalıştık, metin içerisindeki hataları dipnotta belirttik:

“Çıkıdı nedâmeten derûndan bir âh-ı 'âlem-süz
Zann itdim oldu mülk-i felek ser-be-ser sūzân¹

Bu şiirde görüldüğü gibi iki mısrada da vezin bozukluğu söz konusudur. Her iki mısrada herhangi bir kalıba uygunluk göstermiyor.

¹ 1. Kaside 3.beyit

“Emr idüp söyle didi anlara sirkat ma‘lüm
Pek açık oldu bu ğaddârlıkları vâkıf-ı ‘âlem”¹

Yukarıdaki beyitte kalıp, Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün şeklindedir.
Birinci mısradaki vezin uymuştur; fakat ikinci mısradaki vezin bozulmuştur.

“‘Âlemde mâder-zâddır cānā saḫā saña
Ḥaṭā değil midir ki dense bî-‘aṭā saña”

“Pervâne oldum şevk ile şem ‘-i cemâliñe
İtsem fedâ bu cānımı her dem revâ saña”²

Bu örnekte de hiçbir kalıbın şiire oturmadığı görülmektedir.

Şairimizin, on şiirinde de beyitlerin büyük bir kısmında vezin bozukluğu göze çarpar.

Aruz ölçüsünü kullanışında tespit edebildiğimiz bu istatistikî ve teknik bilgilerin ışığında şairimizin aruz ölçüsünü uygulamada pek başarılı olduğunu söyleyemiyoruz.

¹ 17. Kaside 20b

² 6.gazel

Divan şairleri, söyleyişe ve ahenge büyük önem vermiş, kelimeleri bir nakkaş titizliği içerisinde mısralara yerleştirmiştir. Divan şiiri okunduğu zaman kelimelerin ahengi kulakta güzel bir akis uyandırır. Bu noktadan hareketle Divan şairlerinin her noktadan mükemmelliği yakalamayı esas tuttuklarını söyleyebiliriz. Divan şiirinde bir savaş sahnesini, şiirde kullanılan kelimelerden hareketle görmemiz mümkündür. Aynı zamanda savaş meydanındaki kılıç, kalkan sesleri ve okların vınlamasını da rahatlıkla duyabiliriz.

Divan şairleri, bu ses güzelliğini yakalamak için kafiyeyle oldukça büyük önem vermiştir. Divan şiirinde kafiye için kulak için olması esas alınır. Kafiye olarak mukayyed kafiye tercih edilir. Şairimiz de şiirlerinde mukayyed kafiyeyle tercih etmiş, şiirlerinde çoğunlukla zengin ve tam kafiyeyle kullanmıştır.

Zengin kafiye olarak en fazla kullandığı ses tekrarı “ân” sesidir; “âm, âna, âne, âr” sesleri de şiirde kullanılan diğer zengin kafiyelelerdir.

Tam kafiye olarak “â” sesine oldukça fazla yer veren şair, “ül, et, er, il, ek” seslerini de tam kafiye olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Nail Abbas Paşa bir şiirinde (muhammes) kafiye sıkıntısı çeker ve yarım kafiyeyle başvurur:

“Bî-kes oldum kalmadı hiç münis ü mahrem baña
Mücib-ı ihlāk olur encām-ı derd ü ğam baña
‘Afv-ı ihsân-ı hümâyündür hemân merhem baña
Kimseden imdād gelmez hâṭır-ı nâ-şādıma
Ey şahensâh-ı cihân rahm eyle bu feryādıma”¹

metinde de görüldüğü gibi şair, “bana” kelimesini redif olarak almış; -em sesiyle de tam kafiye oluşturmuştur; ancak “mahrem, merhem” kelimelerinde iki ses benzerliği görülürken, “gam” kelimesinde ses benzerliği bir sese düşmüş böylelikle tam kafiye yarım kafiye olmuştur.

¹ Muhammes III

Nail Abbas Paşa, şiirlerinde redife de oldukça fazla yer vermiştir. Rediflerini hâl ekleri, şahıs ve soru ekleri ile oluşturmuştur:

“dır yâ resulullah, ya bağıdır, -a benzetmez, -den gelmez, -den gayrı, -mesin mi yâ, mi var hâlâ ”gibi

Şair, bazen de kelimeyi tekrar ederek redif oluşturma yoluna gitmiştir:

“olur, abes abes, görünür, gîsû, olamaz, bülbül, sana, ancak ” gibi

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde birtakım kafiye hataları da göze çarpmaktadır:

“ ‘Ārızında kalmamış ol mehveşiñ zîb ü bahā

Cebhesi çîn-āver olmuşdur mişāl-i būriyā

Tār u mār olmuş bugün başdan çıkarmış kāküli

Zümre-i ‘uşşāka gadr itmiş yine bād-ı şabā

Örselendirmek metā‘ıñ kadrini noqşān ider

Dest-i ħāhiş urmasun ruḥsārıñna her nā-sezā

İ‘tibārı dilberiñ yeksān gerek ‘uşşākına

‘Aşq bāzārında birdir kıymet-i ‘ālī vü gedā

Mālik olduñ çünkü iklīm-i ma’ānī nutfesi

Şi’re āğāz eylemek elzemdir ey Nā’il saña ¹

Metinde de görüldüğü gibi kafiye, “-â” tam kafiye şeklindeyken (sezâ, burîyâ, sabâ, sezâ) “sen” kelimesine “-a” yönelme hâl eki gelmiş kelime “saña” şekline dönüşmüş ve kafiye bozulmuştur

¹ 4.gazel

Bir gazelinde kafiye “sâni, kâni, mâni” şeklinde devam ederken “tûtî” ifadesiyle bozulmuştur.

Şairin bir gazelinde de “hançer, saf-der, mükerrer” şeklinde oluşturduğu kafiye “nümayîş” ifadesiyle eksikliğe uğramış ve bozulmuştur.

Bir gazelinde de “it, kibrit, yit, berkit” şeklinde devam eden gazel “hışt” sözcüğüyle kafiye yönünden bozulmuştur.

Bu tespitler ışığında şairimizin kafiye kullanımında da pek başarılı olduğunu söyleyemiyoruz.

3. Eseri

Nail Abbas Paşa'nın incelediğimiz divanı dışında başka bir eseri yoktur. Divanını da Sultan Abdülmecit'in isteğiyle oluşturmuştur. Bu durumu divanını Abdülmecit Han'a sunduğu bir kasidede şöyle dile getirmektedir:

“Zihnime gelmezdi evvel cem‘-i eş ‘âr eylemek

Herbiri bir kûşede oldı ziyân u bî-nişân

Soñradan şevk-i hümâyün-ı cihân-ārâ ile

Ĥâṭıra intâķ olan ecnâsı kayd itdim hemân

Şimdi küstâhâne der-destim olan evrâķımı

Sâye-i şâhânede dīvân idüp kıldım beyân”¹

Kendisinden bahseden kaynaklar da şiirleriyle pek meşhur olmadığını belirtmektedir:

“Şi‘r ile şöhret-pâyesi yokdur”²

¹ 7. Kaside 12-13-14. beyit

² Fatın Tezkiresi: 386.syf.

Nail Abbas Paşa'nın elimizde bulunan divanının tek nüshası vardır. Başka bir nüshası olmadığı için divanını karşılaştırma yoluna gidemiyoruz. Bu tek nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Müzesi T.5588 numarada kayıtlıdır.

Bu nüshada; 1 münacat, 5 na't, 12 kaside, 4 tarih, 102 gazel, 1 müseddes, 2 tahmis, 11 kıt'a, 1 lügaz ve divanın tertibine dair 1 tarih yazılıdır.

Baş :

بوشب که خوابده ایکن بو دیده و جان
بی راحت ایلدی بنی اندیشه عصیان

Son :

... بردوشر قطع زبانه بویله تاریخ نائلاً
حشره دک دیوانچه مزیر یادکار اولسون همان

Md. ta: 42 yk, 251 x 182— 200 x 137 ölç, nesih gibi yz, 17 st abadî taklidi kt, nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, yaldız cl, yeşil renkte meşin, şemseli, zencirekli, miklepli ct.

Başta kütüphanenin resmî mührü basılıdır.

II. DİVANIN TAHLİLİ

Nail Abbas Paşa'nın divanını, ele aldığı konular yönünden ve konuları ele alış biçimi yönünden inceledik. Şairimizin, muhteva hususiyetleri içerisinde sırasıyla; Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve son olarak, Tabiat başlıkları altında hangi konuları ele aldığını incelemeye çalıştık. Bu şekilde Nail Abbas Paşa'nın divanını çok az olmakla birlikte tahlil ettik.

Her eser yazıldığı dönemin toplum yapısını, insanların yaşayış biçimini, kültürünü ve düşünce dünyasını yansıtır, o dönemin düşünce yapısından izler taşır. Bu bağlamda edebî eserler milletlerin yaşam biçimini gelecek kuşaklara aktaran bir araç olarak düşünülebilir. Bu nedenle edebî eserler kültür taşıyıcılığı yönünden de büyük bir önem arz ederler.

Divan edebiyatında da bu anlayış belirgin bir biçimde karşımıza çıkar. Divan şairleri, yaşadıkları dönemin özelliklerini ve günlük hayatı da eserlerine konu edinirler ve bunu eserleri aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarırlar. Bu doğrultuda Lale Devri denilince Nedîm'in akla gelmesi yeterli bir örnek olacaktır.

Nail Abbas Paşa'nın divanı da büyük bir düşünce dünyasına sahip olan ve altı yüzyıl boyunca gelişip ilerleyen Divan edebiyatının son döneminde meydana getirilmiştir.

1. Din ve Tasavvuf

Milletleri meydana getiren unsurlardan biri de "din"dir. İnsanlar, sanat etkinliklerinde bağlı oldukları dinin özelliklerini yansıtır. Türk edebiyatında Divan şiirinin, yeni kabul edilen İslam dinini Türklere edebiyat yoluyla tanıtmayı amaç edindiği bilinmektedir. Bu nedenle Divan edebiyatının dinî konulardan ve dinî kaynaklardan beslenmesi doğaldır. Beslendiği kaynaklar içerisinde Kur'an, Hadis, Tefsir, Fıkıh, Peygamber ve evliya hikâyeleri gibi dinî kaynaklı eserler yer almaktadır. Bu kaynaklar da Divan edebiyatının amacını ortaya koyması bakımından oldukça büyük bir önemi gözler önüne serer.

Nail Abbas Paşa'nın divanında görülen dinî unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. 1. Allah

Nail Abbas Paşa, divanına klasik divan tertibine bağlı olarak münacat mahiyetinde bir kasideyle başlar. Gazeller kısmında da ilk gazelini Rabb'ine ayıran şair, bu gazelinde Allah' yalvarır. Bu gazelinde ilk beyitten son beyite kadar Rabb'ine dua ve niyazda bulunur. Paşa, bu şiirinde Allah'ın insanı bir nutfeden yarattığını söyler. Şair, “kendimi bildim bileli sana kullul etmeye çalışıyorum” diyerek bir noktada “elest meclisi”ni belirtmiş olur:

“Yok iken ‘âlemde ism ü cismim ey Bârî Hudâ
Halk idüp bir nutfeden virdüñ baña ‘aql u zekâ”¹

“Kendümi bildüm o günden kulluğa sa’y eyledim
Olmadı tahfif ü taklîd ‘ömrümi itdim hebâ”²

Şairimizin, divanında ayrıca “yâ Rabb” redifli bir gazel de söyler.³

Divanda, Allah'ın güzel isimleri (Esmâü'l-Hüsna) ve sıfatları da sıkça geçmektedir.

Allah'ın şiirlerde geçen isim ve sıfatları arasında: Allah, Hazret-i Bârî, Rabb, Kadıyü'l- Hacat, Bârî Hakk, Hudâ, Cenab-ı bî -mekân, Perverdigâr, Hayy u Kadîr, Hak Tealâ, Sübhân, Mevlâ, Cenâb-ı Hayy u Bîçûn, Hallak, Allâhu Tealâ, Hâlık, Hazret-i Rabbü'l-Mecîd, Hayy u Allâm, Penâh, Rezzâk, Kerîm, Kadîr-i Kayyum, Kakhâr, Hayy u Cebbâr, Hakîm-i Kakhâr, Sâni gibi isim ve sıfatları yer alır.

Şiirde zikredilen Allah anlayışı, İslam dininin Allah anlayışıyla örtüşmektedir. O, birdir, Bâkî'dir, yüksek, yüce ve affedicidir. Kullarına karşı şefkatli ve merhametlidir, mekânsızdır, en iyi sanatkârdır, yaratıcıdır, dilekleri yerine getiren bir Rabdir. Rızık vericidir. Kahredicidir.

¹ 1. gazel 1. beyit

² 1. gazel 3. beyit

³ 12. gazel

Nail Abbas Paşa'nın, bir hadise istinaden padişahı “zıll-ı zalil”¹ ve “Hudanın zıllı”² olarak adlandırdığını da görüyoruz. Hz. Muhammet'e ait olduğu düşünülen ve “Sultanlar yeryüzünde Allah'ın gölgeleridir, her mazlum onlara sığınır” sözünden hareketle Abdülmecit'i övdüğü şiirinde bu ifadeye yer verir.

1. 2. Ayet ve Hadisler

Daha önce de belirttiğimiz gibi Divan edebiyatının en önemli kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Ayrıca Peygamber Efendimiz'in hadisleri de vazgeçilmez bir kaynaktır. Nail Abbas Paşa da Divan şiiri geleneğine uymuş ve eserinde ayetlere ve hadislere yer vermiştir. Bu ayet ve hadisler daha çok kasidelerde yer almaktadır. Ayet ve hadisler, şiirlerde iktibas yoluyla kullanılmıştır.

Divanda görülen ayet ve hadislerin bazıları şunlardır:

1. 2. 1. Ayetler

Nail Abbas Paşa, bir şiirinde Tur Dağı'ndaki tecelli olayına telmihte bulunur. Bilindiği gibi Hz. Musa, Allah'tan kendisine cemalini göstermesini ister. Allahü Teala, “*len terani*” (Beni dünyada katiyen göremezsin) (A'raf- 143.ayet) der ve Hz. Musa'ya kendisinden daha güçlü olan dağa tecelli edeceğini söyler. Eğer o dağ kendisinin cemalinin büyüklüğüne dayanabiliyorsa o zaman Hz. Musa'ya görüneceğini söyler. Allahü Teala, dağa tecelli eder. Dağ paramparça olur. Bu olaydan dolayı Hz. Musa baygın düşer. Uyandığı zaman, Allah'tan af diler.

Bu olayı şairimiz şu şekilde ele alır:

“*Hiṭāb-ı len-terāni perde-i çeşm-i Kelīm oldı*

Temāşāgāhıñ ol şeb kim cināndır yā Resūlu'llāh”³

¹ 18. Kaside

² 8. kaside 3a

³ 7. Kaside 6.beyit

Peygamber Efendimiz ile ilgili olarak “*ve mā ersalnake illa rahmetenli'l ‘ālemīn*” (Ey Muhammed) seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik) (Enbiya–107.ayet) ayetini, şiirde iktibas yoluyla şöyle kullanır:

“Şefiü’l-müznibini rahmetenli’l-‘ālemīn sensin
Elim tüt gözlerimden hün-revāndır yā Resūlu’llāh”¹

Nail Abbas Paşa’nın iktibas yoluyla şiirinde kullandığı bir başka ayet de “*la taknatü min rahmetillah*” (Allah’tan ümidinizi kesmeyin) (Zümer- 53.ayet) ayetidir. Şair, bu ayeti divanının muhtelif yerlerinde iki defa kullanmıştır. Bu ayetleri şiirinde kullanmasıyla yaptığı hatalarından dolayı pişman olduğu sonucunu çıkarmamız mümkündür:

“Seyyi’âtımdan ‘ibāretdir yedimde defterim
Eldeki sermāyemiz *lā taknatū* nutkı hemān”²

“Yok elimde bir ‘amel-i tesliyet ‘işyān olur
Āyet-i *lā-taknatū* oldu teselli reh-nümā”³

Şairimiz, “*inna fetehnā leke fethen mübīnā*” (Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.) (Fetih- 1. ayet) ayetini de bir şiirinde iktibas etmiştir. Şehzade Mehmed Murad’ın doğumuna yazdığı tarih şiirinde bu ayeti ele alan şair, padişahın savaşlarda başarılı olması için, Allah’a dua etmiştir:

“Kudümin mazhar-ı “*innā fetehnā*” eyleyüp dā’im
Şeh-i devrāna Mevlā aķ bıyıklı göstere anı”⁴

¹ 7. Kaside 7.beyit

² 4. Kaside 10. beyit

³ 1. gazel 4. beyit

⁴ 2. tarih 9.beyit

Şairin ele aldığı bir başka ayette “*nahnü kaseмна*” ((onların geçimliklerini aralarında) biz paylaştırdık.) ayetidir. (Zuhruf-32. ayet)

“Bize “*naһnü kasemnā*” da olan taқsım-i һaşretidir ”¹
ifadesiyle şair, şansının yaver gitmemesini kaderine bağlar. Şiirde kadere tam bir teslimiyet söz konusudur.

1. 2. 2. Hadisler

Şair, Peygamber Efendimizin “*el kana‘atü kenzün lā yüfna*” (kanaat tükenmez bir hazinedir) sözünü bir kasidesinde şöyle kullanır:

“Yevm-i lā-yüfnā һiṭābında şeh-i kân-ı kerem
Rū-siyāh Nā’il gedāyı itme luṭfuından cüdā”²

İslam inancına göre kâinatın yaratılış sebebi Hz. Muhammed’dir. Bu düşünceyi dile getirmelerinde hadis-i kudsi olarak bilinen “*levlâke levlâke ve mâ halaktü’l- eflâke*” (Sen olmasaydın, sen olmasaydın yeri göğü yaratmazdım) hadisi büyük bir öneme sahiptir. Hacı Bektaş-ı Veli de “Makalat” adlı eserinde bu konu üzerinde durur. Hz. Adem ile Allah arasında geçen konuşmayı verir.³ Nail Abbas Paşa da şiirinde bu konuya değinir:

“Seniñ vaşşāfiñ Allahdır olur medһiñde dil ‘āciz
Buyurdı şāniña *levlâke levlāk* müctebāsın sen”⁴

Hadis-i kudsi olarak bilinen “*küntü kenz*” (ben gizli bir hazineydim bilinmek tanınmak istedim) sözünü de şairimiz divanında iki defa kullanır:

¹ 1.Muhammes VI-1

² 3. Kaside 15. beyit

³ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz, Coşan, Esat, Hacı Bektaş-ı Veli, Makalat, Ankara

⁴ 5.Kaside 6.beyit

“Yā Muḥammed Muṣṭafā peygamber-i aḥir zamān
Ḥaznedār-ı “küntü kenz” oldıñ saña yoḫdır nihān”¹

“Küntü kenz”in sırrına vāḫıf iseñ meydāna gel
İşde ben girdim o “mutü” remziniñ dīvānına²

Şair, bu şiirinde ayrıca Hz. Muhammed’e ait olduğu kabul edilen “*mutü kable ente mutü*” (ölmeden önce ölünüz) hadisine de yer vermiştir.

Ayet ve hadisler içerisinde vereceğimiz son örnek de Hz. Ali’nin sözüne yapılan iktibastır. Hz. Ali’nin “*men arefe nefsehu fekad arefe rabbehu*” (Nefsini tanıyan rabbini de tanır.) sözünü şairimiz şu şekilde ele almıştır:

“Men ‘aref” da‘vāsını itdim didiler lā-tuḫaf
Anıñ içün vāḫıf oldum şimdi sırrın ḫāline”³

1. 3. Peygamberler

Divan şairlerinin üzerinde durduğu konulardan biri de peygamber kıssalarıdır. Şairler, yeri geldikçe peygamberle ilgili kıssaları şiirlerinde anımsatmaktadırlar. Divan şiirinde en çok bahsi geçen peygamberler Hz. Muhammed, Musa, İsa, Süleyman, Halil (İbrahim), Davut, Yusuf gibi peygamberlerdir. Nail Abbas Paşa da divanında peygamberlerle ilgili telmihlere yer vermiştir.

¹ 4. Kaside 1. beyit

² 81.gazel 2. beyit

³ 81.gazel 3. beyit

1. 3. 1. Hz. Muhammed

Hz. Muhammed'in övgüsü Divan şiirinde oldukça önemli yer tutar. Hz. Muhammed'i öven şiirlere naat adı verilir. Şairler, divanlarını oluştururken naatlara da yer verirler. Şairimiz de Hz. Muhammed ile ilgili yazmış olduğu beş naatında onun özelliklerini ve değerini bizlere anlatmaya çalışır.

Divanının belirli yerlerinde “şefî‘-i yevm-i hesap¹, kân-ı şefaât², şefî‘ü’l-müznibîn³, menba‘-ı cüd-ı ‘aât⁴, kân-ı kerem”⁵ ifadeleriyle Hz. Muhammed'in kıyamet günü ümmeti için şefaât dileyeceğini anımsatan şair, Hz. Muhammed'e, kendisine de şefaât etmesi için sürekli yalvarmaktadır.

Hz. Muhammed'in mucizelerinden “ayın ikiye bölünmesi” olayı da divanda görülen bir başka telmih örneğidir. Ebu Cehil'in kışkırtmasıyla Kureyş halkı Hz. Muhammed'den bir mucize göstermesini isterler. Hz. Muhammed, aya parmağıyla işaret edince ay ikiye bölünür. Ay, yere inerek Hz. Muhammed'in peygamberliğine şehadet eder. Tekrar eski haline dönerek göğe yükselip doğduğu yerden batar. Bu olayı şairimiz şu şekilde dile getirir:

“Dü-nime oldı mah şakķın olup”⁶

Hz. Muhammed'in, son peygamber olduğunu ve diğer peygamberlerden üstün olduğunu da şairimiz şu ifadelerle dile getirir:

“Ey resül-i Hazret-i Hakķ-ı iftiħarü ‘l-enbiya”⁷

“Ey risâlet hâteminde nür-ı ‘ayn-ı etķiyâ”⁸

¹ 1. Kaside 12b

² 4. Kaside 6b

³ 6.Kaside 2a

⁴ 3.Kaside 2b

⁵ 6.Kaside 4a

⁶ 5.Kaside 6a

⁷ 4. Kaside 1a

⁸ 5. Kaside1b

Hz. Muhammed, İslam dininin peygamberidir ve aynı zamanda son peygamberdir. İslam dinine göre kâinatın yaratılış sebebi Hz. Muhammed'dir. Hadis-i kudsi olarak bilinen ve "sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım" hadisinin bulunduğu "*levlâke levlâke ve mâ halaktü'l- eflâke*" ifadesini de şairimiz, bir şiirinde şu şekilde dile getirerek Hz. Muhammed'i kâinatın yaratılış sebebi olarak gösterir:

"Olmasan olmazdı mañlûk 'âlemîn-i ins ü can"¹

Hz. Muhammed'in Mirac hadisesinde göğe yükselmesinden sonra Allah'a iki yay boyu yaklaşması olayına Kâbe kavseyn denilmektedir. Şair, bu olayı da şu ifadeyle anımsatır:

"Kâbe kavseyn cāy-ı 'ulyā-yı şerīfīñdir seniñ"²

Hz. Muhammed'le ilgili telmihler içerisinde dört halifeyi, onun eşlerini ve iki torunu (Hasan ile Hüseyin) ile ilgili ifadeleri de ele alabiliriz ki halifelerin edebiyatımızda almış olduğu isim "*çihâr- yâr-ı güzîn*" dir.

Dört halifeden birincisi ve Hz. Muhammed'e ilk inananlardan biri olduğu için Sıddık lakabıyla anılan Hz. Ebubekir ile ilgili olarak şairimiz:

"Evvelâ Şiddīk-i ekber şādīku'l-vadü'd-defā"³

ifadesini kullanır.

Ebubekir'den sonra halife olan Hz. Ömer ile ilgili olarak:

"*Saniyâ Fārūğ-ı a'zam nūr-ı 'ayn-ı Muştafa*"⁴

ifadesiyle Hz. Ömer'in, Mustafa'nın gözünün nuru olduğunu belirtir. Onun büyük bir değere sahip olduğunu anlatır.

¹ 5. Kaside 4b

² 6. Kaside 11a

³ 5. Kaside 12.beyit

⁴ 5. Kaside 13. beyit

Nail Abbas Paşa, halifelerin üçüncüsü ve Kur'an okurken şehit edilen Hz. Osman'ın özelliklerini de bizlere şu şekilde anlatır:

“Sālisā ‘Osmān-ı zi‘n-nūreyn çeşm-i müctebā
Hüsnünüñ āyātını tefsirde kılam hūn-feşān”¹

Hz. Muhammed'in amcası oğlu ve damadı olan dördüncü halife Hz. Ali'nin özellikleri de şu ifadelerle belirtilir:

“Rābi'a damad-ı peygamber ‘Aliyye ‘l-Murtezā
‘Aşkına her rüz u şeb çeşmimden eyler hūn-revān”²

Aliyye‘l-Murtezā, Hz. Ali'nin lakabıdır. Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatıma ile evlendiği ve İslamiyeti ilk kabul edenlerden olduğu için bu lakabı (seçilmiş, beğenilmiş) almıştır. Bilindiği üzere Hz Ali şehit edilmiş bir halifedir. Nail Abbas Paşa, Hz. Ali'nin şehit edilmesine çok üzülmüş ve bu olaydan dolayı her gün ağladığını belirtmiştir.

Hz. Muhammed'in kızı Fatıma (lâkabı Zehra) ve iki torunu Hasan ile Hüseyin de Nail Abbas Paşa'nın şiirinde yer alır. Hasan ile Hüseyin'in şehit edilmesine üzülen şairimiz, onların ölümünden dolayı duyduğu acıyı dile getirir (vücudunu parça parça etmektedir.) Bu ifadeleri şu beyitte dile getirir:

“Fāṭıma Zehra Ḥasanla hem Ḥüseynin şevkine
Çāk çāk olsun vücūdum māteme olsun nişān”³

¹ 5.Kaside 14. beyit

² 5.Kaside 15. beyit

³ 5.Kaside 16. beyit

Nail Abbas Paşa, Hz. Muhammed ile ilgili olarak Hasan ile Hüseyin'in şehit edildiği “Kerbela Olayı”na ve Yezid'e de divanında yer verir. Kerbela'da Hüseyin'in şehit edilmesini ve bu olaydan duyduğu üzüntüyü şu beytinden çıkarmak mümkündür. O da Fuzûlî ve diğer şairlerimiz gibi Kerbela Olayı'nın üzerinde durmuştur:

“La‘net-ender-la‘net olsun ol Yezîde âline
Mü 'min-i şâdıķ odur kim Kerbelāya ağlayan”¹

Nail Abbas Paşa, oldukça güzel bir ifade ile dört halifenin de birbirinden değerli olduğunu hiçbirinin diğerinden ayırlamayacağını şöylece belirtir:

“Çār-yār-ı bā- şafâdır rûkn-i dîne çār-sütûn
Birbirinden fark iden olsun Yezid ü bî-amân”²

1. 3. 2. Hz. Nuh

Şair, Hz. Adem'den sonra insanlığın yeniden doğmasına sebep olan ve insanlığın ikinci atası olarak kabul edilen, dokuz yüz elli yıl yaşadığı tahmin edilen Hz. Nuh'un büyük Tufan'ına telmihte bulunur:

“İrişdi sît-i âhım tāk-ı eyvân-ı felek içre
Bu eşk-i çeşmimi mânend-i Tûfân eyleme yâ Rab”³

Allah'a yakardığı bu şiirinde çok zahmet çektiğini vurgulamak açısından gözyaşını Nuh Tufanı'na benzetmiştir.

¹ 5.Kaside 17. beyit

² 5.Kaside 18. beyit

³ 2.Kaside 5. beyit

1. 3. 3. Hz. İbrahim

Edebiyatımızda, Allah'ın dostu olarak anılan, Halilullah lakabıyla tanınan Hz. İbrahim'in, Nemrut tarafından ateşe atılması olayı şairler tarafından sürekli işlenmiştir. Şairimiz de bir şiirinde Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayına telmihte bulunur. Bilindiği gibi Hz. İbrahim ateşe atıldığında, o ateş Allah'ın emriyle serin ve esenlik olmuş ve gül bahçesine dönmüştür. Nail Abbas Paşa, bize bu olayı hatırlatır ve Allah'tan, kendisini de böyle bir mevkiye ulaştırmasını diler:

“Yerim bāğ-ı gülistān eyle luṭfuñla Ḥalīl-āsā”¹

1. 3. 4. Hz. Yusuf

Hz. Yakup'un on iki oğlundan biri olan ve güzelliğiyle herkesi hayran eden Hz. Yusuf'un, divan şiirinde Züleyha ile birlikte anıldığını biliyoruz. Hz. Yusuf ile ilgili olarak Kur'an'da da “Yusuf Suresi” vardır. Hayatı “ahsenü'l-kasas” (kıssaların en güzeli) olarak adlandırılan bu peygamberimizle ilgili divanda şu ifadeyi görmekteyiz:

“Yūsufi Ken‘āndan şevk-i Züleyhādır çeken”²

1. 3. 5. Hz. Musa

Nail Abbas Paşa'nın divanında Kur'an'da adından bahsedilen ve büyük peygamberlerden biri olan Hz. Musa da yerini alır. Hz. Musa ile ilgili olarak şu ifadeler görülür:

“Nefḥa-i şadr-ı zühür eyleyecek demlere dek

Ola ikbāl ile Fir‘avn-ı zamān Mūsāsı”³

bu beyitte Musa'nın Firavun'un yanında büyüdüğü anımsatılır.

¹ 2. Kaside 2a

² 77. gazel 3.beyit

³ 15. Kaside 22. beyit

Şair, Hz. Musa'nın mucizeleri arasında "elini koynuna koyup, tekrar çıkardığında beyaz olması" olarak bilinen "yed-i beyza" mucizesine de padişahı övdüğü şu şiirinde telmihte bulunur:

"Dem-i hayretde ehl-i 'âcize luţfuñ dest-gîr eyler
O kim itdi cilâ-yı nûrı zühür dest-i Musâ da"¹

1. 3. 6. Hz. Harun

Divan şiirinde Hz. Harun ile ilgili olarak ve onunla beraber Karun'un anıldığını bilmekteyiz. Karun, Hz. Musa'nın akrabasıdır. Hz. Musa'nın yardımıyla toprağı altın yapma sanatı olan kimyayı öğrenmiş ve böylelikle çok zengin olmuştur. Daha sonra ise Hz. Musa'nın istediğı binde bir zekâtı vermediğinden sanatıyla yere batırılmıştır. Şairimiz, bu olayı "dahme-i Karûn" ifadesiyle bize hatırlatmaktadır. Dahme; mezar, kabir anlamına gelir:

"Çokdan beri ol dahme-i Karûn ile övünür"²

1. 3. 7. Hz. İsa

Divan şairlerinin, Allah'ın izniyle "can bağışlayıcı" özelliğı olan bu peygamberimize büyük önem verdiği görülmektedir. Sevgililerini genellikle Mesih-İsa'ya benzetirler. Şairimiz de İsa'ya ve mucizelerine divanında yer verir. Ayrıca onun Hz. İsa'yı hep Mesih ifadesi ile anması onun sadece "can bağışlayıcılık" yönünü ele aldığını gösterir:

"Şâh-ı Mesîh-enfâsı"³

tamlamasıyla övdüğü padişah Abdülmecit'in halkına yaptığı ikramları anlatan şair, padişahı bu yönüyle İsa'ya benzetir.

¹ 88. gazel 3. beyit

² 29. gazel 3. beyit

³ 15. Kaside 33. beyit

“Şah-ı Mesîh-enfası¹

ifadesiyle de şairimiz, Abdülmecit’i över. Onun böyle bir benzetme yapmasının nedeni padişahın yaptığı ikramları göstermek içindir.

Şair, Hz. İsa ile ilgili olarak; hiç kimse ile evlenmemesine rağmen Allah’ın izniyle İsa’ya hamile kalan Hz. Meryem’e de yer verir:

“Dâldır âsâr-ı hayra nuṭṭ-ı pak-ı tıynetîñ
Meryemi tenzîhe sev ‘et den Mesîhâdır çeken”²

1. 3. 8. Hz.Süleyman

Divan edebiyatında ele alınan diğer bir peygamber de Hz. Süleyman’dır. Hz. Süleyman, İsrailoğullarının peygamberidir. Hem peygamberlik hem de hükümdarlık yapmıştır. Bütün mahlûkata hatta rüzgâra hükmetmiştir:

“Açup sen dide-i irşâdı her dem ḥâb-ı gafletden
Nazar kııl olma mağrûr pâydâr olmaz Süleymân”³

ifadesiyle şair, dünyanın geçici olduğunu ve Süleyman’a da kalmadığını belirtir.

Şairimiz, Şehzade Mehmet Murat’ın doğumuna yazmış olduğu tarih şiirinde Süleyman’ın zenginliğinin varisi olarak onu gösterir:

“Mühim-sâz-ı ‘adâlet vâriş-i mülk-i Süleymânı”⁴

¹ 15. Kaside 2.beyit

² 77. gazel 6. beyit

³ 82. gazel 2. beyit

⁴ II. Tarih 2b

“Ne Süleyman’a naşib oldu ne eslâfına lîk”¹

ifadesiyle övdüğü padişahın büyüklüğünü göstermeye çalışır.

“Hâzret-i Hân-ı Mecîd taht-ı Süleymân-ünvân”²

ifadesiyle Abdülmecit Han’ın ülkesinin büyüklüğünü, Süleyman peygamberin ülkesinin büyüklüğüne benzetir.

Hız. Süleyman ile ilgili olarak “karıncalarla konuşması” olayını da:

“kışşa-i mür-ı Süleyman”³

ifadesiyle şairimiz bize hatırlatır. Bilindiği gibi Hız. Süleyman, ordusuyla sefere çıkar, bunu haber alan karıncalardan biri diğer karıncalara haber verir ve Süleyman’ın ordusunun kendilerinin bulunduğu yere doğru yaklaştığını söyler. Karıncaların acele edip yuvalarına girmelerini ister. Bütün hayvanların dilinden anlayan Süleyman karıncanın bu konuşmasını duyar. Bu durum çok hoşuna gider ve Allah’a şükreder.

1. 4. Kaza ve Kader

Paşa’nın kader anlayışını göstermesi bakımından şu ifadelerle konuya giriş yapmayı daha uygun bulduk:

“Nâ’ilâ gamda mûkîm eylemez Allâh kûlunı

Oluruz bir gün olur mazhâr-ı ‘izz ü devlet”⁴

¹ 11. Kaside 13. beyit

² 16. Kaside 1. beyit

³ 12. Kaside 13. beyit

⁴ 17. gazel 5. beyit

Ona göre bu dünyada çekilen sıkıntılarının hiçbir önemi yoktur. Allah kullarını hiçbir zaman keder ve sıkıntı içerisinde bırakmaz. O, Allah'a tam bir teslimiyetle bağlıdır. Mutlaka bu sıkıntılardan kurtulacağını bilmektedir.

Onun kader anlayışını göstermesi bakımından ayet ve hadisler kısmında ele aldığımız “*nahnü kasemnā*” (Zuhruf -32.ayet) ayetini de bu konu içerisinde ele alabiliriz:

“Bize “*nahnü kasemnā*”da olan taqsim-i hasrettir
Kulun tedbiri boşdur her huşūşat dest-i kudrettir”¹

ifadesiyle şair kendisine bu dünyada keder ve sıkıntılarının verilmesini dinî bir anlayışla Allah'ın kaderine bağlar.

Kaza ve kaderin yazıldığı levhayı Allah'ın takdirinin levhası “**levh-i taqdîr-i Hudā**” olarak belirtir.

Nail Abbas Paşa bir şiirinde kazayı “ok”a benzeter. “**Tîr-i kaza**”² tamlaması yapar. Kaza ve kader anlayışı içinde düşüncelerini dile getiren bir de gazel yazar. Bu gazelde kaza hakkındaki görüşlerini dile getiren şair, nefesine de nasihat etmektedir:

“Nefsine mahkûm olanlar kibr ile mağrûr olur
Kal'a-i kalbi anîñ şeytân ile maşşûr olur

Hoş gören bu 'âlemiñ idbâr ile iqbâlini
Mażhar-ı tevfiķ olup encâmı kâr mesrûr olur

Dürr-i nâ-yâb olsa da âlûde-i çirk-âb-i hâk
Raĥne gelmez cevher-i zâtiyyeye mağrûr olur

¹ Muhammes VI

² 22. gazel 5a

“Men ‘arefe nefsehü” sırrı aẓım ser-māyedir
İşbu remzi fehm idenler ‘ākıbet mağrūr olur

Ehl-i dāniş gün-be-gün terfî ‘-i ẓadr ü şān ider
Bilmeyen noẓşānını menfūr olup maẓhūr olur

Eyle idrāk-ı māni‘ vü mu‘tî ẓuluñ ef ‘āli
Kesb-i cāh-ı haysiyet itdüm diyen menfūr olur

Reşk olunmaz Nā’ilā mağrūrularıñ iẓbāline
Tev‘em olmuşdur anıñ idbārı encām ħor olur”¹

Kaza ve kader anlayışıyla birlikte değerlendirildiğinde şair, ahiret ile ilgili olarak:
“yevm-i hesâp, yevm-i mahşer, yevm-i kıyamet, rûz-ı kıyamet” ifadelerini kullanır.

1. 5. Tasavvuf

Divan şiirinin ele aldığı konulardan biri de tasavvuftur. Kâinatın yaratılış sebebini, insanın kâinattaki yerini ve görevini ele alan bu anlayış, kâinatı “vahdet-i vücûd” (varlığın birliği) kavramı ile açıklar. Amaç olarak da kişiyi en olgun seviyeye yani “insan-ı kâmil” seviyesine ulaştırır. Bu anlayışın Divan şairlerince sıklıkla işlendiği bilinmektedir. Tasavvuf yolunda eser veren kimselere de mutasavvıf adı verilir.

Tasavvuf anlayışına göre bu dünya geçicidir. Bu sebeple ona değer verilmemelidir. Gerçek hayatın ölümden sonra başlayacağı ve vahdete ulaşmanın ancak masivadan vazgeçmekle mümkün olacağını belirten bir anlayış söz konusudur.

¹ 28.gazel

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde de tasavvufla ilgili bu ve buna benzer düşünceler dikkate değerdir. Tasavvufla alakalı olarak; âşık, dünya, tarîk, abdal, derviş, kalender, mürşid, dergâh, fenâ, say ve himmet, kerâmet, ârif gibi ifadeleri görmekteyiz. Paşa'nın şiirlerinde tasavvufla ilgili bu kavramlar yer almakla birlikte onun herhangi bir tarikata bağlı olduğunu gösteren ifadeler yoktur. Tasavvufla alakalı olarak Paşa, bir de gazel yazmıştır:

“Mâhîr-i bî-bedeliz nûş-ı mey-i nâbda biz
Bilürüz haddimizi neş'e-i pür-tâbda biz

Şem'-i ruhsârı tavâf itmede pervâne gibi
Turfе-rindiz ararız dilberi meh-tâbda biz

Dervîşiz dest-i tevâzu'da kemânız ammâ
Nâvegiz menzile-i şıdķ-dih-i per-tâbda biz

Feyzini nuṭkumuzun sînesi rûşenler alur
Tûṭiyiz söylenirüz âyine-i şâfda biz

Gerçi rû'yâ gibidir zâhîr-i nuṭkum ammâ
Câ-be-câ Nâ'il o zevķi görürüz ḥ'âbda biz”¹

Bu şiirde de görüldüğü gibi tasavvufla ilgili düşüncelerini belirten şair, bir dervişte olması gereken özellikleri sıralamaktadır. Bu özellikler içerisinde; ilahi aşkla kendinden geçme, tevazu gösterme, geceleri ibadetle meşgul olma gibi özellikleri sıralamıştır.

¹ 42.gazel

2. Cemiyet

2. 1. Hükümdarlar, Şehzadeler, Valide Sultan

Divanda Osmanlı padişahlarından Abdülmecit Han ve Sultan Mahmut'un adları zikredilir. Nail Abbas Paşa'ya en fazla ilgi gösteren padişah, şairin divanını sunduğu Abdülmecit Han'dır. Nail Abbas Paşa'ya şiirlerini bir divanda toplama fikrini de Sultan Abdülmecit vermiştir.¹

Paşa'nın en fazla kaside yazdığı padişah Abdülmecit'tir. Divanındaki on iki kasidenin altısı Abdülmecit Han'a, beşi Sultan Mahmut'a yazılmıştır.

Şehzade ismi olarak divanda sadece Şehzade Mehmet Murat'ın adı zikredilir. Divanda onun doğumuna ait bir tarih şiiri yer alır.²

Nail Abbas Paşa'nın adını zikrettiği Valide Sultan ise Abdülmecit'in annesi Valide Sultan'dır.³ Bu kasidede şair annesi ile oğlunu bir şiir içerisinde ele alır. Valide Sultan'a böyle bir oğlu olduğu için şanslı olduğunu dile getirir.

Nail Abbas Paşa, divanında yer verdiği padişahları övgü dolu sözlerle yüceltir. Cömertlikleri ve adaletleri üzerinde durur. Osmanlı padişahlarını tarihte önemli yer edinmiş efsanevî ve mitolojik şahsiyetlerle karşılaştırır, Osmanlı padişahlarının onlardan üstün olduklarını belirtmeye çalışır.

2. 2. Diğer Devlet Erkânı

Divanda adından bahsedilen devlet erkânı olarak sadece Darendeli Mehmet İzzet Paşa'yı görüyoruz. Divanında Mehmet İzzet Paşa'nın sadrazam olması dolayısıyla yazılmış bir tebrik şiiri vardır.⁴

¹ 8.Kaside 12-13-14.beyit

² 2.Tarih

³ 17.Kaside

⁴ 20. Kaside

2. 3. Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler

Divan edebiyatının mitolojik kahramanları Firdevsi'nin Şehnâme adlı eserinde yer alan kahramanlardır. Genellikle kasidelerde devlet büyüklerini övmek için bu mitolojik şahsiyetlerle karşılaştırmalar yapılır ve onların üstünlükleri üzerinde durulur. Nail Abbas Paşa da özellikle kasidelerinde mitolojik kahramanlara yer verir.

Divanda adından en çok bahsedilen şahsiyet; cömertliğiyle tanınan Hatem'dir. Şairimiz, Hatem'in cömertliğini, övdüğü kişi ile karşılaştırarak bize aktarmaya çalışır. Paşa, Arapların Tay Kabilesinden olan ve cömertliğiyle tanınan bu şahsiyeti divanının muhtelif yerlerinde bizlere anlatır:

“Söylenür lafz-ı kerem gerçi bu beyne ‘l-‘aceze
Anı tayy itdi berâberce o zâlim Hâtem”¹

“Her saĥâ şâhibi taĥlîd ile Hâtem olmaz”²

“Eger görseydi Hâtem zâtını eyler idi teslim”³

“Olamaz zât-ı hümayununa Hâtem hem-pa”⁴

görüldüğü gibi şairimiz Hatem'i cömertliği dolayısıyla ele alır; fakat övdüğü kişinin Hâtem'den daha üstün olduğunu belirtir.

¹ 73.gazel 6. beyit

² 50.gazel 3b

³ Müseddes 3. mısra

⁴ 16.Kaside 22b

Mitolojik kahramanlar içerisinde gücü ve kuvvetiyle tanınan ve iyi güreşçi olan Rüstem:

“Kahramān-mertebe Cem-saṭvet ü Dārā-ḥaṣmet
Āsumān-pāye ṣecā‘atde budur Rüstem ü Sām”¹

Darendeli Mehmet İzzet Paşa'nın sadrazam olması dolayısıyla yazdığı şiirde yer alır. Şair, burada Mehmet İzzet Paşa'yı gücü ve kuvvetiyle Cem', Dara'ya ve Rüstem'e benzetir.

“Çekeyim bir na'ra kūyuna Rüstemāsā”²

ifadesinde sevgilinin bulunduğu yere geldiğini belirtmek için Rüstem gibi nara atacağını söyleyen şair, burada aslında sevgilinin umursamazlığını da dile getirir. Böyle umursamaz bir sevgiliye, geldiğini duyması için ancak Rüstem gibi bağırması gerektiğini vurgular. Bilindiği üzere Rüstem, yiğitliğinin yanısıra etrafı çınlatan bir sese de sahiptir.

İskender ile yaptığı savaşta mağlup olup ölen Keraniyen sülalesinin dokuzuncu ve son hükümdarı Dârâ:

“Karār-gîr olmadı ‘ālem ne Dārāya ne Ḥākāna
Mülūk-ı sālifān ‘ibret-nümādır çeşm-i iz‘āna”³

beytinde ele alınır. Burada sevgilisine seslenen şair, dünyanın vefasızlığını belirtmek için Dârâ örneğini verir. Dârâ, çok güçlü bir hükümdardır. Aynı zamanda zengin bir ülkeye sahiptir. İskender'le yaptığı savaşı kaybederek hayatını kaybetmiştir. Dârâ'nın ölümünden sonra sülalesi de sona ermiştir.

Sultan Mahmut'u övdüğü bir şiirinde de onu Dârâ'ya benzetir:

“Āftāb-ı evc-i şevket şāh-ı Dārā-iktidār
Mu‘terifdir ‘aczi medḥinde aşḥāb-ı hüner”⁴

¹ 20. Kaside 13. beyit

² 8. Kit'a 4. mısra

³ 82.gazel 1.beyit

⁴ 10.Kaside 2. beyit

Sasaniyan sülalesinden olan ve yaban eşeği avladığı için Behrām-ı Gür olarak anılan Behram:

“Minnet Allāha cihān olmadadır āsūde

Şadme-i şāikā-ı kahrına lertzān Behrām”¹

İfadesiyle anılır. Şair, Sultan Mahmut’un Behram’dan üstün olduğunu belirtir.

Pişdadiyen sülalesinin dördüncü hükümdarı, şarabı icad eden Cem ya da Cemşid, Şehzade Mehmet Murat’ın doğumuna yazılan tarih şiirinde ele alınır. Sultan Abdülmecit, Cem gibi haşmetli bir padişah olarak belirtilir:

“Cihāndār-ı mu‘azzam Cem-ḥaşem şāhenşeh-i ‘ālem

Ḥıdīv-i kişver-ārā zīb-i evreng-i şeref-kānı”²

İran’da 531’den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş ve doğruluğuyla tanınan Nuşirevân’ın adı, Sultan Mahmut’un övüldüğü şu şiirde geçer:

“Ma‘delet-kār-ı kerem-pişine olsa el-hak

‘Adline Nūş-ı revān cūdına Ḥātem ḥuddām”³

bu beyitte Sultan Mahmut’un adaleti Nuşirevân’ın adaletine benzetilir. Nuşirevân, adaletiyle tanınan bir kahramandır. Sarayının girişine bir çan astırmış, bu çana sarayının haricinde duran bir de zincir bağlatmıştır. Bu çan sallanınca Nuşirevân da şikayetçi geldiğini anlar. Bu çana “Adalet Zinciri” denilir.

Dünyanın yarısını zabteden ve ölümsüzlük suyunu arayan ve otuz üç yaşında ölen İskender de Nail Abbas Paşa’nın şiirlerinde zikrettiği kahramandır:

“Ey şeh-i sulṭān-ı heft-iklīm-i İskender-gulām

Pādişāhān-ı cihān olsa sezādır ‘abd-ı der”⁴

¹ 11.Kaside 14.beyit

² 2.Tarih 1.beyit

³ 11.Kaside 16.beyit

⁴ 10.Kaside 15.beyit

2. 4. Aşk Kahramanları

Divan şiirinin; özellikle gazellerin ele aldığı konular aşk, tabiat, içki ve içkinin verdiği zevktir. Divan şairleri şiirlerini bu çerçevede içerisinde meydana getirirler. Şairlerin en fazla ele aldığı konu ise “aşk”tır. Aşkı ve aşkın çeşitli yönlerinin anlatıldığı şiirlere de “âşıkane” gazel adını verirler. Aşk konusu ele alınırken aşkla beraber anılan ve aşk kahramanları olarak bilinen Leylâ ile Mecnûn, Ferhât ile Şîrîn, Yusûf ile Züleyhâ gibi kahramanlar ve bunların aşkları telmihler yoluyla şiirlerde anımsatılır.

Nail Abbas Paşa, şiirlerinin büyük bir kısmını aşk ağırlıklı olarak kaleme alır, divanındaki yüz iki gazelin yetmişinde aşk konusunu işler.

Şairimiz aşk konusunu işlerken aşk kahramanlarından yararlanır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki şairimiz aşkı ele aldığı yetmişinde yakın gazelinde bu aşk kahramanlarına çok fazla yer vermemiş, şiirlerinde toplam on iki defa aşk kahramanlarının adını zikretmiştir.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde adını en çok duyduğumuz aşk kahramanı Mecnun'dur. Mecnun'un gerçek ismi olan Kays, Paşa'nın şiirlerinde bir defa geçer. Burada şair kendisini Mecnun'a benzetir, gece gündüz ağladığını söyler ve “Kaysâsâ” ifadesini kullanır:

“İtme şîrâze-i âmâlimizi pejmürde
Vaşlına rûz u şeb efgân iderim Kaysâsâ”¹

Divanda, Mecnun ile Leyla'nın birlikte ele alındığı gazeller de vardır:

“Mecnûndur iqbâl iden ol Leyli-şîfâta
Meyl itdiñ ise Nâ 'il-i zâr sen de delisin”²

¹ 9.gazel 2b

² 76.gazel 5b

“İrfânı olup fark ide Mecnûnunu her ân
Üftâde-i sevdâsına Leylâ-şiyem olsa”¹

Şair bir gazelinde Mecnun ile bülbülü karşılaştırır. Bülbülün Mecnun ile yarıştığını; ancak mecnun’u geçemediğini belirtir:

“Kendini şevk ile bir hayrete taldırmış kim
N’eylesün Mecnûn ile ‘aşkda hem-pâ bülbül”²

Mecnun’un çöllerde gezmesini ve ceylanlarla konuşmasını ele alır:

“Benim ol ‘aşık-ı sevdâ-zede-i deşt-i cünûn
Oldı Mecnûn gibi mesken baña şahrâ ile tağ”³

“Fehm it eser-i ‘aşkı ki ahûları deştîñ
Hâlâ şeref-i cezbe-i Mecnûnla övünür”⁴

Mecnun’u bir başka aşk kahramanı olan Ferhat ile birlikte ele alır. Mecnun ile Ferhat’ı karşılaştırır:

“İtseler Ferhâda nisbet Kaysa müsteb’id gelür
Şol kerâmet kim uyar ihlâşa uymaz tîşeye”⁵

Şair, bir gazelinde Leyla’nın Mecnun’a eziyet bize aktarır:

“Dîdeden aldı süveydâ-yı cünûnı rüy-ı yâr
Zulmet-i Leylî ziyâyâ mihr-i vâlâdır çeken”⁶

¹ 87.gazel 5a

² 72.gazel 2b

³ 61.gazel 2b

⁴ 29.gazel 5b

⁵ 84.gazel 4a

⁶ 77.gazel 2b

Aşk kahramanları yönünden divanda görülen diğer ikili Ferhat ile Şirin'dir. Ferhat ile Şirin bir gazelde birlikte ele alınır:

“Aşk-ı Şîrîn ile kazdı dil-i t̄āgı Ferhād
Rîze-i sengden özge ne kazandı keseri”¹

Şair, sevgilisini Şirin'e benzetir:

“Güftāra gelse ol meh-i Şîrîn-zebānımız
Kadr-ı kādīm känd-ı mükerrer ‘abeş ‘abeş”²

Yusuf ile Züleyha aşkı da divanda ele alınan bir diğer aşktır. Şair, Yusuf ile Züleyha aşkını bir gazelinde bize hatırlatır. Yusuf'un Züleyha'nın aşkından dolayı Mısır'a gittiğini belirtir. Bilindiği gibi Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılır. Bir kervan tarafından kuyudan çıkarılır, Mısır'da köle olarak satılır. Şair, bilinen bu gerçeği farklı bir yöne çekerek güzel bir sebebe bağlamış ve hüsn-i ta'lil sanatına başvurmuştur:

“Pertev-i hüsn olamaz temkîn-i zür-ı ‘aşka denk
Yüsufî Ken‘āndan şevk-i Züleyhādır çeken”³

Aşk ile beraber sembol haline gelen “bülbul” de şairimizin şiirlerinde gereken yeri alır. Divanda “Bülbul” redifli bir de gazel yer alır:

“Eyledi faşl-ı bahārı yine ĩmā bülbul
Nağme-i sūzı çemen mülkünü ihyā bülbul

Kendini şevk ile bir hayrete taldırmış kim
N'eylesün Mecnūn ile ‘aşkda hem-pā bülbul

¹ 99.gazel 2a

² 20.gazel 4b

³ 77.gazel 3b

Goncalar şūḡ gibi düğme-i gögsün çözmüş
Alamaz dāmen-i vaşlı ele ḡālā bülbül

Çalmamış ḡāşılı² kendinde bir esbāb-ı ḡuzūr
Her zamān itmededir ḡār ile ḡavḡā bülbül

Olamaz emr-i mecāz ‘aşkı ḡaḡīḡatdır kim
Nā’ilā rūz u şebi zār ile şeydā bülbül”¹

2. 5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler

Şairimiz, şiirlerinde ilmî ve felsefî şahsiyetlere pek fazla yer vermemiştir. Felsefî şahsiyet olarak karşımıza sadece Eflatun (Felatun) ve Gazali çıkmaktadır. Şair iki yerde Felatun’u anar.² Bir yerde de kendisini İmam-ı Gazali ile karşılaştırır.³

2. 6. Günlük Hayat ile İlgili İfadeler

Divan şiirinde günlük hayatın da ele alındığını biliyoruz. Her eser yazıldığı dönemin hayatından izler taşır. Nail Abbas Paşa’nın şiirinde, yaşanan hayat ile ilgili olarak Rumeli’nim anlatıldığı gazel karşımıza çıkar. Şair, bu şiirde Rumelinin özelliklerini anlatır:

“Kesret-i şūḡda bir bāḡ-ı cināndır Rūmili
Merkez-i dā’ire-i ḡüsn-i cihāndır Rūmili

Nedir ol yosma kesim ḡavr u edā cünbişler
Cezb ider ‘ālemi cezzāb-ı zamāndır Rūmili

¹ 72.gazel 2b

² 90.gazel 3b, 47.gazel 1a

³ 11. Kit’a

Ẓāhirā bārid ise meşreb-i dil-dādeleri
Hele erbābına bir kân-ı nihāndır Rūmili

Ekserī şūhları nūr-ı muşavver gibidir
Āteş-i āh ile uşşākı yakandır Rūmili

Rūmili gerçi ki ḥiddet ile meşhūr olmuş
Nā'ilā emr-i dil-ārāda yamāndır Rūmili”¹

Paşa'nın şiirlerinde, sevinç, mutluluk ve beraberlikle ele alınan “bayramlar” da yerini alır. Şairimiz, padişahların bayramlarını tebrik etmek için de şiirler yazmıştır.²

Divanda yaşanan hayat ile ilgili olarak o dönemde yapılan mimarî eserler hakkında da bilgi sahibi oluyoruz. Divanda, Çırağan Sarayı'nın yapılışı ile ilgili olarak tarih düşürme şeklinde de bir kaside yer alır:

“Tetebbu‘ eyledim lafz-ı çerāğanı ḥesāb itdüm
Hemān ilhām ile bildüm budur tarīḥ-i sübhānī”³

Günlük hayatla ilgili olarak ele alabileceğimiz bir başka konu da halk arasında kullanılan deyim ve atasözlerinin şiirlerde kullanılmasıdır. Şairimiz, şiirlerinde halk arasında kullanılan deyim ve atasözlerine yer vermiştir. Bu atasözlerini ve deyimleri iktibas yoluyla kullanmıştır. Burada sadece birkaç örnekle bu konuya değinmiş olacağız:

¹ 93. gazel

² 11-16-17. Kaside, müseddes

³ 11. Kaside

Tok açın halinden anlamaz:

“Tık olan aç olanın hâline vâkıf olamaz
Olmaya zâtına maḥşûş himem-i luṭf u kerem”¹

Dünya Süleymana bile kalmamış:

“Açup sen dîde-i irşâdı her dem ḥâb-ı ğafletden
Nazar kıll olma mağrûr pâyidâr olmaz Süleymâna”²

Dertli söylegen olur:

“Lisânım söyleden derd-i deründür ‘afv ider şâhım
Bi-ḥakkın âh iden bî-çâreye şer‘an ölüm yokdur”³

Allah, bir kapıyı kapatınca ötekini açar:

“Nâ’ilâ ğamda muḳîm eylemez Allâh kulunu
Oluruz bir gün olur maḫhar-ı ‘izz ü devlet”⁴

Ne ekersen onu biçersin:

“Ekmeyen toḫm-ı himem ‘arşa-i ḥâcetmende
Olmaz ‘uḫbâda o maḫşûl-ı cezâdan maḫzûz”⁵

Âşığın gözü kördür:

“Düçâr-ı ‘aşk olan âdem ḫalvet ister mi hîç
Âşüfte-dil ‘alâḫaya şirket ister mi hîç”⁶

¹ 73. gazel 5. beyit

² 82. gazel 2. beyit

³ 39. gazel 3. beyit

⁴ 17. gazel 5. beyit

⁵ 59. gazel 4. beyit

⁶ 21. gazel 1. beyit

“Ağzını katır tepmek, bunda çok bit yeniği var, nazardan hıfz ide Mevlam, beddua etmek, feda etmek, nasip olmak, niyaz eylemek, meşveret etmek, cezb etmek, kazdığı çukura düşmek, rahatsız etmek, nefesine uymak, kulağı çınlamak, mayası temiz olmak, şefaath etmek, gözlerinden kanlı yaşlar dökmek” şairin kullanmış olduğu deyimlerden bazılarıdır.

2. 7. Ülkeler ve Şehirler

Ülkeler ve şehirler bakımından Nail Abbas Paşa'nın divanında sadece Rumeli (Rumîli)'yi görüyoruz. Divanda Rumeli'nin özelliklerinin anlatıldığı beş beyitlik bir gazel yer alır.¹ Rumeli'nin özellikleri anlatılırken üzerinde durulan en önemli konu kızlarının güzelliğidir. Rumeli, dünyanın güzellik dairesinin merkezi konumundadır. Kızlarının özelliği, kendisine âşık olan kişiye karşı ilgisiz olması ve soğuk davranmasıdır. Şaire göre Rumeli'nin kızları aynı zamanda güzelliklerinden dolayı ah ateşi ile âşıkları yakmaktadır.

3. İnsan

Nail Abbas Paşa'nın divanında insan bilinen yönleri ile ele alınır. Dünya nimetine bağlanmış, kendisinden başka kimseyi düşünmeyen, menfaati için her şeyi yapmayı göze alan bir yapıdadır. Şair, hata yapan insanın Allah'a yalvararak Allah'tan af dilemesi gerektiğini vurgular. Kendisi de birtakım hatalar yaptığı için Allah'a yalvarır ve peygamberden şefaath diler. Kendi nefesine nasihat ederken, aslında bütün insanlara nasihat eder. Münacat mahiyetindeki bir şiirinde kendi hatalarını da ele alan şair, bu hatalardan dolayı Allah'tan af diler. Nefesine esir olduğu için birtakım hatalar yaptığını söyler:

“Hayâle gelmek ile mâcerâ-yı ‘işyânım
Sirişk-i dâde o dem hûn ile oldı büryân

İnkâra mecâlim yok fâ'ide virmez nedâmetim
Uydum bu nefse kaldım hemân zâr-ı nâ-tüvân

Benim ol ‘âsî ki sinn ü sâl ‘ömrümü itdim
Hevâ vü ma’şiyet ile dūzağa sezâ hemân”¹

¹ 1. Kaside 6-7-8. beyit

Paşa'ya göre insan asidir, işlediği kusurlardan dolayı yüzü karamıştır. Günahkârdır ve hata yapmaya meyillidir:

“Āşiyem hem rû-siyâham hem günehkâr mücrimim
Ĥarf-be-ĥarf vezn eyledim ef ‘âlimi ĥâlim yamân”¹

Paşa'nın insan anlayışında cinsiyet açısından bir karşılaştırma söz konusu değildir. İnsan bu âlemde yokken, Allah tarafından bir nutfeden yaratılmıştır:

“Yok iken ‘âlemde ism ü cismim ey BārĤudā
Ĥalk idüp bir nuţfeden virdüñ baña ‘aql u zekā”²

Onun şiirlerinde insanlarla ilgili görülen bir özellik de şudur: İnsanoğlu, öyle bir hale gelmiştir ki, akrabalar arasında miras kavgaları çıkar. Böyle bir olay da şairin başından geçer ve bu olayı şair, bize divanında tüm detayıyla anlatır:

“Derd-i mîrâşa düşürdi bizi kec t̤ali‘imiz
İsti‘âb eyledi cismim bu ta‘addī vü zulem

Cem‘ idüp müddet-i ‘ömründe birâder merĥûm
Şaklayup cānı gibi şaymaz idi naĥd u sitem

Bir kıızı iki ‘ayâli ne oyunlar itdi
Çaldılar her neye mâlik ise ol bîş ü kem”³

¹ 5. Kaside 9. beyit

² 1. gazel 1. beyit

³ 18. Kaside 4-5-6-7. beyit

İnsan anlayışı içerisinde, yaratılış itibarıyla mayası temiz olanların kibirlenmeyeceğini belirten şair, mizacında kötülük olanların rütbe ve makamda yükselmelerine karşın vasıf olarak yükselemeyeceğini belirtir:

“Māyesi t̄ahir olan medḥ ile olmaz merḡūb
Ca‘lice vaşf ile terfi‘ idemez şaḥş-ı kezūb”¹

Paşa, bu dünyaya geldiğinden beri kimseden yardım görmez, haline acıyan biri çıkmaz. Onun gözünde bu dünya geçicidir, bu dünyaya gelenler tekrar gamlı bir şekilde dönerler:

“Gelen bezm-i cihāna cümle gamḡin gitdiler Nā’ il
Müyesser olmadı ‘uşşāka vaşlıñ ḥüsn-i teşḥiri”²

Şair, insana sürekli nasihatte bulunur. Bu bağlamda divanında nefesine nasihat ettiği bir şiir (muhammes) de yer alır. İnsana nasihat ederek, sefil insanlarla konuşulmaması gerektiğini ve karakter olarak alçak olan insanlarla ilişkilerin kesilmesi gerektiğini vurgular. Şiirin başlığını da “Der- Nush-ı Nefsiye” (Nefse Nasihat) koyar.

Onun divanında insanla ilgili olarak şu ifadeler de oldukça büyük bir öneme haizdir. Ağır bir dille, “eğer “piç” olanların kendilerini belli eden bir damgaları olsaydı haysiyet kavgası olmazdı” der:

“Āh kim olsa idi pīç olanıñ tamḡası
Az olurdu o zamān ḥaysiyyetiñ gavḡası”³

¹ 13. gazel 1. beyit

² 102. gazel 5. beyit

³ 90. gazel 1. beyit

3. 1. Sevgili

Divanda, sevgili ile ilgili olarak ya doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ya da teşbih ve mecaz kullanılarak pek çok kelime ve terkibe başvurulmuştur.

Sevgili ile ilgili olarak divanda şu ifadeler yer alır:

“adû, mah-tab, gül-i zibâ, cânân, şûh, dildâr, gonce-dehen, mâh-ı nev, meh-i pâkize neseb, melek, meh, mah-rû, afet, bî-vefâ, yâr-ı melek-râ” gibi

Sevgili, diğer divan şairlerinde olduğu gibi Nail Abbas Paşa'nın şiirlerinde de acımasız ve ilgisizdir. Cihanı yakıp yıkan bir siteme sahip olan sevgili, bakışlarıyla ortalığı birbirine katmıştır. Âşık, onun dudağından bir buse alamamaktadır:

“Cihânı lerzenâk itdi anıñ cevri-sitem-rîzi
Bu cādū ğamzeler bu ‘âlemi ifsâd itmişdir

Ne mümkün la’l-i nâbından nigeğ gül-büse çîn olmak
Zemîn-i vaşlına cevri[ü] cefâ inşâd itmişdir”¹

Sevgili, vefasız bir yapıda olduğu için şeker, bal gibi insan ağzını tatlandıran güzelliklerin lezzetini de bilmez:

“Yokdur ol mehde dilâ şıdk ile ‘irfân eşeri
Ol sebebden bilemez lezzet-i şâb ü şekeri”²

Sevgili âşığa yüz vermez, âşığın ağlayıp sızlamalarını umursamaz, âşığın derdini hiçbir zaman sormaz:

“Raḥne-i ceş-i gumūmdan oldı dil mülki ḥarâb
Ben esîr-i miḥnetim Şîrîn-zebân olmaz baña”³

¹ 33. gazel 3-4. beyit

² 99. gazel 1. beyit

³ 2. gazel 2. beyit

Âşık, sevgilinin aşkından derde düşmüştür, sevgili yine de umursamaz, âşık bu durumdan şikâyetçidir:

“Kimseden fâ’ide olmaz bu derün yarasına
Bir rahîm ‘âşıkâ şor hâl-i dil-i müştâkı”¹

Sevgilinin en belirgin özelliği zalim oluşudur. Her sözü âşığı sürekli öldürür, sözleri bir hançerdir, onun bakışı ve kaşları Rüstem’in kılıcından daha keskindir:

“Dād bu ebr ü kemān müjgānı hūn-ālūdeden
Öldürürler ‘âşıkı ma‘şuk olan dīvāne hep”²

“Teşbîh olınsa hamlığı ebrūña ey güzel
Püşt-i kemān-ı Rüstem-i şaf-der ‘abeş ‘abeş”³

“Yārin ol gamze-i kıttāline hançer uyamaz
Müje-i tîr-i ciger-düzuna neşter uyamaz”⁴

Âşık, bütün bunlara katlanır; ancak sevgilinin kendisine değil de “rakib”e yüz vermesi âşık için bir işkencedir. Bu durum âşığa büyük acı verir:

“Ben bu āh-ı hasretiñle çāk çāk olmuş iken
Hālime rahm itmeyüp agyārı handān eylediñ”⁵

“Açılmış goncaāsā şermgîn āfet iken cānā
Nice germ eylediñ agyār ile ey zālīm ü bî-dād

¹ 92. gazel 2. beyit

² 14. gazel 2. beyit

³ 20. gazel 2. beyit

⁴ 43. gazel 1. beyit

⁵ 70. gazel 4. beyit

3. 2. Sevgilinin Özellikleri

Divan şairlerine göre kusursuz güzelliğe sahip olan sevgilinin özellikleri divanda şu ifadelerle belirtilir: “la’l-i leb, leb, miyân-ı mûy, ebr ü kemân, müjgân, işve, kâmet-i ‘ar‘ar, âfet-i cân, sünbül-beden, zülf-i leylâ, şûh-ı cefâ-cû, çeşm-i siyâh, gül-i nev-rüste, mest-i fitne-cû, cadû gamze, dilber-i aşûb, sehi-kamet, hâme-i şûh, didâr ” gibi

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerindeki sevgili özellikleri Divan şiirinin sevgili modeli ile örtüşmektedir.

Sevgilinin yüzü ay gibi parlaktır. Âşık, sevgilinin yüzünün güzelliğinden feyz alır, al al olan yanağından hayat bulur:

“Mâh-tâbım dâmen-i feyziñ necât oldı baña
Rûy-ı âla nakş olan hâliñ hayât oldı baña”¹

Sevgilinin saçının kokusu âşığı kendine bağlayan bir zincir gibidir:

“Seni bir bû sevâd-ı zülfe meftûn eylemiş ey dil
İdelden sûd u pesin kâr u bâriñ şâmdır hâlâ”²

Sevgilinin yüzü ay gibi parlaktır, sünbül gibi bir bedene ve servi gibi uzun bir boya sahiptir:

“Mâh-rû sünbül-beden serv-i semensâdır o şûh
Görmemiş mişlin felek bir zülf-i leylâdır o şûh”³

Şair, sevgilisinin özelliklerini anlattığı şu şiirinde, istifham sanatıyla sevgilisini yüceltir ve sevgilinin özelliklerini bize gösterir:

¹ 3. gazel 1. beyit

² 5. gazel 3. beyit

³ 24. gazel 1. beyit

“Fesād-ı kākülüñ fikr itmedik sünbül mi var hālā
 ‘Özür-ḥ’āh olmadık al-i ruḥuñdan gül mi var hālā

Bir āfetdir şarāb-ı nāb için la‘l-i nemek-pāşıñ
 Lebiñ dādıyla tekdır olmadık bir mül mi var hālā

Gülistān-ı cemāl-i revnaḳ-efzāsında ol şūḥuñ
 Naḡam-perdāz-ı feryād olmadık bülbül mi var hālā

Ser-ā-ser nüşḥa-i mendübe-i ṭab‘ında dildārıñ
 Ferāset ehline keşf olmadık müşköl mi var hālā”¹

3. 3. Âşık

Nail Abbas Paşa'nın çizdiği âşık tasviri Divan şiirinin âşık anlayışını karşılar. Âşık, daima aşk ve ayrılık derdiyle ızdırıp çeken, ah ve feryat eden, kanlı gözyaşları dökten, vücudu yara ve bere içerisinde zayıf düşmüş, şuurunu kaybetmiş bir yapıdadır. O, bu özelliklerle ehl-i aşk'tır.

Âşık, çektiği zahmetlerden dolayı şuurunu kaybetmiştir, gönlü çılgın gibidir:

“Benim derd ü sitemle dā'imā cān u dilim dıtrer
 Şu'ürüm selb olup ‘āmālımız zenbūr gibi siñler”²

“Ne yapsun bī-‘aded derd-i cihāna bir dil-i şeydā
 Revādır ḥaḳḳı var feryād iderse ey gül-i zībā”³

¹ 8. gazel

² 34. gazel 1. beyit

³ 7. gazel 1. beyit

Aşk, ezelden onun alınına yazılmıştır. Başına gelenler, kötü talihtendir. Bunda ne kendisinin, ne şansın ne de düşmanının bir rolü vardır. Bu sevda tamamen kötü talihtendir:

“Ne benden ne felekden ne ‘ādū-yı bed-hünerdenmiş
Bu sevdāniñ vuķū‘ı başa baħt-ı bed-güherdenmiş”¹

Âşık, sevgili olmayınca takatsiz, düşkün bir haldedir, bedeni öyle zayıf bir hale gelmiştir ki, sevgilinin ayağının tozunu bile gözüyle göremeyecek bir haldedir:

“Derūnum dā’imā ālūde-i ekdārdır sensiz
Ten-i bī-ṭāķatimde şanma şıħḥat vardır sensiz”²

“Ten-i bīmārımı ğam öyle za‘īf eyledi kim
Ḥāk-i naķş-ı ķademiñ oldu gözümde pek ırāğ”³

Âşık, pervane gibi sevgilinin etrafında dönüp durur, Mecnun gibi çöller de ağlayıp sızlar:

“Pervāne oldum şevķ ile şem ‘-i cemālīñe
İtsem fedā bu cānımı her dem revā saña”⁴

“İtme şīrāze-i āmālimizi pejmürde
Vaşlına rüz u şeb efgān iderim Ķaysāsā”⁵

¹ 53. gazel 1. beyit

² 49. gazel 1. beyit

³ 61. gazel 3. beyit

⁴ 6. gazel 2. beyit

⁵ 9. gazel 2. beyit

Sevgilinin güzelliğinden dolayı bu dünyanın nimetlerinden vazgeçen âşık, aşk derdine katlanma zor olduğu için aşka, başka kimsenin düşmesini istemez. Elbette biz bunu âşığın kendine başka bir rakib istememesi şeklinde de yorumlayabiliriz:

“Ne yamān müşkil imiş âteş-i hicr-i firkat
Gelmesün kimseleriñ başına böyle ıhasret”¹

“Dūçār-ı ‘aşk olan âdem ıhalvet ister mi hıç
Âşüfte-dil ‘alākaya şirket ister mi hıç”²

Âşık, sevgilinin güzelliğinden ve saçının kokusundan perişan bir haldedir. Vücuda baştan ayağa aşk ile doludur, Onun gönlünü yaralayan ince fidan boylu bir sevgilidir:

“Eyledi şimdi benim şabrımı yağmā gīsū
Olacaktır telef-i cismime me‘vā gīsū”³

“Reng-i rüyum ümmīd-i vaşl-ı yār ile bozulmasun mı yā
Bu fikr ile ‘uğde-i dil çözümesün mi yā”⁴

Âşık, sevgilisinin çektiği zahmetlere rağmen onu yine de günahsız yönüyle bir meleğe benzetir:

“Beñzemez eşref-i emşāle bu sencīde ıhışāl
ıHaml olunmaz galeṭa yāre melek dinse laṭab”⁵

¹ 17. gazel 1. beyit

² 21. gazel 1. beyit

³ 79. gazel 1. beyit

⁴ 10. gazel 1. beyi

⁵ 15. gazel 2. beyit

Âşığın sevgili için çektiği bunca zahmete karşılık ondan beklediği bu zahmetler karşısında çok küçük kalır. Âşık, sevgiliden mektup beklemez, vuslat istemez. O, sadece adının bir kere anılmasına razıdır:

“Ben ol şūh-ı cefādan Nā’ilā mektūb ümīd itmēm
Hulūşen añsa bir kerre hiç olmazsa kulağ çıñlar”¹

3. 4. Rakīb

Divan şiirinde sevgili ve âşık ile birlikte ele alınan üçüncü tip de rakıbtir. Rakīb, âşığın baş düşmanıdır. Bu nedenle rakīb, menfî bir şekilde gösterilir. Âşık, sevgilisinin kendisine yaptığı türlü eziyetlere katlanır; ancak sevgilinin “rakīb”e yüz vermesine dayanamaz. Rakīb, âşığın nazarında değersizdir. Nerede görülse sövülecek, dövülecek ve öldürülecek bir konumdadır:

“İncidür gūşe-i gamda yatanı pīre vü bit
Merhamet eylemez ‘uşşāka rakīb azkın it

Seni ālāmā giriftār idene aldanma
Nerde ağıyār var ise köklerine hep kibrīt”²

Rakīb, âşığın sevgili ile birlikte olmasını çekemez, kıskanır ve ağzı kesenin ağzı gibi açıkta kalır:

“İpsiz ‘adū yār ile gördü seni Nā’ilā
Dehānı mānend-i kise büzülmesün mi yā”³

¹ 34. gazel 5. beyit

² 18. gazel 1-3. beyit

³ 10. gazel 5. beyit

Sevgilinin kendine değil de rakibe yüz vermesi, âşık için bir ölümdür. Sevgili, bu olaydan sonra âşığın gönlünü artık düzeltemez:

“Seni āgūşa çekmişler rakībān kām almışlar
Ne mümkün eylemek dil mülkünü şimden gerü ābād”¹

4. Tabiat

Divan şiiri, canlı tabiat tasvirleri ile de edebî bir zevk meydana getirmiştir. Hayatla ilgili tüm konuları ele alan şairler, tabiat noktasında da güzel ve canlı tasvirlerle eserlerini meydana getirmişlerdir. Biz burada tabiat ile ilgili kavramları kısa bir şekilde ve bir bütün halinde ele almaya çalışacağız.

Tabiat kavramı içerisinde gökyüzünde yer alan felek ve buna bağlı olarak ay, güneş, yıldızlar ve gezegenler yer alır. Astronomik unsurlar içerisinde dokuz felek (nüh felek), ay (mah), güneş (şems, şu‘a-ı şems), yıldız (sipihr, ahter), cihan, semâ gibi ifadeler geçer. Bu ifadelerin genellikle sevgilinin özelliklerini anlatırken benzetme amacıyla kullanıldığını söylemeye gerek yok sanırız.

4. 1. Hayvanlar

Nail Abbas Paşa'nın divanında geçen hayvanlar şunlardır: bülbül, gazal, pervane, murg, esb, it, tûtî, mûr, tilki, şîr, zağ, hümâ, mâr, katır gibi

4. 2. Bitkiler

Bitki ve bitki ile ilgili olarak: gül, ‘ar‘ar, sümbül, nahl, gonca, bāğ, bağçe, gülistān, serv, gül-fem gibi kavram ve ifadeleri ele alabiliriz.

¹ 26. gazel 3. beyit

SONUÇ

Altı yüzyılı aşan uzun ömrüyle edebiyatımızın önemli bir halkasını oluşturan Divan edebiyatı, oldukça önemli ve değerli şairler yetiştirmiştir.

Divan şiiri geleneğiyle meydana getirilen eserlere bakıldığında her birinin büyük bir titizlikle ve özenle oluşturulduğu görülmektedir. Bu şiirlerde Türk kültürünün izlerine rastlanmaktadır. Türk düşünce gücünün derin izleri Divan şiiri aracılığıyla yansımaktadır.

Bu köklü ve zengin edebiyatın önemli bir özelliği de şiirle uğraşanların sadece şiirle tanınmaları yönünde değil de diğer alanlarda da tanınıyor olmalarıdır. Özellikle Divan şairlerinin padişah ve devlet adamları tarafından korunması Divan edebiyatının daha yaygın ve zengin bir alana yönelmesine büyük bir etken teşkil eder. Şairler, ayrıca devlet kademesinde de önemli görevlerde bulunmuştur.

Biz de “Paşa” rütbesinin yanında şairliğiyle de tanınan 19. yüzyıl Divan şairi Nail Abbas Paşa’yı ve eserini tez konusu olarak tespit ettik. Onun edebiyatımızda alacağı yeri belirtmeye çalıştık.

Bir sanatçının gerçek değeri ilmî ve metodolojik çalışmalarla tespit edilir. Biz de Nail Abbas Paşa’nın eserini titizlikle ele almaya çalıştık. Şiirleriyle ilgili istatistikî bilgiler de verdik. Onun şiirlerini ele alarak şairlik yönünü göstermeye gayret ettik. Şiirlerinde işlediği konuları ortaya koymak açısından kısa bir tahlil çalışması da yaptık.

Yapmış olduğumuz bu çalışma sonunda;

Nail Abbas paşa, Divan şiirinin son döneminde eser vermiştir. Onu diğer Divan şairlerinden ayıran farklı bir yönü yoktur. Gerek eserinde ele aldığı konular, gerekse kullandığı nazım şekilleri yönünden “klasik” bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nail Abbas Paşa’nın şiirlerini bir bütün halinde ele aldığımız da onun şiirlerinde bir orijinallik ve özgünlüğün olmadığını da görmekteyiz.

Şiirlerinde ele aldığı konular yönünden yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda onun şiirlerinin büyük bir çoğunluğunun (yüz iki gazelin yetmişe yakınında) aşk ve aşk konulu olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle şairimiz, “âşıkane” gazel tarzında eser vermiştir diyebiliriz.

Şairimizin eserinde kullandığı dil de sade olması yönüyle oldukça büyük bir önem arz eder. Ancak onun dilinin sadeliğini imlâ, vezin ve kafiye yönünden yapıyığı birtakım teknik hatalar zedelemektedir.

Nail Abbas Paşa'nın şiirlerindeki teknik hatalarını örtecek önemli bir yönü de şiirlerindeki derinlik ve şiirin okunuşundaki ahenktir. Paşa, şiirlerinde ele aldığı konuyu bir bütünlük içerisinde sunar. Yani gazellerinde birinci beyitten son beyite kadar aynı konuyu ele alır. Şiirlerini bu şekilde oluşturur. Bu yönüyle onun şiirleri “yek-ahenk” bir tarz teşkil eder.

Netice itibarıyla nail Abbas Paşa'nın eserini her yönüyle ele alarak onu edebiyatımızda alacağı yeri tespit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızla bir şairimizi daha edebiyat dünyasına tanıtmış olursak bundan büyük bir mutluluk duyacağız.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun, (1987), Muhibbi Divanı, Ank
- Ateş, Süleyman, (1975), Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Ank.
- Belviranlı, Ali Kemal, (1978), Osmanlıca Lûgatı, Konya
- Çavuşoğlu, Mehmet,(?) Necati Bey Divanı (Seçmeler), İst
- Devellioğlu, Ferit, (1998), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, (15.Baskı), Ank.
- Dilçin, Cem, (1995), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ank.
- Fatin, Tezkire-i Fatin
- İmla Kılavuzu, (2006), TDK Yay. Ank.
- İpekten, Haluk, (1998), Baki (Hayatı, Sanatı, Eserleri), Ank.
- İstanbul Üniv. Nadir Eserler Bölümü "El Yazması Eserler" Katalogu (Yazar Adına Göre Alfabetik Sıra)
- İz, Fahir, (1967), Eski Türk Edebiyatında Nazım, İst.
- Kam, Ömer Ferit, (1998), Âsâr-ı Edebiyye Tedkîkâtı Dersleri, (Haz: Ali Yıldırım), Elazığ
- Kurnaz, Cemal, (1987), Hayali Bey Divanı (Tahlili), Ank.
- Küçük, Sabahattin, (1994), Baki Divanı, Ank.
- Küleççi, Numan, (1995), Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar, Ank.
- Levend, Agâh Sırrı, (1943), Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar), İst.
- Mehmet Süreyya, (1998), Sicill-i Osmanî, (Haz: Orhan Hülagü, Mustafa Ekincikli, Hamdi Savaş) İst.
- Tuman, Mehmet Nail, (2001), Tuhfe-i Nâilî I-II (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri) (Haz: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara
- Onan, N. Halil, (1997), İzahlı Divan Şiiri Ant. İst.
- Onay, A. Talat, (1996), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, (Haz: Cemal Kurnaz) İst.
- Sefercioğlu, M. Nejat, (1990), Nev'î Divanı'nın Tahlili, Ank.
- Soysal, Orhan, (2002), Eski Türk Edebiyatı Metinleri, İst.
- Tabbara, Abdulfettah, (1998), Peygamberler ve Peygamberimiz, İst.

- Tarlan, Ali Nihat, (1985), Fuzuli Divanı Şerhi I II III, Ank.
- Timurtaş, Faruk Kadri, (1997), Osmanlı Türkçesi'ne Giriş I, İst.
- Türkçe Yazma Divanlar Katalogu (1947), C: I-II-III-IV, İst.
- Üzgör, Tahir, (1991), Fehim-i Kadim (Hayatı, Sanatı, Divan'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi), Ank.

III. DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

1

Bed'etü Bi'smi'llahi'r-raḥman'ir- raḥīm

İzhār-ı Emvāc u zārī

Be-dergāh-ı Ḥazret-i Bārī ¹

1. Bu ŧeb ki ḥ'ābda iken bu dīde vü cān

Bī-rāḥat eyledi beni endīŧe-i 'iŧyān

2. Bu ḥāl-i ḥüzn ile dil fā'iz-i gumūm olup

Teŧekkül itdi ḫihnime bu cürm-i bī-pāyān

3. Çıkdı nedāmeten derūndan bir āh-ı 'ālem-süz

Zann itdim oldu mülk-i felek ser-be-ser sūzān

4. Ne cürm-i bī-ḥesāb ki irtikābım deminde

Yazdı defter-i a'mālīme kātībān

5. Ne cürm-i muḫlime kim taḫsīm olunsa 'āleme

Olurdu maḫhar-ı kūsūf hemān ehl-i cihān

6. Ḥayāle gelmek ile mācerā-yı 'iŧyānım

Siriŧk-i dīde o dem ḥün ile oldu büryān

7. İnkāra mecālim yok fā'ide virmez nedāmetim

Uydum bu nefse ḫaldım hemān zār-ı nā-tüvān

8. Benim ol 'āsī ki sinn ü sāl 'ömrümü itdim

Hevā vü ma'ŧiyet ile dūzaḫa sezā hemān

¹ Bazı beyitler belli vezinlere uygunluk gösterse de bu ŧiirde oldukça fazla vezin kusuru vardır.

- 9.Allāhi bi-ḥürmeti esmāi gāfūruke
Fāğfir zünūbi be-hak şān-ı peygamberān
- 10.Sensin yā Rabb ‘afüvv ü raḥīmi ‘ale’l-‘ibād
Luṭfuñla eyle ‘ācizi müstağrağ-ı iḥsān
- 11.‘Afvek bi-ḥürmeti Muhammedike yā Kerīm
İtdiñ ceybiñi mültecā-yı ins ü cān
- 12.Emīn-i pākiñ olup maẓhar-ı ḥaṭā’ik odur
Şefi‘-i yevm-i ḥesāb-ı ḥāmī-i günehkārān
- 13.Bu şehir-yār-ı risāletiñ fark-ı ḥürmetine
Maẓhar-ı mağfiretin cennete kıl şāyān
- 14.O dem ki dehşet ile yevm-i maḥşerde kopa
Ġarīğ-i şāh u gedā fiğān-ı pīr ü civān
- 15.O günde Nā’ilī sen lāyık-ı şefā’at it
Zünūbla ‘araşāt gūrına numūne-i nīrān

KASİDELER

2

MÜNACA'ÂT

Der-münaca'ât Be-dergâh-ı Kâdıyü'l-Hacât

Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

1. Beni bir ferde mutâc-ı 'özür-ğ'ân eyleme yâ Rab
'İnâyetle kerem kıl dîde-giryân eyleme yâ Rab
2. Yerim bâğ-ı gülistân eyle luţfuñla Ĥalîlâsâ
Cenâh-ı maqşadım dâ'im fûrûzân eyleme yâ Rab
3. Esîr-i miĥnet itme ũrmet-i peygamberânîñçün
Şikest-i ĥâtırım maĥzûn[u] vîrân ¹ eyleme yâ Rab
4. Benim dâreynde yokdur senden özge bir mededgâhım
Dil-i âzürdemi dâ'im girîbân eyleme yâ Rab
5. İrişdi şît-i âhım tāk-ı eyvân-ı felek içre
Bu eşk-i çeşmimi mânend-i Tûfân eyleme yâ Rab
6. Niyâz-ı 'abde dâ'im isticâbet va'd-ı şânîñdır
Sirişk-i dîdemi ĥûn-âb-ı cüyân eyleme yâ Rab
7. Penâhım dest-gîrim kalmadı sensin ũmîdvârım
İrişdür luţfuñı mecbûr-ı nâ-dân eyleme yâ Rab

¹ 3b metinde "mahzûn vîran"

8.Ricāmı eyle maḳbūl ḥürmet-i ‘izz ü celālîñçün
Bu āh[u] vāh¹ ile ‘ömrüm güzārān eyleme yā Rab

9.Güşād it bu derūndan ḳayd-ı bend-i miḥnet-i dehri
Bu Nā’il derdmendi dāğ-ı hicrān eyleme yā Rab

3

Der -mālīden Rüy-ı Dārā‘at Be-Ḥākpāy-ı Şehensāh-ı Taḥt-ı Risālet

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Ey resūl-i Ḥazret-i Ḥaḳḳ iftiḥārū'l-enbiyā
Bāri ḳılmıḣdur seni ‘ālemde nūr-ı ihtidā
- 2.Teşriḫiñle oldı ma‘mūr dü-cihān kāşānesi
Şāniyā faḥr-ı ümemsin menba‘-ı cūd-ı ‘aḫā
- 3.Cevher-i vaşlıñ için feryād ider ‘āşıḳlarıñ
Ḥaḳ bu kim dāreynde sensin reh-nümün-ı etḳiyā
- 4.Ḥāk-pāyıñ tūtiyādır dīde-i ‘uşşāḳa kim
Devlet-i zātın için ḥaḳ oldı bu arz u semā
- 5.Zü'l-celālîñ vāḳıf-ı esrā[rı]sıñ² bī-iştibāh
Rām ider dīvāneyi zencīr-i şevḳiñ müctebā

¹ 8b metinde “ āh vāh”

² 5b metinde “ vāḳıf-ı esrāsın”

- 6.Zā'il olmaz kaᅅı dil kim āteřiñle çāk olur
Sen penāh olduñ kamu 'uřāta řāh-ı eřhiyā
- 7.řān-ı vālāñ pertevdir māh-tābıñ lāmi'i
řāf-ı rūyuñ kām̄et-i eflāk[1] ¹ kılımıřdur dū-tā
- 8.řav'-ı nūrı vech-i ħūbun rūřen itdi 'ālemi
Tutdı şark u ġarbtı şer'iñ yā Muħammed Muřtafā
- 9.şıll-ı luřfuñ sāyebāndır müznibīn-i ümmete
'Āsl vū ² mücrimlere dergāhıñ oldı mültecā
- 10.ġarķa-ı deryā-yı 'ařķıñ olsa bir dil-müstedām
Fāriġ ü āzādedir ³ dūnyā ġamından muřlakā
- 11.ķābe kavseyn cāy-ı 'ulyā-yı řerīfiñdir seniñ
Kām-yāb-ı vāřıl-ı dīdār-ı Ĥaķsın pūr-ziyā
- 12.Lücce-i taħķīķe mazhar bā'is imkān-ı vüçüd
Melce'-i me'vāsın olduñ cümle ħalka pīřvā
- 13.Nā'il-i luşf u řefā'āt kıl bu 'āciz kemteri
Vech-i Ĥaķķ mir'ātısıñ ey menba'-ı sırr-ı Ĥudā
- 14.Hep ħayālāt-ı derūnı maħv ider 'ařķıñ seniñ
Lā-cerem ben itmeyem mi ħālimi senden recā
- 15.Yevm-i lā-yüfnā ħiřābında şeh-i kān-ı kerem
Rū-siyāh Nā'il gedāyı itme luřfuñdan cüdā

¹ 7b metinde "eflāk"

² 9b metinde "āsū mücrimlere" (عا صو مجرملره)

³ 10b metinde "aradadır" (ار ادا در)

Der-mäliden-i Çeşm-i Kalem Be-dergâh-ı Resûl-i Ekrem Şallallâhu
Ta‘âlâ ‘Aleyhi vessellem

Fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilâtün / fâ ‘ilün

- 1.Ey risâlet hâteminde nûr-ı ‘ayn-ı etkiyâ
Ey delâlet ravzasında şân-ı ‘âlî pür-ziyâ
- 2.Ey deķâyık genciniñ izhârına mûcib olan
Ey nübüvvet mazharı faħr-ı cihân yâ mürtażâ
- 3.Sensin ancak ma‘rifet deryâsına ğavvâş olan
Ol haķâyık bāġınıñ fer’i Ĥabîb-i kibriyâ
- 4.Şer’-i pâkiñle müzeyyen eylediñ ‘âlemleri
Ey cenâb-ı bî-mekânıñ bir resûli müctebâ
- 5.Senden evvelce gelen [hep] peygamberân ¹ ârzü ider
Ümmetin olmaķlığı Ĥaķdan temennî Muştafâ
- 6.Nefsi nefsi çağrışınca yevm-i maħşer âdemî
Sensin ol kân-ı şefâ‘at ‘âşiyi itme cüdâ
- 7.Enbiyâlar reh-nümâsı pâdişâh-ı ‘âlemîn
Yevm-i maħşerde bu Nâ’il mücrimi itme fedâ

¹ Bu mısradaki bir hece fazla olduġu için vezin bozuk. Bu mısradaki “hep” sözcüğünü çıkardığımız zaman vezin düzeliyor.

5

Der-Menkabet ü Na't-ı Şerif Taht-ı Risālet ü Ekmelü't-Taḥiyyāt
Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

1.Yā Muḥammed Muṣṭafā peygamber-i āḫir zamān
Ḥaznedār-ı “ *küntü kenz*” olduñ saña yoḫdur nihān

2.Şevket ü şāniñ şefi'ü'l-müznibindir yā resül
Ḥürmet-i zātın için ḫalk oldu 'uḫbā vü cihān

3.Raḫmetenli'l-'ālemīn sensin eyā kān-ı kerem
Li-ma'allāḫ maḫremisin kim ider şekk ü gümān

4.İsm-i pākīñ oldu ismu'llāḫ tev'em ḫürmeten
Olmasañ olmazdı maḫlūk 'ālemīn-i ins ü cān

5.Her şuḫūfda yād ider Allāḫ seniñ evşāfını
Ḳadriñe şāyān lafzı bulmada 'āciz lisān

6.Bir işāretle dü-nīme oldu māḫ şaḫḫın olup
İki şāhid oldılar taşdıḫine geldi 'ayān

7.Şüret-i tesmīmde kāfirleriñ da'vet günü
Ol ḫuzı büryān iken semmin saña itdi beyān

8.Ümmetin olmaḫlığımdan ḡayri devlet istemem
Sen ḫabül eyle beni inni daḫlīm el-amān

9.'Āşiyem hem rü-siyāham hem güneḫkār mücrimim
Ḥarf-be-ḫarf vezn eyledim ef 'ālimi ḫālim yamān

10. Seyyi'âtımdan 'ibâretdir yedimde defterim
Eldeki ser-mâyemiz "*lâ takna'û*" nuṭkı hemân
11. Hânedân-ı zâtuña itdim deḡâlet yâ emîn
Kalmışım bu vâdi-i ḡayretde koyma nâ-tüvân
12. Evvelâ Şiddîk-i ekber şadıku'l- va'di'd-defâ
Cân fedâdır şıdk ile ḡüb-ı dili kıldım 'inân
13. Sâniyâ Fârûk-ı a'zam nür-ı 'ayn-ı Muştafâ
Şevkine kurbân olmaḡdır murâdım her zamân
14. Sâlişâ 'Osmân-ı zi'n-nüreyn çeşm-i müctebâ
Hüsnünüñ âyâtını tefsîrde kılam ḡün-feşân
15. Râbi'â dâmâd-ı peyḡamber 'Aliyye'l-Murtezâ
Aşkına her rüz u şeb çeşmimden eyler ḡün revân
16. Fâtıma Zehrâ ḡasanla hem ḡüseyniñ şevkine
Çâk çâk olsun vücûdum mâteme olsun nişân
17. La'net-ender- la'net olsun ol Yezîde âline
Mü'min-i şadıḡ odur kim Kerbelâya aḡlayan
18. Çâr-yâr-ı bâ-şafâdır rükn-i dîne çâr-sütün
Birbirinden farḡ iden olsun Yezîd ü bî-amân
19. İ'tizârım kıl kabûl ezvâc-ı tâhir ḡürmeti
Eyle mücrim Nâ'ilî luṭfunla şâd u kâmrân
20. İlticâmı eyle Allâh 'aşkına ḡüsn-i kabûl
İstinâdım var saña 'abdu'r-resûlüm baş ü cân

21. ‘Arz-ı hāl itdim hezārān şerm ile dergāhıña
Eyledim ‘acz ü kuşurum mühr-i-encām-ı zebān

6

Der- Na‘t-ı Şerif -i Hazret-i Seyyidü’ l-Varī ‘Aleyhi Mine’t Tahıyyā
Mefā‘ī lün / mefā‘ī lün / mefā‘ī lün / mefā‘ī lün

1. Hudānıñ sevgili maḥbūbı şāh-ı enbiyāsın sen
Nebilerden mu‘allā şān-ı a’lā Muşţafāsın sen
2. Yarın rüz-ı¹ kıyāmetde olur mır ü gedā yek-ser
Şefā‘at kānı sensin menba‘-ı cūd-ı ‘aḫāsın sen
3. Zebāniler elinden kırtulur mücrim şefā‘atle
Beni maḫzar düşür iḫsānıña baḫr-ı² seḫāsın sen
4. Sen ol kān-ı keremsin luḫf ile pūşide kıl cürmüm
Günehkārān penāhı dest-giri muḫtedāsın sen
5. Ne devletdir ğubār-ı pāk-ı ravzañ içre yüz sürmek
Dü -‘ālemde ‘uşāt-ı mücrimāna reh-nümāsın sen
6. Seniñ vaşşāfiñ Allāhdır olur medḫiñde dil ‘āciz
Buyurdı şānıña “ *levlāke levlāk*” müctebāsın sen
7. Bu Nā’il-i-derdmend ü ‘āciziñ yokdur mededġāhı
Ġarīb ü bī-kesim senden şefā‘at eşḫiyāsın sen

¹ 2a metinde “ rüzı kıyāmet” (روز ی قیامت)

² 3b metinde “ bahrı sehasın” (بحر ی سخاسن)

Der-Na‘t-ı Şerif ü Münacâ‘at-ı Efdalü ‘t-Taḥiyât Şallallahu Aleyhi ve Sellem

Mefâ‘ ilün / mefâ‘ ilün / mefâ‘ ilün / mefâ‘ ilün

1. Tehî-dest-i günehkârım amândır yâ Resûlu’llah
Garîb ü âcizim ḥâlim ‘ayândır yâ Resûlu’llah
2. Pür-işyân mücrimim hiç bir mu‘înim yok meded senden
Şefâ‘at eyle tuğyân kâmrândır yâ Resûlu’llah
3. ‘İbādâtım benim bir zerre olmaz eylemem inkâr
Bütün kayd oldu defterde beyândır yâ Resûlu’llah
4. Mücâzât-ı ‘ameldir korkduğum yevm-i kıyâmetde
Duḥûl-ı cennet etmek pek gümândır yâ Resûlu’llah
5. Seniñ luḫfuñdur ancak tesliyet gayri ümîdim yok
Rezîl-i mahşer¹ itme el-amândır yâ Resûlu’llah
6. Ḥiṭâb-ı “len-terâni” perde-i çeşm-i Kelîm oldu
Temâşâgâhıñ ol şeb kim cinândır yâ Resûlu’llah
7. Şefî‘ü ‘l-müznibîni rahmetenli’l-‘âlemîn sensin
Elim tüt gözlerimden ḥûn-revândır yâ Resûlu’llah
8. Ümîdim sensin ancak kalmışım vâdî-i gafletde
Cihân fânî zamân âḥir zamândır yâ Resûlu’llah
9. Sünûḥ buyruldu senden “ümmeti vâ ümmetâ” nuṭṭkı
Bu Nâ‘il ‘âciziñ ḥâli yamândır yâ Resûlu’llah

¹ 5b metinde “rezili mahşer” (رزلی ی محشر)

Der-Sitāyīş-i Pādişāh-ı Rūy-ı Zemīn-i Dārā-ḥaşem Abdü'l-mecīd Ḥān

Berāy-ı Muḳaddime-i Dīvān

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Ḥabbezā hengām-ı şāh-ı 'ādil ü fevz-iḳtirān
Kilk-i aşḫāb-ı kemāle neşre vakt-i ¹ şād-mān
2. Zīnet-ārā-yı serīr-i salṭanat şevket-güzīn
Ḥazret-i Abdü'l-mecīd Ḥān bādi-i emn ü eman
3. Rūy-ı arzıñ pādişāhı hem Ḥudānıñ zıllıdır
Dā'imā luḳfi cihān maḳlūḳuna gevher-feşān
4. Tā-be-maḫşer söylenir iḫsānı şāh-ı 'ālemiñ
Nūrdan meydān-ı 'adle dikdi rūḫānı nişān
5. Bu şehensāh-ı hümāyün-baḫt kim eyyāmını
Mevsim-i fazl u ma'ārif itdi Hümā-yı lā-mekān
6. Ben de bir 'āciz emekdar bende-i nāçiziyim
Sāye-i şevketde oldum beyn-el āḳrān kāmırān
7. İltifāt ü ni'meti itdi beni şād ü çerāğ
Nev-be-nev oldı baña ta'ziye-i şevḳ-i lisān
8. Luḳf idüp bāb-ı şehensāhīde bevvābānına
Ketḫüdā naşb eyledi bu bendesin şāh-ı cihān

¹ 1b metinde “ vākit”

9.Şöhretim ‘âlemde Cabbâr-zâde ‘Abbâs ahkârım
Mağlaşım Nâ’il diyü tesmiye itdi şâ’irân

10.Rabṭ-ı elfâz-ı ubüdiyyetle du‘â-yı şevketi
Rûz u şeb itmekdeyim destimle ref‘-i kıdsiyân

11.Câ-be-câ maḳbûl-i şâhî olduğından şi‘rimiz
İctimâ‘ya eyledim şerm ile dâmen der-miyân

12.Zihname gelmezdi evvel cem‘-i eş‘âr eylemek
Her biri bir küşede oldu ziyân u bî-nişân

13.Şoñradan şevḳ-i hümâyün-ı cihân-ârâ ile
Ḥâṭıra inṭâḳ olan ecnâsı ḳayd itdim hemân

14.Şimdi küstâhâne der-destim olan evrâḳımı
Sâye-i şâhânedede dîvân idüp ḳıldum beyân

15.Ḳâl ü ḳîli şâ’iriñ miḳdâr-ı istidâdıdır
Zümre-i inşâf bu bâbda eylemez şaḳḳ-ı lisân

16.Hiç garaż yok Nâ’ilâ fazl u kemâl izhârına
Maṭlabım dimeye mi tecdîde bir rabṭ-ı zebân

17.Ber-ḳarâr etsün cihân ṭurduḳça mevlâm zâtını
Ḥaşre dek olsun cenâḥ-ı luṭfi mülke sâyebân

Der-Sitāyiş-i Şehryār-ı Dārā Der-bān-ı Sultān Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzi
Berāy-ı İtirāf-ı ‘Acz ü Kuşūr-ı ‘Ācizi

Muhammes

I

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Düş olup gird-āb-ı derde kimse gelmez yādıma
- 2.İns ü cān ḥayrān olurlar bu ğam-ı mu‘tādıma
- 3.Girye eyler nüh-felekler itdigim feryādıma
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān raḥm eyle bu feryādıma

II

- 1.Devr olup kurb-ı şahenşāhdan ğarīk-i ḥayretim
- 2.Ṭatlı cānımdam uşandırdı bu derd ü miḥnetim
- 3.‘Āciz-ü ḥayrān ḳalup tedbire yokdur ḳudretim
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

III

- 1.Bī-kes oldum ḳalmadı hiç mūnis ü maḥrem baña
- 2.Mūcib-ı ihlāk olur encām-ı derd ü ğam baña
- 3.‘Afv-ı iḥsān-ı hümāyūndur hemān merhem baña
- 4.Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

IV

- 1.Pāy-ı iḳbālim tūtup urdı yere āh derd ü ğam
 - 2.Ḳıl naẓar bu ḥālime raḥm eyle ey Dārā-ḥaşem
 - 3.Ref‘ idüp ḥāk-i mezelletden beni şāh-ı kerem
9. 5a

- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

V

- 1.Rüz u şeb feryād ider cism ü derūnum mū-be-mū
- 2.Bu vücūd-ı ğarkā-ı deryā-yı ğamdır sū-be-sū
- 3.Pāre pāre ol dil mir'atı mānend-i sebū
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VI

- 1.Luṭf ider yok ḥālime hiç zāhir [ü] ¹ pinhānda
- 2.'Aciz-i dermāndeyim bu kūşe-i hızlānda
- 3.Muntazırdır cān u dil iḥsānıña her ānda
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VII

- 1.Bendegānıñ ḥālidir olmaz ḥaṭālardan berī
- 2.Zāt-ı şāhānıñdır ancak mücrimānıñ yāveri
- 3.Ḥall ider iḥsān-ı luṭfuñ şad-hezār müşkilleri
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

VIII

- 1.Ced-be-ced ḥalkā-be-gūşum kıl seniñ fermān seniñ
- 2.Her ne emr eyler iseñ fermānberim iḥsān seniñ
- 3.Luṭfuña hem ḳahrına cānım fedā ḳurbān seniñ
- 4.Kimseden imdād gelmez hāṭır-ı nā-şādıma
- 5.Ey şahenşāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

¹ v1 -1 metinde "zāhir pinhān" (ظا هر پنهان)

IX

1. Luṭf u iḥsān sendedir evṣāfiña yokdur şümār
2. Ḥaşre dek kılsun seni şevketle Allāh ber-ḳarār
3. Üstümüzde sensin ancaḳ sāye-i Perverdigār
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahensāh-ı kerem-raḥm eyle bu feryādıma

X

1. Eyledikçe mihr ü meh şu'le-feşān rüy-ı ḥāk
2. Dā'imā imdād-ı Ḥaḳ kılsun derünüñ táb-nāk
3. Düşmen-i bed-ḥ'āhıñı itsün Ḥudā ḳahr u helāk
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahensāh-ı kerem-raḥm eyle bu feryādıma

XI

1. Emr-i me'mūriyetimde itmedüm ḥāşā ḥaṭā
2. Düşdüğüm derd ü miḥen aḡyār belāsı muṭlakā
3. İ'tirāf-ı 'aciz ü töhmet emr-i icābdır baña
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahensāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

XII

1. Aşdikāyı dā'imā terzıl ider ehl-i hücüm
2. İtdiler ez-cümle 'āciz bendeñi ğarḳ-ı ğumüm
3. Ḥānümānım itme Allāh aşḳına iskān-ı büm
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahensāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

XIII

1. Bendegān-ı 'ācize sensin şahā kān-ı kerem
2. Genc-i ğufrāndır seniñ dergāh-ı luṭfuñ dem-be-dem
3. Kıll bu mücrim Nā'ili müstaḡraḳ-ı 'afv-ı himem
4. Kimseden imdād gelmez ḥāṭır-ı nā-şādıma
5. Ey şahensāh-ı cihān-raḥm eyle bu feryādıma

10

Der- Sitāyiş-i Padişāh-ı İskender-‘Ünvān Sulţan Maĥmūd Ĥān-ı Ğāzi
Berāy-ı İstidā‘yı Merĥamet

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1.Ĥazret-i Sulţān Maĥmūd Ĥān-ı Ğāzi-i pür-zāfer
Menba‘-ı cūd-ı ‘aţā vü ma‘den-i ‘ālī-siyer

2.Āftāb-ı evc-i şevket şāh-ı Dārā-iĥtidār
Mu‘terifdir ‘aczi medĥinde aşĥāb-ı hüner

3.Şā‘irāniñ ĥaddi yokdur medĥine āĝāz ide
Ĥulluĝum izĥārına itdim bu kilki bir eşer

4.İ‘tirāf-i ‘acz ile ĥāli beyāndır maĥşadım
Şāhbāz-ı vaşfına ĥaddim mi açmak bāl ü per

5.Sāye-i luţfunda pür-nür olmada çeşm-i cihān
Böyle ‘ahd-i ĥurremi az gördi efrād-ı beşer

6.‘Adl ü iĥsāniyle ‘ālem kesb-i rāĥat itmede
Padişāh-ı ‘adl ü dād-sāye-i baĥş-ı baĥr u ber

7.Cüybār-ı satĥveti her cānibe cārī olup
Ĥalmadı şahn-ı felekde zerrece jeng ü keder

8.Sāye-endāz-ı ĥilāfet olduĝı günden berü
Derĝeh-i luţfunda mün‘im oldu her fermān-ber

9.Menba‘-ı iĥsān-ı ‘ālem nür-pāş-ı ma‘delet
Bād-zehr-i ‘afv -ı iĥsānı cihāna virdi fer

10. 6b

10. Mazhar-1 fevz ü zaferdir zāt-1 pāk-1 şevketi
 Āsitān-1 ‘adl ile oldı cihānda nām-ver
11. Kimse inkār eylemez tevfiķe maķrūn olduğun
 Āfitāb-1 şevketi tıtdı bu kevni ser-te-ser
12. Bendegānın tōhmeti ‘afv ile vezn olsa eger
 Baħr-1 luṭfi nisbetinden pek eķal hişşe düşer
13. Cümlemiz ħalka-be-gūşuz dā’imā ‘işyān bizim
 Kūlda istikrār olur mı böyledir ħāl-i beşer
14. ‘Ömrümüz olduķça şükr itsek Ĥudāya ‘āciziz
 Bir günüñ iħsānına yüz yıl teşekkürdür hüner
15. Ey şeh-i sultān-1 heft-iklīm-i İskender-gulām
 Pādişāhān-1 cihān olsa sezādır ‘abd-1 der
16. İşde ez-cümle birisi vāli-i Bağdād idi
 İ’tirāf-1 ‘aciz ü ‘işyāna müdām maħzar ider
17. Nice cānın virmesün şimdi o gavv-1 devlete
 Neḫa-1 rūḫ eylediñ şükr eylesün şām u seħer
18. Virmedi Allāh bu terfiki mülük-1 sālīfe
 İtmiş iken her biri bir nev’ ile sa’y u hüner
19. Birisi olmadı nā’il böyle ħüsn-i nuşrete
 Kalmadı bir zāğ-1 bed-ħ’āh şimdi bī-pervā öter
20. Mazhar-1 ilhām-1 Ĥāksıñ iştibāh-1 ‘ayn-1 ħaṭā
 Maṭlab-1 şāhānede imdād-1 mevlā cilveger

- 21.Şarşar-ı zucret perīşān eyledi bu ‘ācizi
İtdi girdāb-ı ğumūma ‘ākıbet mevc-i kader
- 22.Böyle āġāz eylemezdim nuṭqa yokdur kudretim
Silk-i ṭab‘-ı ‘ācizāne vaşfiña cevher dizen
- 23.Cür‘a-ı cām-ı keder-encām beni bī-hūş idüp
‘Akıbet kıldı ħumār-ı derd ü miḥnet bī-başar
- 24.Ḳal‘a-ı idrāki yaġma eyledi ceyš-i ğumūm
İsti‘āb etdi derūnum ser-be-ser ḥüzn ü keder
- 25.Ḳahr u luṭfuñ tev’em olmuş cümlesi maḥzā kerem
Bir teveccüh eyleseñ bu ‘ācize iḥsān yeter
- 26.Ḳul seniñ fermān seniñ fermanberim ḳurbān seniñ
Cürmümün ‘afv-ı ḥuşūliyle beni ḳıl bāl-i per
- 27.Destgīr ol el-amān ey pādişāhım bendeñe
Ḳorḳarım bu ḥüzn ile mevtiñ elinden el-ḥazer
- 28.Dest açup eyle temennī itme itnāb-ı suḥan
Fevz-i nuşretle zamān-ı şevketiñ itsün güzer
- 29.Eyle tekrār şıdḳ ile Nā’il du’ā-yı şevketi
Zīnet-ārā-yı serīr-i nuşret olsun cilveger
- 30.Dā’imā feyz-i zaferyāb eyleyüp Ḥayy u Ḳadīr
Cümle bed-ḥ‘āh-ı ‘anīdiñ ola ḳahr u der-be-der
- 31.Ḥaḳ Te‘ālā şevket ü iḳbālını efzūn idüp
Ber-ḳarār itsün müdām ṭurduḳça bu şems ü kamer

11

Der-Sitāyış-i Pādişāh-ı Cihān Sulţān Maĥmūd Ĥān-ı Ėāzi Berāy-ı
Zımnıyye-i Tebrık-i 'İd

Fe 'ilātün / fe 'ilatün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1.Küşe-i ĥüzn-i melāletde yaturdum ser-sām
Ṭabl-ı şādī çalınup virdi sürür baña selām

2.Didi ey yār-ı vefādār-ı giriftār-ı ĥümüm
Ne yatarsun bu küdürāt ile böyle nā-kām

3.Maĥv olup merkez-i 'ālemde olan ĥüzn ü ĥaţar
Oldı iĥsān-ı şehensāh ile tefrık-i ġamām

4.Şimdi ol şāh-ı cihān Ĥazret-i Maĥmūd Ĥānıñ
Dest-i cūd-ı keremi şānını eyler ifhām

5.Ĥāmi-i dīn-i mübīn olduġunuñ āşārı
Ĥoş hevālarla ġüzār eyledi bu māh-ı şiyām

6.Şür'at it destifni ġül-çīn-i niyāz eyle hemān
Ėurre-i māh-ı 'ināyet-i ufka itdi ĥırām

7.Ĥasret-i rüzī ile cism-i kamer oldı hilāl
Sene-i ātīyeye irmege eyler iĥdām

8.Fevc fevc eylediler ġurre-i ıydı tebrık
Ĥāk-pā-yı şeh-i devrāna bütün ĥavāss 'avām

- 9.Sen bu ihsān-ı şehensāhdan olduñ maħrūm
Rabṭ-ı elfāz ile kıl ed'ıye-i ħayrı tamām
- 10.Dilerim şadr-ı zühūr eyleyicek demlere dek
Ḳadr u iḳbālî ola zīver-ı gūş-ı eyyām
- 11.Bu emelḫāne-i şāhānede yoḳdur me'yūs
Eyledi her ḳuluna bir nev'-i ihsān u kerem
- 12.İftihār eylese eslāf-ı kirāmı ber-cā
Ḳırz-ı bārū-yı cihān ḫāmi-i dīn-i İslām
- 13.Ne Süleymāna naşīb oldu ne eslāfına līk
Eyledi fātih-i bāb luṭfını miftāḫ-ı nizām
- 14.Minnet Allāha cihān olmadadır āsūde
Şadme-i şaikā-ı ḳahrına lertzān Behrām
- 15.Faḫr ider rūḫ-ı fütūḫ-ı selefi zātı ile
Mu'taşım görse olurdu der-i luṭfuñda gūlām
- 16.Ma'delet-kār-ı kerem-pişine olsa el-haḳ
'Adline Nūş-ı revān cūdına Ḳātem ḫuddām
- 17.Ḳaşre dek zāt-ı hümāyūnunu te'yīd itsün
İşde bu bārgēh-i çār-sütünde 'allām
- 18.Ağlamaz kimse zamān-ı şeh-i devrānında
Şehr-i gufrānda itdi niceyi vāşıl-ı kām
- 19.Biñde bir luṭfunı takrīr idemem emr-i muḫāl
Vaşf-ı şāhānede her rüz u şeb itsem iḳdām

20.Eyle imsāk-ı suhān başla du‘āya Nā’il
İde dil-ḥāh-ı hümāyūnunu Ḥaḳ ḥüsn-i ḥitām

21.Eylesün şevket ü şān ile cihānda ebedī
Göstere zātına her yıl nice ‘ıydı mevlām

12

Der-Medh-i Şehensāh-ı Rüy-ı Zemin Sulṭan Maḥmūd Ḥān-ı Ğāzī
Berāy-ı Tarīḥ-i Sarāy-ı Çerāĝān
Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Cenāb-ı Ḥazret-i Sulṭan Maḥmūd şīr-i Yezdānī
Şehen-şāh-ı mu‘azzam vāriş-i mülk-i Süleymānī

2.Zihī revnaḳ-fezā-yı salṭanat ḥāḳān-ı bī-hemtā
Ser-efrāz-ı cihāndārān-ı faḥr-i Āl-i ‘Osmānī

3.Ḥuşūsā cevher-i pākīze-i emr-i hümāyūnı
Müceddīd-i kavānīn mazḥar-ı tevfiḳ-i Sübhānī

4.Eger zerrāt-ı ‘ālem şıfr-ı erḳām-ı ḥesāb olsa
Muḥāldir vaşfınıñ biñde birin ta‘dād imkānı

5.Nedir bu lutf ü himmet baḥt-ı kuvvet şafvet-i sīret
Nazardan ḥıfz ide Mevlā hemān şāh-ı cihān-bānı

6.Selāmlıḳ resmini icrā edüp Yaḥyā Efendide
Temāşā itmek için eyledi teşrīf Çerāĝānı

7.Gezüp faḥr itmek üzre emr ü fermān eyleyüp iḥsān
Müceddid bendegānın eyledi iḥyā bu iḥsānı

12. 8a

8.Hemān-dem şükr-i Yezdān eyleyüp emr-i hümāyūna

Ğubār-ı pāyına yüzler sürüp gördük bu meydānı

9.Mu‘azzam bir sarāy kim saṭṭı eflāke ider ṭa‘nı

Didüm yā Rabb ṡābit eyle bunda ḥük-m-i sultānı

10.Sarāy-ı ṡāh-ı ‘ālem kulle-i Kaf-ı mehābetdir

Bi-ḥaḳḳın cennet-i me’vāya beñzetedüm Çerāğanı

11.Temāṡā eyler iken mevķi‘-i dīvān-ı ṡāhānı

İderdim fikr-i tariḥ-i sarāy-ı ‘ālī zī-ṡānı

12.Tetebbu‘ eyledim lafz-ı çerāğanı¹ ḥesāb itdüm

Hemān ilhām ile bildüm budur tariḥ-i sübhānı

13.Cesāret itmez idim ben de bu tariḥ-i taḳdīme

Eger gūṡ itmeseydim kıṡṡa-ı mūr-ı Süleymānı

14.Murād-ı ‘ācizāne pādiṡāhım bir teşekkürdür

Budur ḥaḳḳ-ı suḥan sebķ eylediñ cümle cihānbānı

15.İlāhī tā-be-maḥṡer dā’im it bu kān-ı ‘irfānı

Cihāndār-ı mu‘azzam Ḥazret-i Sultān -ı Ḥākānı

16.Cenāb-ı Ḥayy-ı Bīçün Nā’ilā baḥt-ı ḥilāfetde

Mü‘eyyed eylesün ṡevketle ṡāh-ı baḥr-ı iḥsānı

17.Serīr-i saltanatda Ḥān Maḥmūd ber-devām olsun

Cihān ṭurduḳça sürsün pādiṡāhım anda dīvānı

¹ 12a metinde “çeragan” kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Çeragan ifadesi ile tarih düşürülmüştür.

Der-Sitāyış-i Pādişāh-ı Berreyn ü Bahreyn Sulţan Maĥmūd Ĥān-ı Ġāzī
Berāy-ı Tariĥ-i Sāl-i Cedīd

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Zıll-ı Ĥakĥ Sulţan Maĥmūd Ĥān-ı Ĥākān-ı Mecīd
Rūĥ-ı ‘ālem bā‘iṣ-i āsāyış-i emn-i medīd

2. Devlet-i dīniñ ŧehenşāh-ı mu‘azzam emcedi
Sāye-i luţfunda ĥall oldu bütün ‘ıķd-ı ümīd

3. Gelmemiŧdir böyle ‘ādil pādişāh-ı nīk-nām
Ola evreng-i ŧehen-ŧāhīde iķbāli bedīd

4. Niçe ŧeh sulţān-ı ‘ādil pādişāh-ı nīk-nām
Pādişāhān-ı cihān olsa revā ‘abd ü ‘abīd

5. Farz olan ed‘iye-i ĥayriyyeye meŧġül olup
Rūz u ŧeb itmekde iken semt-i mevlāya resīd

6. Ġurre-i māh-ı muĥarrem ŧu‘le viridi ‘āleme
İtdi reviş sāĥil-i ŧab‘ı kef-i ŧevĥ-i cedīd

7. Rabţ-ı tebrīk ile vācibdir du‘ā-yı ŧevketi
Zāt-ı pāki nesl-i ‘Osmānīde bir dürr-i ferīd

8. Ĥazret-i Ĥallāk-ı bī-hemtā vücūd-ı pākini
Ĥıfz ide āfātdan sıĥĥatle ŧad-medd ü mezīd

9. Devr idelden görmedi cism-i felek emşālini
Ola maĥĥūr u müdemmer cümle bu ĥ‘āh u ‘anīd

13. 8b

10.Dilerüm Allāhdan şāh-ı cihān-ı ‘ādiliñ
Her günü ‘ıyd-ı zafer olsun şebi kadr-ı sa‘ id

11.İki destim ref‘ idüp Nā’ili derim tarīhini
Sāl-i tevfiķ ola şāh-ı ‘ādile sāl-i cedid

14

Der-Sitāyiş-i Şehenşāh-ı Rüy-ı Zemīn-i İskender-derbān Şāhibü’l-Adl
Ve’l-İhsān Pādişāh-ı Berreyn ü Bahreyn-i Sulţan ‘Abdü’l-mecid Hān
Berāy-ı Teşekkür-i İhsān-ḡāne
Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1.Bārekallāh zihī pādişeh-i genc-i ‘aṡā
Hüsrev-i Cem-‘aṡamet daver-i Cemşid Dārā

2.Ya‘ni ol şāh-ı cihān Hāzret-i Sulţān Mecid
Merdüm-i çeşm-i ümem ‘aṡıfet-i kân-ı sehā

3.Revnaķ-ı saltanat ārāyiş-i dīn ü devlet
Sāye-i luṡfi hemān pertev-i envār-ı Hudā

4.Hār-ı ğamdan ola gül-ġonce-i zātı maḡfūz
Görmeye bād-ı ḡazān baġçe-i şevķi aşlā

5.Habbezā kuvvet-i bāzū-yı cihāngiri kim
‘Aķl-ı kül ebkem olur olsa eger medḡe sezā¹

6.Ma‘den-i cūd-ı ‘aṡā kân-ı saḡhā ‘ayn-ı himem
Menba‘-ı fażl u hüner kenz-i rumūzdur ḡaķķā

¹ 5b metinde “serā” (سرا)

- 7.Cümle āvīhtedir mīh-i süveydāsında
Deste-ber-deste maḳālīd-i umūr-ı dünyā
- 8.Eyledi zāt-ı hümāyūnunu Hakk ḥayr-ı ḥalef
Bir alay ‘āciz emekdarları itdi ihyā
- 9.Rūh-baḥş olmadadır nuṭḳ-ı dem-i Īsivār
Kec nazardan anı ḥıfz ede cenāb-ı Mevlā
- 10.Felegiñ böyle imiş tā-be-ḳadīm kā‘idesi
İder elbette her ehl-i hünere tāze cefā
- 11.Derdimiñ biñde birin muḥtaşaran söyleyeyim
Tā şifā-ḥāne-i luṭfuñdan ola derde şifā
- 12.Bir oyun ḳurdı felek āteş ile ğāfil iken
Yeñiden ṭoĝmuşa döndürdi beni ser-tā-pā
- 13.Cem‘ idüp sāye-i şevketde biraz dünyālık
O da iḥrāḳa düşüp ḥānım ile oldu hebā
- 14.Bī-mekān ḳoydı nihāyet ḳuluñı āteşle
Derd-i icāra düşürdi beni her şayf u şitā
- 15.Derd-i icār ile āzürde iken ‘ālemde
Eylediñ pādişehim merhem-i luṭfuñla devā
- 16.Güş idüp taḥta cülüsunda bu ma‘zūriyeti
İşde ‘āciz ḳulına eyledi bir ḥāne ‘aṭā
- 17.Muzṭarib ḥāle vuḳūf zātıña bir mevhibedir
Bendeperverlik idüp luṭfuñı itdün icrā

- 18.Şi'rden hayli zaman fāriğ idüm pādişehim
Māye-i şevk-i cedīd oldı bu luţfuñ haqqā
- 19.Bu da tevfiķe delīl 'aşr-ı ahīr-i Ramażān
Kalb-i iħrāk-zedemi eyledi luţfuñ ihyā
- 20.Dest açup dergeh-i Mevlāya niyāz eyleyelim
Cümleden efzal olan zāt-ı hümāyūna du'ā
- 21.Ĥaşre dek görmeye mir'āt-ı derūnuñ jengār
İde dil-ĥānıñı ĥayr ile müyesser Mevlā
- 22.Ĥaqq ta'bīr ile evşāfiñı ta'dād idemem
Yemm-i emvācı 'uķūl-i beşer olmaz ihşā
- 23.Der-i ihşānıña her rüz u şebān yüz sürerek
Ėarazım pādişehim şıdķımı itmek inhā
- 24.Yoĥsa kim ĥizmet-i evşāf-ı şeh-i devrānda
İder izhār 'aciz -i lāl olarak her şu'arā
- 25.Raķam-ı vaşfiñ için belki kifāyet itmez
Şafha-i çarĥ-ı berīn üzre olunsa imlā
- 26.İtme iţnāb-ı suĥan başla du'āya Nā'il
Bir du'ā eyle ki dil-ĥ'āhıñı vırsün Mevlā
- 27.Taĥt-ı nuşretde mü'eyyed ide zātın Allāh
Faĥr ide ĥizmet-i pāki ile a'lā vü ednā
- 28.İrmesün āyine-i kalb-i hümāyūna keder
Ān-be-ān şevket ü şānın ide Ĥaqq bī-hem-tā

29. Her umūrında olup sūre-i fetḥe maẓhar
Zūr-ı bāzū-yı memālik ola her şubḥ u mesā

15

Der-Sitāyiş-i Pādişāh-ı Ḥātem-ünvān ü Maẓhar-ı Tefvik-i Yezdānū's-
Sultān 'Abdü'l-mecīd-Ḥān

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Ey şehensāh-ı cihān 'adl u kerem deryāsı
Ya 'ni Sultān Mecīd pādişehiñ a'lāsı
2. Ḥaḳ muẓaffer ide dil-ḥ'āhiñı 'ālemde
Dāver-i Cem-ḥaşem ü şāh-ı Mesīḥ-enfāsı
3. Cümle ef 'āline vākıf¹ olana māşā' allāh
Āsumān-ı keremiñ şems-i cihān-ārāsı
4. İtdi ihyā eşer-i kuvvet-i ḳudsiyye ile
Dem-be-dem mürde dili nuṭḳ-ı kerem-pīrāsı
5. Ḥaḳ bu kim cümle selāṭin-i 'izām-ı selefıñ
Şevket ü dāniş ü temkīn ile müstes[n]āsı²
6. Nüşḥa-i ḥırz-ı emān heykel-i ta'vīz-i zamān
Nokṭa-i merkez-i dīn 'adl u keremāsāsı
7. Bendegān-ı der-i vālā-yı felek rütbesine
Nev-be-nev zāhir olur 'āṭıfet-i 'ulyāsı

¹ 3a metinde " vakū" (وا قو)

² 5b metinde " müstesāsı" (مستثا سي)

- 8.Dāver-i ‘ārifet-ālūde-i hengām-ı ‘atā
Celb ider cūdunı huddāmınıñ eñ ednāsı
- 9.Kimseden itmedi eslāf-ı kirāmında zuhūr
Himmat-i tab‘-ı hümāyündaki istiğnāsı
- 10.Feyz-i cūduyla olur vāşıl-ı ser-ḥadd-i merām
Emr-i fermānlarınıñ müfteḥir-i icrāsı
- 11.İrtişā bābların birbirin itdi mesdūd
Ḥükm-i ḳanūn-ı şerī‘atla olan imāsı
- 12.Defter-i ḳalb-i hümāyūnına müşbet olmuş
Nik ü bed bendelerin menḳabet-i esmāsı
- 13.Ḥaylice za‘fa giriftār idi mülk-i devlet
Şevket-i zātıña maḥşuş imiş istişfāsı
- 14.Hep bilürlerdi ḥafāyāya olanlar vāḳıf
Sendedir ‘ukde-i ‘adl ü zaferiñ tuğrāsı
- 15.Seni me’yūs mı ider zıll-ı Ḥudāsın şāhım
Bā-ḥuşuş pādişehiñ ‘adl ola hep da‘vāsı
- 16.Āşiyānında daḫi ḥāb-ı ferāgat göremez
İşidüp nām-ı hümāyūnuñı Ḳāf ‘Anḳāsı
- 17.Bu şeref ḳanğı zamānıñ şehine oldu naşīb
İntikām-ı pederin olmadadır icrāsı
- 18.Dā’imā itmede Allāhu Te‘ālā teshīl
Ṭolmada ‘adl-ı hümāyūnla cihān şaḥrāsı

19. Āl-i evlādı ile dağdağa-1 bende girüp
Teng ola başına bed-ḥāhlarıñ dünyāsı
20. Bir kul Allāha umūrun ider ise tefvīz
Maẓhar-1 fevz ü zafer ider anı Mevlāsı
21. Ḥaḳ bu kim fi‘l-i şehenşāh-1 cihān ilhāmdır
Ehl-i ğaflet ne bilür meretebe-i iḥsāsı
22. Nefḥa-i şadr-i zuhūr eyleyecek demlere dek
Ola iḳbāl ile Fir‘avn-1 zamān Mūsāsı
23. İhtilāfāt-1 cihāna o kadar virdi niẓām
Hiç bulunmaz arasañ zerrece nā-ber-cāsı
24. Tīĝi tīz ola bu şāhenşeh-i ‘ālī-nesebiñ
Ser-nigūn ola livā-yı ğaraż-1 a‘dāsı
25. İndifā‘-yı keder-i ğāile-i a‘dāya
Pezdür ol şāh-1 cihānıñ naẓar-1 kīmyāsı
26. Kaṭ‘ idüp seyf-i şeri‘ātle nice dağdağayı
Dest-i ğarāt-1 ‘alem-i reh-zen-i ecnāsı
27. Ne kadar ez‘af-1 aḥḳar ise de bir bende
Ḳahramān eyler anı himmet ile Mevlāsı
28. Tā-be-gerden dil ü cān ğarḳa-i iḥsānıñdır
Kör ider vādi-i inkāra düşen enfāsı
29. Biñde bir luṭf-1 hümāyūnunu ta‘dād idemez
Silk-i naẓma çekilen vaşf-1 cihān-ārāsı

30. Gerçi itnâb-ı suhan şâ'ire ser-māye imiş
‘Ācizân kullarınıñ hayr du'â imâsı
31. Pâdişâhım seniñ evşâf-ı hümâyûnuñda
Bendeniñ şânına lâyıķ mı olur imlâsı
32. Beni lebrîz-i suhan eyleyen evşâfıñdır
Dil-i maħbûr bu dem farṭ u zekâ deryâsı
33. Cā-be-cā gerçi ki taḳdîm-i ḳaşâ'id elzem
Lîk taṣrî' idemem şâh-ı Mesîḥ-enfâsı
34. Şem'-i iḳbâl-ı hümâyûnuña pervâne ḳulum
Ḳoymadıñ hâk-i mezelletde bu ḡulâm 'Abbâsı
35. Dilerim ḳubbe-i eyvân-ı felek ṭurdukça
İde Ḥaḳ ma'deletiñ rûy-ı zemîn ihyâsı
36. Herkesin vâcibe-i maṭlab-ı dünyâsıdır
Taḥt-ı şâhîde bu şevketlünüñ istibḳâsı
37. Āferin ṭab '-ı hüner-perveriñe Nâ'il-i-zâr
Bendeniñ böyle gerek şükr-i ni'am îfâsı

16

Der-Sitâyiş-i Āfitâb-i Evc-i Salṭanat Pâdişâh-ı 'Adl-ünvânü's-Sulṭân
'Abdü'l-mecîd Ḥân Berây-ı 'İydiye
Fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilâtün / fe 'ilün

1. Pâdişâh-ı 'azamet-güster-i Āl-i 'Osṃân
Ḥazret-i Ḥân-ı Mecîd taḥt-ı Süleymân-ünvân

- 2.Salṭanat farkıña bir t̄ac-ı mücevherdir kim
Bu cihān miṣliñi āyīnede itsün seyrān
- 3.Niçe ḥākān seniñ kevkebe-i salṭanātıñ
Görse ḥuddāmıñ olurdu hele her ān u zamān
- 4.Ey kazā-mertebe şāhenşeh-i ādil ki Ḥudā
Kār-ı düşvārını ḥalkıñ saña itdi āsān
- 5.‘Ālemiñ rūḥı sen olduñ şeh-i berreyñ ü baḥreyñ
Kālīb-ı salṭanata eyledi Allāh seni cān
- 6.‘Adl ü inşāf şifā-ḥāne-i tedbiriñ ile
Ber-ṭaraf oldu hep eskām-ı mesāmm-ı devrān
- 7.Cümlemiz garḳa-i iḥsān-ı firāvān olduḳ
Nev-be-nev şıñf-ı ḥavāşş ile ‘avām-ı insān
- 8.Ḳuluña virdi teraḳḳī eṣer-i ‘ıyd-ı sa‘īd
İşde buldum şeref-i medḥine tāze meydān
- 9.İki farz bir yere geldi didiler ismine ‘ıyd
Biri ed‘iyye-i ḥayrıñ biri zebḥ-i ḳurbān
- 10.Nice emşālını taḳdīr ide Rabb-ı müte‘āl
Şeh-i devrānıma tevfiḳ ile ‘ıydı Mevlām
- 11.Bā-ḥuşuş ḥacda olan cümle şunūf-ı ḥuccāc
Didiler ed‘iyye-i ḥayrına āmīn her ān
- 12.Şimdi ihlāş ile dergāh-ı Ḥudāya el açup
Şıdk ile eylediler saña du‘ā ez-dil ü cān

13. Bilmedik var ise görsün okusun tārīhini

Ol zamān şān-ı hümāyūnunu eyler iz'ān

14. Olmasa kal'a -i kalbimde neşāt-ı vaşfiñ

Cünd-i gam mülk-i dilim çokdan iderdi talan

15. Vāridān itmededir tab'ıma dā'im imdād

Olurum zāt-ı hümāyūnuñı medhe muhibbān

16. Neş'e -yāb-ı şeref oldum yine evşāfiñla

Bülbülāsā iderim medh-i hümāyūna figān

17. Feylesofān-ı ma'ānī şu'arā-yı mevcūd

Başlasun yazmağa evşāfiñı her rüz u şebān

18. Görmedik haq bu ki akrānıñı birkaç gördük

Sen gibi dāniş ü tevfiğe muvaffak sultān

19. Kāfdan Kāfa ahālī-i bilād-ı İslām

Oldı ser-dāde-i bālīn-i refāh u ābādan ¹

20. Benim akrānım olan pādişehim bendeleriñ

Her biri maẓhar-ı ihsān ile oldı şādān

21. Halk rāhatda sehāb-ı keremiñ feyzinden

Emelimle bu emekdar kuluñı kıl hāndān

22. Olamaz zāt-ı hümāyūniña Hātem hem-pā

Kef-i mīzān-ı saḥāda saña yokdur mīzān

¹ 19 b vezin bozuk

23.Bārek'allāh zihī pādişeh-i kân-ı kerem

Şarqdan ğarba deġin buldı cihān emn ü amān

24.Baħr-ı nazm içre bu ġün dűrr-i ġirān-māye olup

Oldı vaşf-ı suħan-ārāñ ile nazmım Selmān

25.Ey şehensāh-ı cihān Dāver-i Dārā-ħikmet

Bu cihān ġadriñi fehm itmede itmez noġşān

26.İtme ıtñāb-ı suħan eyle du'ā Nā 'il-i zār

İşidűp ide feleklerde melekler nālān

27.Kelimātuñ yerine dűrr-i ġuher-i nazm itsem

İdemem mertebe-i şāniñi ta'dād ü beyān

28.Olasın maṭlabıña vaġf-ı merām űzre vuşűl

İde dil-ħ'āhıñı ġayr ile műyesser sűbhān

29.ħaġ Teālā o ġadar 'ömrűni medd eyleye kim

İde 'ömr-i şeh-i 'ādil ile devlet devrān

Der- Sitāyiş-i Şāh-ı ‘Ālem ü Hālife-i Rüy-ı Zemīn ‘Abdü’l-mecīd Hān
 Bādī-i āsāyiş-i Cihān ü Berāy-ı Tebrīk-ı ‘İyd ü Ezhār ‘Ubūdiyyet-i be-
 ħak-Pāy-i Ser-tāc-ı Ümem-i ‘İşmet-ķarār Vālide Sulţān Aleyhi'd-
 Devleti'ş-şān Hāzretleri
 Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Hāmd ola Hāzret-i Mevlāya odur Hāyy u Kādīr

Hālīķ-ı kevn ü mekān şāhib-i levh ü taķdīr

2. Hele ef ‘āl-i ilāhiye ki idrāk olamaz

ķul anıñ ķudret anıñ ħikmet anıñ lā-tagyīr

3. Hāķ idüp ‘ālemi maħlūk ile tezyīn itdi

Kimi a‘lā kimi ednā kimisi ‘ālem-gīr

4. Kimini ħākim idüp ins ü cinnine her ān

Hük m idüp tağ ile taşa añı ķıldı teşhīr

5. Hāşılı emr-i ‘adāletle Süleymān oldı

Şevket ü şānını kürsīde iderler tefsīr

6. Böyledir ħük m-i ķazā vü ķaderi Mevlānıñ

Her zamān bir ķulunı mülküne eyler tesyīr

7. Āl-i ‘Oşmāna virüp āħiri zılliyyetini

Şevket ü şān-ı ħümāyūnunu itdi tevfir

8. Pādīşāhān-ı cihān-ı selefiñ saŗvetini

Derc idüp vaķ‘a-nūvisān bütün itmiş taşfir

- 9.Okuyan vākıf olur sırrına her pādişehiñ
Hakkı var Hān-ı Mecīdiñ ider elbet taqrır
- 10.Hāfız-ı dīn-i mübīn hāmī-i emr-i nebevī
Vākıf-ı mes'ele-i şer'-i şerīf şāh-ı habīr
- 11.İki şāhid ile işbāt iderim 'adlini ben
Birisi şer'-i şerīfdır biri kanūn-ı münīr
- 12.Var mıdır sefk-i dimā' vakt-i hümāyūnunda
Katılan olmada ahkāk ile dā'im tekdır
- 13.Bu hıdıv-ı hasenü'l-hulk kerīmü'ş-şāniñ
İder evşāfını i'lāna melāik tevfir
- 14.Tā ki te'yīd-i Hudā mülke nizām virmek için
Eyledi pādişeh-i kā'id -i bālā-yı serīr
- 15.Haşre dek re'yi gibi muntazamü'l-hāl olalar
Zıll-ı 'adlinde re'âyā vü berāyā vü fakır
- 16.Vālid-i mācidine fahr-i mübāhāt farzdır
İki 'unşurla bu bir cevheri kıldı tenvīr
- 17.Böyle bir 'ādile sen Vālide Sultān olduñ
Şimdi farz oldu bize şāniñı itmek tevķīr
- 18.Sen dağı şükrüni bu mevhibe-i 'uzmānın
Zebh-i kurbān ile eyle hele hamd ü tezkīr
- 19.Bize de vālidine hayr du'ā vācibdir
Eylemez mü'min olan emr-i du'āda taqşīr

- 20.Şimdi izhār-ı ‘ubūdiyete eyyām geldi
‘İyd-ı aḍḥā irişüp oldı merāma ikşir
- 21.Niçe emşāl -i server ile müşerref olarak
Ḥaḳ mübārek ide ‘ıydı size pākīze-zamir
- 22.Yāverin ‘avn-ı Şamed şevket ü ḳadriñ sermed
Müddet-i ‘ömrüñ ebed devletiñ olsun tekşir
- 23.Ḥilḳatiñ cevher-i ‘işmetle olunmuş terkib
Nice āşār ile ḳıldıñ bu cihānı ta‘mir
- 24.Ḳaṭ ‘idüp ğayrı du’ā ile lisān-ı ḳalemi
Eyledim şerm ile bu ḥayr duāyı taştir
- 25.Ḥaşre dek gülşen-i devletde hemān ‘ıyd iderek
‘Avn-ı Ḥaḳ cümle umūruñda ola yār u zahir
- 26.Şeh-i devrān ile Şihḥatle cihānda var ol
Ola bu dīde-i ‘ālem şerefinle ¹ tenvir

¹26b metinde “şerefinle” (شره فكله)

18

Der-Sitāyış-i Rūh-ı Saltanat ü Şehensāh-ı Mülk ü Millet Pādişāh-ı
 Cemşid-gulām-ı Saṭvet ‘Abdü’l-mecīd Hān Berāy-ı Taḫallum-ı Emr-i
 Mirās-ı Birāderi vü İzhār-ı Ğadr u Varışān-ı Kūl u Cāriyeleri
 Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Nakş idüp ḳalbime ser-nāmesini derd ü elem
 Beni cānımdan uşandırdı sipihr-i pür-ğam
- 2.Gelemez ḳāl-i dile ḫālimi ‘arz ide lisān
 Cilve-ḫīz eyleyemez ḫāme-i müşkīn-raḳam
- 3.Derd-i mīrāşa düşürdi bizi kec ṭālī‘imiz
 İsti‘āb eyledi cismim bu ta‘addī vü ḫulem
- 4.Cem‘ idüp müddet-i ‘ömründe birāder merḫūm
 Şaḳlayup cānı gibi şaymaz idi nakd u sitem
- 5.Bir kıızı iki ‘ayālī ne oyunlar itdi
 Çaldılar her neye mālīk ise ol bīş ü kem
- 6.Vārişe vāḳi‘ olan ğadrini ta‘dād idemem
 Nā-bedīd oldı nefīs cevher ile sīm ü derem
- 7.Ṭaleb-i ḫaḳḳımız bir yere cem‘ olduğça
 Bizi tevbīḫ ile mağmūm ider anlar her dem
- 8.İşde bu dağdağa-i keşmekeşe dūş olarak
 Bulmadıḳ ḫālimize raḫm idecek ehl-i himem

9. Añladım hişsemize ā'id olan ğam u sükūt
Kūşe-i derde girüp oldı bize hem-dem elem
10. Bir mübeşşir çıkageldi didi ey ehl-i derün
Ĝamı terk eyle alup destiñe evrāk u kalem
11. Şimdi aħkāfdadır ħāl-i ümīd-i mazlüm
Mużmañil oldı bütün leşker-i endüh u ğam
12. Eyledi Ĥazret-i Ĥak Ĥān-ı Mecīdi manşūr
Her umūrunda idüp zātına Ĥızrı tev'em
13. Bezm-i 'ālem o kadar pür- ni'am u behçet kim
Bir daĝa toĝmaya raħm-ı dil-i 'ālemde seķam
14. Olmadık kalmadı hiç behrver-i iħsānı
Zāt-ı şāhānesidir ümmet-i merhūna kerem
15. Vaktidir ħāliñi 'arz eyle rikāb-ı şāha
Bu siziñ zaħmıñıza pādişeh eyler merhem
16. Bu sürür ile zafer-yāb-ı sünūħāt oldum
Gitdi bu şit-i şehenşāhi ile dilden elem
17. Muħtaşar ħālimi takrİR ideyim pādişehim
Vārişān kullarınıñ ħaķları kaldı mübhem
18. 'Arz-ı ħāl eylediler esbaķ-ı şāhib-mühre
Didi iħķāk iderim ħaķķıñızı müstelzem
19. İttılā ħāşıl idince bu ħuķūķ-ı ğadre
Vāriş-i dĝere gönderdi mübāşir ol dem

- 20.Emr idüp söyle didi anlara sirkat ma'lüm
Pek açık oldu bu ğaddârlıklar vâkıf-ı 'âlem ¹
- 21.Bu emir vardığı anda niçe feryād iderek
Kalmamış anlara artık diyecek lâ ve ne'am
- 22.Yedi tobra ayırıp hud'a ile sirkatden
Şaklamışlar anı yüklük içine pek muhkem
- 23.Çār-nā-çār çıkarup tobraları yüklükden
Eylemişler hele teslîmde çok 'özr ü sitem
- 24.Şadr-ı esbak çağırup bu kuluñı meclisine
Yed-be-yed viridi bize cümlemiz olduk hurrem
- 25.Şoñra kız h̄âcelerinden okuyup ders-i fesād
İddi'â eyledi biñ kîsesini itdi neğam
- 26.Vārişân h̄âzır olup meclis-i şer'e vardık
Emr-i işhâda getürdi iki itbâ'ı o dem
- 27.Eyledik der-'akab ibrâz-ı fetāvâ-yı şerîf
Dil ile niçe ibâre okuduk şer'e 'âlem
- 28.Añlarıñ emr-i huşümetleri ta'dād oldu
Şāhid-i zūrı niçün diñledi meclis bilemem
- 29.Cümle mîrâşda kız nışfe taşarrufda iken
Bu bigi cebr ile aldı hele Allāhu a 'lem

¹20b vezin bozuk

30.Öyle bir derde esîriz ki anıñ dermānı
‘Adl-i şāhāneye maḥşūş bizi itmek ḥurrem

31.Şimdi da‘vāya taşaddī ider iseñ farazā
İşde ḥāl böyle iken ḥaḳḳımı işbāt idemem

32.Vāris-i ‘ācizeniñ ḥāllerine eyle meded
Ġadrine vāḳıf olup derdine tedbīr ü kerem

33.İşde bu lezzet ile ḳaḳdı ayāğa ḥaremi
Başdılar her biri üç yüz kise da‘vāya ḳadem

34.Ya‘ni her birleriniñ mihri yüz elli biñ imiş
Bunu ḥall eylemede ‘āciz olur ehl-i ḥikem

35.Añlarıñ ḳavl-i müceddidleri maḳbūl olupdur
Lāzım oldukça gelür meclise itbā‘ u ḥaşem

36.Emr-i işḥādda itbā‘ u ḥuşūmetde olan
Şāhid-i ‘ādil olur mı bunu şer‘an diyemem

37.Şüret-i ‘aḳla uyup gūya yanından ḳovmuş
Aldı biñ kīseyi itbā‘ileri müstaḥdem

38.Birisi görse de şorsa bu fesād-pīşelere
‘Āriyet geldiğiñe eyler imiş kizb ḳasem

39.Bebek imāmını sīm ü zere maḥkūm iderek
Eylemiş defterine ba‘d-ı zamān sebk ü raḳam

40.Meclis-i ‘uḳde vekīl buñları gūş eylememiş
Şoñradan aḳçe ile itdi imām vaz‘-ı ḳalem

41. Pek açık emr-i garībe idüğünden bu nikāh
İtdiler güç ile bu altı yüzi luṭf u kerem
42. İşde bu hālimize pādişehim vākıf ol
Himmet ü şevketiñe oldu ehem sa'y u himem
43. Bunda çok bit yenigi var kadere 'azv idemem
Kaldı bu sırr-ı hafı böylece muḡlāk u mübhem
44. Der-i rüşvet kapanup üstüne kurşun akdı
Ululuk bābını kimler açar anı bilemem
45. Sū'-i zann gerçi harām zāhiride pek ağreb
İrtikābıñ yoluna sed çeküp itdiñ muhkem
46. Sensin ol kārgeh- ārā-yı hıred kim emriñ
Koymadı dehrde bir emr-i 'asır ü muzlem
47. Ele al hāṭır-ı bī-çāreleri rahm eyle
Eyledi çarḥ-ı denī añlara çok cevr ü sitem
48. Merḥamet farkıña bir tāk-ı mücevherdir kim
Sendeki sırr-ı ilahiyyeyi inkār idemem
49. Söz tamām oldu yeter vaḡt-i du'ādır Nā 'il
Üstüñe ḥayme-i şāhi ola ism-i a'zam
50. Tā ki bu kubbeye-i 'ālemde sebāt olduḡça
Olasın taḥt-ı şehensāhda hem-āḡūş-ı kıyem

19

Der-Sitāyiş-i Pādşā ‘Ālem-penāh ü Zıll-i Zālil-i İlāh ü Meded-Res-i
Aşhāb-ı Şāh-ı Şehenşāh-ı Devrān ‘Abdü’l-mecīd Hān Berāy-ı Tebrīk-i
‘Iyd

MÜSEDDDES-İ MÜTEKERRİR

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

I

- 1.Mu‘īniñ dest-gīriñ Hāzret-i Rabbü'l-mecīd olsun
- 2.Huşül-ı maṭlabıñ ber-vefķ-i matlūb-ı ümīd olsun
- 3.Şehenşāh-ı cihānım maṭhar-ı şevķ-i cedīd olsun
- 4.Günün günden mu‘allā ‘ahd u tevfiķiñ medīd olsun
- 5.Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbālin mezīd olsun
- 6.Şebiñ ķadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

II

- 1.Budur ancaķ ricāmız pādişāhım Hāķ Te‘ālādan
- 2.Vücūd-ı pākiñi hıfz eylesün her zaḥm-ı dünyādan
- 3.Hemān bed-ḥāñiñ olsun muṣmaḥil eṭrāf-ı eknāfdan
- 4.Seniñ eksikligiñ göstermesün taḥt-ı mu‘allādan
- 5.Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbāliñ mezīd olsun
- 6.Şebiñ ķadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

III

- 1.Eyā ‘Abdü’l-mecīd Hān pādişāh-ı mülk-i heft-iķlīm
- 2.Bu ‘ālemd e adāetle sen olduñ vācibü’t-tekrīm
- 3.Eger görseydi Hātem zātıñı eyler idi teslīm
- 4.Cihān bu resme āğāz ile ‘ıydıñ eylesün ta‘zīm
- 5.Hezārān ‘ıyda maṭhar ‘ömr ü iķbāliñ mezīd olsun
- 6.Şebiñ ķadr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

IV

- 1.Şemsāsā görünsün behcet-i rüyuñ mükerrerle
- 2.Vücūdun s̄ābit olsun ‘ālem içre zīb ü zīverle
- 3.Ġumūmdan şāf olup āyīne-i k̄albiñ münevverle
- 4.Güzārān eylesün vaqt-ı hümāyūnuñ şafālarla
- 5.Hezārān ‘ıyda maẓhar ‘ömr ü iķbālīñ mezīd olsun
- 6.Şebiñ k̄adr-i sa‘ādet günleriñ ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

V

- 1.Sen olduñ iftiḫārı ḫānedān-ı Āl-i ‘Osmāniñ
- 2.Cihān ṭurduķça artsun imtidād-ı şevket ü şāniñ
- 3.‘Adū-yı-mülküni tesmīm ide her emr-i fermāniñ
- 4.Olup Nā’il k̄uluñ emr-i hümāyūnla senā-ḫ’āniñ
- 5.Hezārān ‘ıyda maẓhar ‘ömr ü iķbālīñ mezīd olsun
- 6.Şebiñ k̄adr-i sa‘ādet günlerin ‘ıyd-ı sa‘īd olsun

20

**Der-Sitāyiş-i Şadr-ı A‘zām Dārendeli Meḫmed ‘İzzet Pāşā Berāy-ı
Tebrik-i Şadāret**

Fe ‘ilātün / Fe ‘ilātün / Fe ‘ilātün / Fe ‘ilün

- 1.Ḥāmi-i dīn-i mübīn maẓhar-ı feyż-i ilhām
Rāfi‘-i şerr ü fiten nāfi‘-i mülk-i İslām
- 2.Ya‘ni ol Ḥān-ı Mecīd cevher-i nā-yāb-ı cihān
Mesned-ārā-yı ḫilāfet şeh-i Ḥākān-ı kirām
- 3.Hem velī hem daḫi ‘ādil bu şehi ālem-gīr
İ’tikād itmeyeni kahr ide Ḥayy u ‘Allām

- 4.Ekserī fi‘l-i hümāyūnı hikemde dāhil
Şüret-i leyyin ile virmededir mülke nizām
- 5.Bu Hudāvend-i ‘azīm Dāver-i seyyāre-ḥaşem
Gelmedi zātı gibi dehre şeh-i dūr-encām
- 6.Dide-i bahtı nigeḥ-bān olalı dünyāya
‘Adl ile zulm u ta‘addi ‘ademe itdi ḥırām
- 7.İşde ez-cümle biri şāhib ararmış mühre
Bulup erbābını itdi aña teslīm-i zamān
- 8.Bu da bir keşf ile izhār-ı kerāmāt-ı ‘azīm
İtdi i‘mārına mülküñ yine tekrar ikdām
- 9.Kuvve-i şah-ı cihān fi‘le¹ zühür eyleyerek
Eyledi şadr-ı mu‘allāya şecā‘at ārām
- 10.Oldı sānī olarak maẓhar-ı mühr-i devlet
Āşaf-ı şāf-meniş ākil-i pākīze-kelem
- 11.Bermekī-mevhibe ol Ḥāzret-i ‘İzzet Paşa
Mecma‘-ı ‘adl-i vefā cāmī-i luṭf u ikrām
- 12.İşde bu kuvvet-i tālī‘ şeh-i devrānıñdır
Ehlini maşlahat-ı lāyıkada istiḥdām
- 13.Ḳahramān-mertebe Cem-saṭvet ü Dārā-ḥaşmet
Āsumān-pāye şecā‘atde budur Rüstem ü Sām

¹ 9a metinde “ fiğle” (فغله)

- 14.Nāzım-ı mülk-ı düvel rābıta-bend-i kişver
Nüşha-i hırz-ı emān kuṭb-ı medār-ı eyyām
- 15.Sensin ol āşaf-ı nā-dīde-i memdūh-ı tıynet
İde maḳrūn-ı ḥulūş Ḥaḳḳ seni her emr-i mehām
- 16.Vaşfiñi böyle mi eylerdim eyā kân-ı kerem
Olsa ḳalbimde eger şıḥḥat ile ḥüsn-i nizām
- 17.Nā-mizāc olmuş idim ḳuvvet-i cismim yok idi
Viridi Allāh baña vaşfiñ için ḳuvvet-i tām
- 18.Yeter ey Nā'il-i zār eyleme taṭyīb-i kelām
Söz güher olsa da maḳbūl degildir i'zām
- 19.Her umūruñda Ḥudā yār u mu' ĩniñ olsun
Seni tevfiḳe muḳarin ide hem neyl-i merām
- 20.Feyz ü nuşretle olup şadr-ı mu'allāda muḳīm
Olasın luṭf-ı şehensāhī ile ğarḳa-i tām
- 21.İrmeye ğonca-i iḳbāliñe hiç bād-ı ḥazān
İdesin 'adl ile bu 'āleme neşr-i aḥkām

GAZELLER

1

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Yok iken 'ālemde ism ü cismim ey Bārī Ḥudā
Ḥalk idüp bir nuḫfeden virdüñ baña 'aql u zekā
- 2.Emr-i teklif ile me'mūr eylediñ bu 'āleme
Şarf-ı ikdām eylemek ṭā'ate farz oldu baña
- 3.Kendümi bildüm o günden kulluğa sa'y eyledim
Olmadı taḫfif ü taḫlīd 'ömrümi itdim hebā
- 4.Yok elimde bir 'amel-i tesliyet 'işyān olur
Āyet-i "lā-ṭaḫnatū" oldu teselli reh-nümā
- 5.Cürmümi maḫlūkiyetle fehm idüp zār eyledim
Raḫmetiñle raḫm idüp 'afv it günāhım Rāḫimā
- 6.Raḫmetiñ deryāsınıñ yanında cürm-i āşiyān
Zerreden zerre ile teşbīh olunmak bī-revā
- 7.Neş'e-i bezm-i elestden tā-be-maḫşer ey kerīm
Şıdḳ u imān ile taşdıḳ eyledim yā kibriyā
- 8.Tā'ib-i müstağfirān düşdüm seniñ dergāhıña
Tevbekār oldum ilāhī raḫmetiñle yarlığa
- 9.Fırқа-i nāciyyeye idḫāl buyur Nā'il ḳulı
Ḥürmet-i şān-ı Cenāb-ı rūḫ-ı pāk-i Muştafā

2

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Maḫhar-ı ŧems-i cefāyım sāyebān olmaz baña
Bülbül-i ŧürıdeyim hiç āŧiyān olmaz baña
2. Raḫne-i ceyš-i gumūmdan oldu dil mülki ḫarāb
Ben esır-i miḫnetim ŧırın-zebān olmaz baña
3. Mekteb-i idrākde dersim fūnūn-ı 'aŧıdır
Dāḫil-i silk-i ḫabūlüm imtiḫān olmaz baña
4. Āh-ı āteŧ-bārımı nāçiz görse ol 'adū
Sıne-süzān olmada ḫab'-ı girān olmaz baña
5. Vāḫıf-ı esrār-ı 'aŧkım Nā'ilā eş'ārda
'Āŧık-ı ŧürıdeyim ma'nā nihān olmaz baña

3

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Māh-tābım dāmen-i feyziñ necāt oldu baña
Rüy-ı āla naḫş olan ḫāliñ ḫayāt oldu baña
2. Olma müstağnī bu luḫf-ı vaŧlıñı efgendeye
Mıve-i naḫl-i viŧāliñ sāniḫāt oldu baña
3. Sāye virmez 'āŧık-ı efgendeye çarḫ-ı denī
Līk ruḫşat bulmadı kāmıñ ŧebāt oldu baña

2. 16a

3. 16b

4. Kābza-i destimde maḥkūmum olup ŧimdi felek
 Hızmet-i maṭlūbumuzda ŧāfināt oldu baña

5. Nā'ilā inkār olunmaz dilberin iḥsānları
 Būseler la'l-i lebinden vāridāt oldu baña

4

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. 'Arızında ḳalmamış ol mehveŧin zīb ü bahā
 Cebhesi çin-āver olmuşdur miŧāl-i būriyā

2. Tār u mār olmuş bugün baŧdan çıkarmış kāküli
 Zümre-i 'uŧŧāḳa ḡadr itmiş yine bād-ı ŧabā

3. Örselendirmek metā'in ḳadrini noḳŧān ider
 Dest-i ḥ'āhiŧ urmasun ruḥsārınā her nā-sezā

4. İ'tibārı dilberin yeksān gerek 'uŧŧāḳına
 'Aŧḳ bāzārında birdir ¹ kıymet-i 'ālī vü gedā

5. Mālik olduñ çünkü iḳlīm-i ma'anī nutfesi
 ŧi're āḡāz eylemek elzemdir ey Nā'il saña

¹ 4b metinde "lebdir kıymet-i alī vü gedā"

5

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün /mefā 'ilün

- 1.Şikāyetden dil-i ğam-perverim bir cāmdır hālā
Hāyāl-i i'tidāl-i çārḥ fikr-i hāmdır hālā
- 2.Beni bīhūde tekdīr itmegi mu'tād itmişdir
Raḳīb-i bī-vefā bir bed-meniş bed-nāmdır hālā
- 3.Seni bir bū sevād-ı zülfe meftūn eylemiş ey dil
İdelden sūd u pesin kār u bārīñ şāmdır hālā
- 4.'Abesdir ol gazālı şayda dām-ı hīle vü şan'at
Kalan destīñde şimdi bir tehīce dāmdır hālā
- 5.Temennā-yı ğinā ṭab'īñ mükedder itmesün Nā 'il
Devām-ı devlet-i dehr-i denī nā-rāmdır hālā

6¹

- 1.'Älemde māder-zāddır cānā saḫā saña
Haṭā degil midir ki dense bī-'aṭā saña
- 2.Pervāne oldum şevḫ ile şem '-i cemālīñe
İtsem fedā bu cānımı her dem revā saña

¹ vezin bozuk

3.İtdin güşāde ‘ukde-i düşvār-ı kārımı

Çāk eyle bu sīnemi yārim sezā saña

4.Luṭfuñla oldı memnūn dil ‘ıyd-ı vişālden

Bir ben degilim bendedir bāy u gedā saña

5.Kesme ayağı cā-be-cā yār bende-ḥāneden

Meftūnun olup Nā ’il-i zār mübtelā saña

7

Mefā ‘ılün / mefā ‘ılün /mefā ‘ılün /mefā ‘ılün

1.Ne yapsun bī-‘aded derd-i cihāna bir dil-i şeydā

Revādır ḥaḳkı var feryād iderse ey gül-i zībā

2.Bir anda seyr iderken bī-tekellūf kevn-i imkānı

Fütūr el verdi şimdi ḥāline vāḳıf degil ḳaṭ‘ā

3.Bir özge ḥāle düşdi ‘āciz ü ḥayrān u sergerdān

Ġam u endūh ile görmez cihānı bī-başar güyā

4.Bu şeb cem‘iyyetim vār sende iḳbāl eyle cānānım

Ḳadem-rencīde itseñ belki vaşlıñla olur ihyā

5.Bu āh-ı girye vü feryādına sensin sebep Nā’il

Alışdırdıñ cünün ḥükmünde şevḳ ü ‘aşḳa ser-tā -pā

8

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

- 1.Fesād-ı kākülün fikr itmedik sünbül mi var hālā
‘Özür-ğāh olmadık al-i ruḥuñdan gül mi var hālā
- 2.Bir āfetdir şarāb-ı nāb için la‘l-i nemek-pāşıñ
Lebiñ dādıyla tekdır olmadık bir mül mi var hālā
- 3.Gülistān-ı cemāl-i revnağ-efzāsında ol şūḥuñ
Nağam-perdāz-ı feryād olmadık bülbül mi var hālā
- 4.Ser-ā-ser nüşḥa-i mendübe-i ṭab‘ında dildārıñ
Ferāset ehline keşf olmadık müşkül mi var hālā
- 5.Kümeyt-i ḥāmeniñ reftārını seyr eyle ey Nā‘il
Nigāh-efrüz-ı seyrān olmadık Döldül mi var hālā

9

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Bezme gel gönca-dehen eyleyelim ‘ahd ü vefā
Ṭaḳıluḫ kaldı hemān ‘aşkıña dil şubḥ u mesā
- 2.İtme şırāze-i āmālimizi pejmürde
Vaşlına rüz u şeb efgān iderim Ḳaysāsā
- 3.Şem‘-i ruḥsārıña mīnā-yı cemāldir fānūs
Nedir ey māh-ı nevim sende tenāsüb-i a‘zā

8. 17a

9. 17b

4.Şevk ile olmadadır h̄āne-i kalbim ma‘mūr
İtmesün ceş-i keder naqd-ı sürürüm yağmā

5.Sende bu meşreb-i ihsān u ‘ināyet vār iken
İtme āzürde bu Nā’il kuluñı bī-hemtā

10¹

1.Reng-i rüyum ümmīd-i vaşl-ı yār ile bozulmasun mı yā
Bu fikr ile ‘uqde-i dil çözümlmesün mi yā

2.Şaydgāh-ı gamzede devr iderken murğ-ı derün
Bu bāz-ı şikār-ı gönül süzülmesün mi yā

3.Deşt-i fenāda çāke çāk olan bī-çāre merām
Taḥşīl-i vaşl-ı yār ile düzülmesün mi yā

4.Bu şevk-i merām-ı derün zevāle irmesün
Ümīd-i rişte-i ağıyār üzülmesün mi yā

5.İpsiz ‘adū yār ile gördü seni Nā’ilā
Dehānı mānend-i kise büzülmesün mi yā

11

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Gönül bir dilber-i müstāgni-i bed-kīşedir ḥālā
Ḥayāl-i vaşl-ı cān-bahşı dile endīşedir ḥālā

¹ vezin bozuk

- 2.Miyān-ı mūy āteş-dīdedir gūyā leṭāfetde
‘Aceb kimler o meh-rūya nezāket-pīşedir ḥālā
- 3.Şu deñlü telḥ-kām-ı hücnat-ı efkār-ı āmālim
Derūn lebrīz-i zehr-āb-ı keder bir şīşedir ḥālā
- 4.Felek bir şadme urdı tārık-i ümmīd-i Ferhāda
Nigāh-ı ḥayretim berḥ-ı dehān-ı tīşedir ḥālā
- 5.Ne mümkin Nā’ilā kaṭ’-ı ta’alluḥ bāğ-ı dūnyādan
Ki naḥl-i ‘ömrüme ṭül-ı emeller rīşedir ḥālā

12

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

- 1.Beni bir ferde muḥtāc-ı ‘özür-ḥ’ān eyleme yā Rab
‘İnāyetle kerem kıl dīde-giryān eyleme yā Rab
- 2.Yerim bāğ-ı gülistān eyle luṭfuñla Ḥalīlāsā
Cenāḥ-ı maḥşadım dā’im fūrūzān eyleme yā Rab
- 3.Esīr-i miḥnet itme hürmet-i peygamberānıñçün
Şikest-i ḥāṭırım her demde vīrān eyleme yā Rab
- 4.Benim dāreynde yoḫdur senden özge bir mededgāhım
Dil-i āzürdemi dā’im girībān eyleme yā Rab
- 5.İrişdi şīt-i āhım ṭāḫ-ı eyvān-ı felek içre
Bu eşk-i çeşmimi mānend-i Ṭūfān eyleme yā Rab

- 6.Niyāz-ı¹ ‘abde dā’im isticābet şān-ı va’diñdir
Sirişk-i dīdemi ħūn-āb-ı cūyān eyleme yā Rab
- 7.Penāhım dest-gīrim sensin ancaķ her umūrumda
İrişdir luţfuñı mecbūr-ı nādān eyleme yā Rab
- 8.Ricāmı eyle maķbūl hūrmet-i ‘izz ü celāliñçün
Bu āh-ı vāh ile ‘ömrüm güzerān eyleme yā Rab
- 9.Güşād it pāy-ı dilden kayd-ı bendi miĥnet-i dehri
Bu Nā’il derd-mendi dāğ-ı hicrān eyleme yā Rab

13

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Māyesi tāhir olan medĥ ile olmaz mergūb
Ca‘lice vaşf ile terfi‘ idemez şaĥş-ı kezūb
- 2.Herze-gū bāṭlı şāyeste-i sem‘ itmezler
Gözedir birbiriniñ ĥāṭırını ehl-i kulūb
- 3.İder icrā e_{ser}-i cezbe-i mıķñāṭısı
‘Āşıķa dem-be-dem olduķça vedād-ı maṭlūb
- 4.‘İyd-ı ekber gibidir ķadr-i meserretde o gün
‘Āciz-i ĥūncigere olsa mülākī maĥbūb
- 5.Sū’-i zann eyleyemem ehl-i ĥulūş Nā’il
‘Ārife seyyi’e isnādı olur mı maĥsūb

¹ 6a metinde “ niyāzı abde” (نیا زی عید ه)

14

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. 'Arz idersem hālîmi ben ser-be-ser cānāna hep

Çorqarım ki nār-ı āhımdan felekler yana hep

2. Dād bu ebr ü kemān müjgānı hūn-ālūdeden

Öldürürler 'āşıkı ma'şūk olan dīvāne hep

3. Cenk iderler mübtelā-yı derd ile her şīvede

Añlarıñ 'ādetleri dā'im girerler çana hep

4. Her zebānı hañçer-i bürrān gibi bir zaħm açar

Kaṭl-i nefis itmekde anlar mübtelādır şāna hep

5. Ehl-i 'aşkı ṭa'n iden vār ise gelsün Nā'ilā

Esbini sürsün benimle hem-'inān meydāna hep

15

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Cevre meyl eyledi āh ol meh-i pākīze-neseb

Bādi-i dehşet-i dildir bu teğāfül bu ğazab

2. Beñzemez eşref-i emşāle bu sencīde hışāl

Ḥaml olunmaz ğaleṭa yāre melek dinse laḳab

3. O verir neş'e bu ṭu'm-ı deheni hoş eyler

Beñzemez lezzet-i sīb-i zeḳana lezzet-i leb

14. 18b

15. 18b

- 4.Sengi telyine heves dilbere teklif-i vefā
Bu gelür hâşır-ı gamnākime andan eş‘ab
- 5.Beni ey baht firbende-i ‘ahd itmiş idiñ
Kanı incāz-ı mevā ‘id ü mürā‘āt-ı edeb
- 6.Cevher-i zāt iledir şöhet-i erbāb-ı saḡā
Māni‘ olmaz kereme deydene-i māder ü eb
- 7.Hāşiyetde meşelā ‘ayn-ı ḡayāt olsa daḡi
Şerbet-i kāse-i ednāyı şaḡın itme ḡaleb
- 8.Rızqdan ‘add olunur çünki saḡāsı merdiñ
Olur elbette zekī maḡhar-ı āsar-ı ta‘ab
- 9.Ġālibā nazmıña şöhet vireceksin Nā’il
O mehiñ raḡbetidir kilkiñe da‘vāya sebeb

16

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Eylemiş şūḡ-ı ‘anūd da‘vete serd-i ‘illet
Lā’übālī olana lāzım olur mu ḡalvet
- 2.Her zamān ḡasta ḡöñül bir kedere ālüde
Şimdi dāḡ-ı dil-i sūzānına merhem ḡayret
- 3.Dilde bir kez nice merküz ḡam-ı endūh oldı
Sūrı mātem hevesi ‘aşḡ sūrürı ḡasret
- 4.Yoḡ döner başımıza şimdi ḡumūmdan ḡayrı
Eyledim cevr-i cefā dā‘iresiyle şirket

16. 19a

5.Yāri āgyār çekiyor Nā'il-i zār sinesine
Bize taqsīm olunan gözyaşı ile rikkat

17

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1.Ne yamān müşkil imiş āteş-i hicr-i firkat
Gelmesün kimselerin başına böyle hasret

2.Bir taraftan elem-i derd ü firāk-ı yārān
Eylerim şimdi sitemle bu cihānda ülfet

3.Böyle bī-tāb-ı dilim hüzn ile bu 'ālemde
Görmedim çarh-ı gadr-ı hāhda merd-i himmet

4.Olmuşum telh-i dimāg bu şeb-i hicrān içre
Dil ü cān olmada müstağrak-ı baħr-ı miħnet

5.Nā'ilā ğamda muķīm eylemez Allāh kulunu
Oluruz bir gün olur mazhar-ı 'izz ü devlet

18

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1.İncidür ğüşe-i ğamda yatanı pīre vü bit
Merħamet eylemez 'uşşāka rakīb azkın it

2.Şırası geldiği dem düşmene fırsat virme
Ur hemān sīnesine şan'at ile keskin hışt

17. 19a

18. 19b

- 3.Seni ālāmā giriftār idene aldanma
Nerde aġyār var ise köklerine hep kibrīt
- 4.Hüner oldur ki hezār hīle vü hūd‘a iderek
Amı bir burc-ı bedenden aşıġı darb ile yit
- 5.Kesb-i vuşlat ise maţlūbuñ eger ‘aşıġ-ı zār
Hāk-pāy-ı der-i dildāre hūlūşı eskit
- 6.Çünbiş-i nīm-nigāhı güzeliñ boş olmaz
Mücib-i maţlab olur hāl-i dili naġmeler it
- 7.Gayriden itme taleb derdiñe dermān Nā’il
Rişte-i ‘arz-ı muvālātı kavīce berkit

19¹

- 1.Bīhūdece esāfil ile hem-dem olma ‘abes
Her emrde teslīm olarak maħrem olma ‘abes
- 2.Ķadr-ı metā‘ raġbeti dūn u şikest ider
Bī-ġayret ü bī-mülāħaza vü bī-ġam olma ‘abes
- 3.Ednālara muġāreneden Ķadri kesr idüp
Her demde nedāmet ile serāsım olma ‘abes
- 4.Ey dil sedād-ı ye‘se dūş ider encām seni
Ķasret-ġüzīn-i hāl ü kākül-i ħam olma ‘abes

¹ vezin bozuk

5.Da'vā-yı 'aşkda yetmez imiş 'aklı dilberin
Nā'il hūn-ı dile t̄alib-i merhem olma 'abes

20

Mef 'ülü / fā ' ilātü / mefā ' ilü / fā'ilün

1.Fikr-i müjeñde kuvvet-i neşter 'abes 'abes
Gamzeñ yanında t̄akat-ı hançer ' abes ' abes

2.Teşbīh olınsa hamlığı¹ ebrūña ey güzel
Püş-i kemān-ı Rüstem-i şaf-der 'abes 'abes

3.Bir kez iderse la'l-i lebiñ hulyāsını
Şad-berg-i hoş-nümāyiş 'abes 'abes

4.Güftāra gelse ol meh-i Şirīn-zebānımız
Kadr-ı kadīm kand-ı mükerrer 'abes 'abes

5.Bu 'işvelerle bağ-ı tefāhürde Nā 'ilā
Gelse şafāya k̄amet-i 'ar ar 'abes 'abes

21²

1.Dūçār-ı 'aşk olan ādem halvet ister mi hīç
Āşüfte-dil 'alākaya şirket ister mi hīç

2.İm'ān ider şunūf-ı saḳāmātın āşikār
Şūhuñ hisāl-i nüshası diḳkat ister mi hīç

¹ 2a metinde " hamlığı" (خملگی)

² vezin bozuk

20. 19b

21. 20a

3. Her rŭy-ḥandeye ragbet ider şahş-ı bî-vefâ

Teklîf-i şıdk u gâ' ile ğayret ister mi hîç

4. Bir âh ile ḥabâb gibi maḥva yüz dutar

Bundan ziyâde ḥavşala riķkat ister mi hîç

5. Kat' it kelâmı maķta'ıdır Nâ'ilâ yeter

İzhâr-ı ḥâl-i derd-i dil ḥasret ister mi hîç

22

Fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün

1. İnfi'âl eyler baña cānāna nāz itmekde güç

Vuşlat-ı iḥsânına 'arz-ı niyâz itmekde güç

2. Çäre yok artmaķdadır derd-i derūnum 'aşķ ile

Gizlemek emr-i muḥâldir keşf-i rāz itmekte güç

3. Ağlarum şol deñlü eşkimle tolar rŭy-ı zemîn

Herçi bād-âbâd diyüp de cān-güzâr itmekde güç

4. Derdimi ben gizlesem âh-ı derūn izhâr ider

'Arz-ı ḥâl ile beyân-ı dil-nevâz itmekde güç

5. Sînemi itsem siper tîr-i kaçāya Nâ'ilâ

Karşu tırmaķ müşkil ammâ ihtirâz itmek de güç

23

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Mūcib-i ŧevķim olan nerde o hengām-ı feraħ
'İŧve-bāzān ile cūnbiŧ olınan nām-ı feraħ
2. Āsiyāb-ı feraħıñ kā'ide-i devri budur
Düŧer elbetde yine hiŧŧeye eyyām-ı feraħ
3. Āteŧ-i 'aŧķ ne dimek serde olanlar añlar
Niceyi ŧevķa çeküp bend ider ol dām-ı feraħ
4. Bed-du'ā itmeği kıymam saña ey āfet-i cān
Gele āsāyiŧ ile ķalbiñe her ŧām-ı feraħ
5. Nā'ilā biz dağı cānān ile hem-ŧoħbet idik
ŧimdi bir 'aksidir aħvāl-i viŧāl kām-ı feraħ

24

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Māh-rū sūnbül-beden serv-i semensādır o ŧūħ
Görmemiŧ miŧlin felek bir zūlf-i leylādır o ŧūħ
2. Cezb ider 'uŧŧākını her demde nāz u ŧīveler
Taħtgāh-ı ħüsnine ŧāh-ı mu'allādır o ŧūħ
3. Būlbūlāsā her gören meftūn olur ol ğoncaya
ŧad-hezāri bī-ķarār itmiŧ dil-ārādır o ŧūħ

23. 20b

24. 20b

4.Mā-ḥaşal ḥūn-ı ciger ‘arz eyledim ol āfete
 Ārzū-yı vaşl için dā’im müheyyādır o şūḥ

5.Pek şarıl Nā’il o şūḥuñ dāmen-i iḥsānına
 Ḥüsnüne mağrūr bir sī-murğ-ı ‘anḳādır o şūḥ

25

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün /fe ‘ilün

1.Feğin cevri-cefā vü siteminden feryād
 Eyledi leşker-i ğam yine belāya imdād

2.Şimdi ḥamyāze-i hicrāna giriftār olduḳ
 Cevr ile ol meh umulmazdı bizi eyleye yād

3.Dile rāḥat mı virür vesvese-i hicr ü firāk
 Yeñiden itdi bizi şūḥ -ı cefā-cū nā-şād

4.Berḳ-ı şimşir-i cefādan ḫutuşur ḫırmen-i dil
 Āh-ı āteş-şereri yer bıraḳur mı ābād

5.İşde teb-lerze-i ḥasret cigeriñ ḥūn idecek
 Nā’ilā ḫūr-ı felek firḳati eyler işḥād

26

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1.Göñül bülbül gibi ḥasretle eyler nāle vü feryād
 Niçün ey bī-vefā üftādeñe itmezsiñ istimdād

25. 20b

26. 21a

- 2.Açılmış goncaāsā şermgīn āfet iken cānā
Nice germ eylediñ aġyār ile ey zālīm ü bī-dād
- 3.Seni āġūşa çekmişler raķībān kām almışlar
Ne mümkün eylemek dil mülkünü şimden gerü ābād
- 4.Hebā oldu benim şarf itdigim sa'y ü emekler hep
Seniñ şāniñ mıdır kim eylediñ āħir beni nā-şād
- 5.Mürüvvet tıynet-i zātiyyeye maħşüş imiş Nā'il
Necābet olmadıkça eylemez feryāda ma'sūķ dād

27¹

- 1.Dil vuşlat-ı āmālle şafādan mütelezziz
Fi'l-i felek itdigi cefādan mütelezziz
- 2.Mīzāc-ı nās-ı cihān birbirine zıdd olur
Kimi imsāk ile kimi saħādan mütelezziz
- 3.Hiç paħl ider mi aħlāk-ı ħaķ ile muttaşıf
Baķ şāh-ı rüy-ı zemīne 'aṭādan mütelezziz
- 4.Denī olanıñ fi'li dāħil-i ķīl ü ķāl olur
Seħa yolında varını fedādan mütelezziz
5. Delīl-i ħayr olandır vuşlatla mażhar Nā'ilā
Baķ mürşide zimmetini rehādan mütelezziz

¹ vezin bozuk

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Nefsine mahküm olanlar kibr ile mağrūr olur
 al'a-i albi anıñ şeytān ile maħşūr olur
- 2.oş gōren bu 'ālemiñ idbār ile ibālını
 Maẓhar-ı tevfi olup encāmı kār mesrūr olur
- 3.Dürri-nā-yāb olsa da ālūde-i irk-āb-i hāk
 Rane gelmez cevher-i zātıyyeye mağrūr olur
- 4.“Men 'arefe nefsehi” sırrı azīm ser-māyedir
 İřbu remzi fehm idenler 'ākıbet mağrūr olur
- 5.Ehl-i dāniř gün-be-gün terfı '-i adr ü řān ider
 Bilmeyen nořānını menfūr olup mahūr olur
- 6.Eyle idrā-ı māni' vü mu'tı uluñ ef 'ālī
 Kesb-i cāh-ı ayřiyet itdüm diyen menfūr olur
- 7.Reřk olunmaz Nā'ilā mağrūrularıñ ibālīne
 Tev'em olmuşdur anıñ idbārı encām or olur

Mef' ulü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ilün

- 1.Raāř-ı řafā āmet-i mevzūnla övünür
 Ebruları avs-i řeh-i-gerdūnla övünür

28. 21b

29. 21b

2. ‘Āşıkklarınıñ itmededir kalbini teşhîr
Çeşm-i siyehi nüsha-i efsünla övünür
3. Her neylde eli var hele ol zāhid-i şūmuñ
Hem perçem hem zülf-i siyeh-günla övünür
4. Mevkūf-ı vuķūf itmek için sā‘at-i sa‘dın
Remmāl-i ħired ṭālī‘-i varūnla övünür
5. Fehm it eşer-i ‘aşkı ki ahūları deştiñ
Ḥālā şeref-i cezbe-i Mecnūnla övünür
6. Mev ‘ūd-i zülāl-i kerem-i yār idi ħātır
Ṭıfl-ı emelim va‘de-i meşhūnla övünür
7. Övünürdi muķaddem niçe efkār ile fikrim
Şimdi yalnız tāzece mażmūn ile övünür
8. Deryā-dile iħmāl-i cefā mel‘abelerdir
Baķ mevce-i deryā nice kalyūnla övünür
9. Nā’il de güşād idemedi uķde-i vaşlı
Çokdan berü ol daħme-i Ķarūnla övünür

30

Mef ‘ ū lü / fā ‘ i lā tü / me fā ‘ i lü / fā ‘ i lün

1. Cān ol ħıdīv-i himmet-i vālāya baĝludur
‘Aşķım benim [o] yār-ı melek-rāya baĝludur ¹

¹ 1b metinde “yār-ı melek-rāya baĝlıdır”

- 2.Güftār-ı şevk-i tūti-i ṭab‘-ı müsellemem
Bî-şübhe ol dehān-ı şeker-ḥāya baǵludur
- 3.Dā’im cenāb-ı yār iledir iştihārımız
Bülbül nevāsı gonca-i ra’nāya baǵludur
- 4.Emrinde böyle tîr gibi i’tidālımız
Benden degildir ebrûları yāya baǵludur
- 5.Nā ’il şafā-yı ḥāṭırınıñ tāzelenmesi
Dil-dādeden vesīka-i ğarrāya baǵludur

31

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün /fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Meyl-i çeşm-i cāzibiñ cānā seniñ pek gencedir
Ġayri yāre raġbet itmek ‘aşıkā işkencedir
- 2.Ben idim evvelde ṭıfl-ı tab‘ınıñ eglencesi
Şimdi tenmīkāt u eş‘arım saña eglencedir
- 3.Maḥrem-i esrār-ı pinhān itdiğim ol tāze yār
Sîret ü şüretde senden ğālibā aḥsencedir
- 4.Māh idüñ gūyā nigāh-ı ‘izzetimde sen ol
Şimdi zātıñ çeşm-i taḥsīnimde bir erzencedir
- 5.Nā ’ilā ḳullāb-ı saḥt-ı kāküli ol dilberiñ
Hedm-i bünyān-ı ḳulüb-ı ‘aşıkāna ḳancadır

32

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Bu şebān çavr-ı dil-ārāda muḥabbet görünür
Naqş olup merkez-i rüyunda meveddet görünür
2. Kuş gibi itdi güzer rūḥ-ı revānım şimdi
Merdüm-i dīde-i şūḥdan bize ragbet görünür
3. Dāmen-i vaşlını terk eyleme pervāne gönül
Emeliñ destine bir şem'-i meserret görünür
4. Çekemez çarḥ-ı cefā-cūy merām-ı vaşlı
Bu gadir-ḥ'āh felekden bize miḥnet görünür
5. Nā'ilā ülfeti dil-dār ile sıklaşdırma
Hele her kām-ı merām ile āḫiri firḫat görünür

33

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Gül-i nev-rüste nāz u 'işveyi irād itmişdür
O mest-i fitne-cū kim bu dili nā-şād itmişdir
2. Ğazab āşarı hissetdim bu gün vech-i dil-ārādan
Derūnum mülkini ceş-i keder ber-bād itmişdir
3. Cihānı lerzenāk itdi anıñ cevri-i sitem-rīzi
Bu cādū ğamzeler bu 'ālemi ifsād itmişdir

32. 22a

33. 22b

4. Ne mümkün la‘l-i nābından nıgeh gül-būse çīn olmak
Zemīn-i vaşlına cev[r[ü] cefā¹ inşād itmişdir

5. Taḥammül eyleyüp Nā‘il rıza bābından ayrılma
Güzel nev-rüstedir nāz itmegi mu‘tād itmişdir

34

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1. Benim derd ü sitemle dā‘imā cān u dilim dıtrer
Şu‘ürüm selb olup ‘āmālimiz zenbūr gibi siñler

2. Şu deñlü eyledi te‘şīr-i ğurbet kim vefātında
Lisān-ı ḥāl ile seng-i mezārım āh idüp iñler

3. Ḥulūş-ı² ḳalben ister ḥāṭır-ı vīrānemiz yoḥsa
Hemān ca‘lice ğıybetden vefā vü şevḳi kim diñler

4. Firāḳın zaḥm-ı ḥūnı ḥançer-i ḥūn-ḥāra ğālibdir
Egerçi sīnede zaḥmım ḥesāb olsa hezār biñler

5. Ben ol şūḥ-ı cefādan Nā‘ilā mektüb ümīd itmem
Ḥulūşen añsa bir kerre hiç olmazsa ḳulaḳ çıñlar

¹ 4b metinde “cevr cefā”

² 3a metinde “ḥulūşı ḳalben“ (خلو صی قلباً)

35

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1. Bizim ‘ālemde şūḥ-ı dilber-i āşūftemiz yoḳdur
Bu ‘aşḳ-ı āteş-i endūh ile ālüftemiz yoḳdur
2. Ne dehre iltifāt u ne felekden şekve vü bī-dād
Cihānda ḡonca-i ḥamrā gibi işḡüftemiz yoḳdur
3. Dem-i vuşlat için biz ol raḳıbe ḳıl ü ḳāl itmek
Mey-i gül-gün için sākī elinden ḥuftemiz yoḳdur
4. Siphirin nāzenīni renc ile ser-keşlik eylerler
Bizim celb-i ḳulūba cevher-i nā-suftemiz yoḳdur
5. Cihān ḥülyāya mā’il Nā’ilā mażmūn söylerler
Taḥayyül eylemekde nāzenīni ḡüfte[miz] ¹ yoḳdur

36

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1. Ḡöñül ‘ālemde bī-idrāk olan dīvānelerdendir
Müdām ālüde-i ḡam olduḡı bīḡānelerdendir
2. Dutar dāmānımı bir dilber-i āşūb-ı devrānıñ
Olur her şem‘a düş uşlanmayan dīvānelerdendir
3. Anı idrāk itmez mi vefā kimlerle hem-demdir
Ḡüzelse gördüḡi üftādeye ḥandānelerdendir

² 5b metinde “ ḡüfte yoḳdur”

4. Taḳarrüb itme ey dil iḥtirāz it kūy-ı cānāndan
Oñar mı iltifātı bilmeyen mestānelerdendir
5. Cihānıñ dilberi ey Nā'ilā bir naḳş-ı ḥulyādır
Ruḥında ḡamzesi mey vermeyen peymānelerdendir

37

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Ey sehī-ḳāmet güzel gel āşınā ḳarşımda ṭur
Merdüm-i çeşmim gibi her dā'imā ḳarşımda ṭur
2. Bād-ı eflākden viḳāye eylerim dilber seni
Şayd olursun ḳorḳarım ṭūṭı ḳarşımda ṭur¹
3. Diş biler ālem şaña hem naḳd-ı cānı bezl ider
Ey nihāl-i mū-miyānım pür-vefā ḳarşımda ṭur
4. Kār-zār eyler ise vaşlıñ içün aḡyār beni
Eylerim bir mūyuña cānım fedā ḳarşımda ṭur
5. Firḳatiñle itme maḥzūn u mūkedder Nā'ili
Gel benim serv-i bülendim² dil-ḡüşā ḳarşımda ṭur

¹ 2b vezin bozuk

² 5b metinde “servi bülendim” (سروى بلندم)

38

Mef' ü lü / mefā' ilü / mefā' ilü / fe' ilün

1. Bir dilbere bend ol ki belādır dimesünler
Bir āfete çāk ol ki cezādır dimesünler
2. Vuşlatda anıñ dāmenine pekçe sarıl tüt
Bülbül gibi dūr olma sezādır dimesünler
3. 'Abd ol sen anıñ pāyine maḥfī yüzüñi sür
Gördükde seni ehl-i riyādır dimesünler
4. Kes rāḥatını eyle müdām āh ü figānı
Ālūde-i ḥūn ol bu gedādır dimesünler
5. Nāz itme sakın Nā'il-i zār eyle niyāzı
Ḥayfā emegi oldı hebādır dimesünler

39

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Bu bāğın bülbül-i şeydāsıyam āh kim gülüm yoḫdur
Tesellī ḥāṭıra elde benim bir sünbülüm yoḫdur
2. Sikenderveş felek sed çekdi meclis-i 'adle¹
Tazallüm-i ḥāl için destim irişmez yolum yoḫdur²

¹ 2a vezin bozuk

² 2b metinde “ tazallüm-i ḥāl için destim irişmez bir yolum yoḫdur” şeklindedir. Bu mısradan “bir” sözcüğünü çıkardığımızda vezin düzeliyor.

38. 23b

39. 23b

- 3.Lisānım söyleden derd-i derūndur ‘afv ider şāhım
Bi-ḥaqqın āh iden bī-çāreye şer‘an ölüm yoḫdur
- 4.Bilinmez oldu sāhib-iḥtiyāçla servetin ḥāli
Cihān-ı bī-vefāda böyle muḥkem müşkilim yoḫdur
- 5.Benim ol şā‘ir-i mu‘ciz-ḳalem sāhib-ḳidem memlūk
Şadāḳat meslegidir ḡayrı dāmende elüm yoḫdur
- 6.Semend-i himmete el irse şāhbān pāyidār olmaz
‘Alī ben Zülfeḳārım ḥāme ammā Düldülüm yoḫdur
- 7.Bu ‘ālem köhnemiş Nā’il cihān āḫir zamān omuş
Zebān ḥabṭ olsa lāyık şī‘r ü inşāya dilüm yoḫdur

40

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

- 1.İdince şafḥa-i baḫtında tā-ber-nām ḥoşter yer
Yed-i ḥakkāk-ı ḡamdan faşş-ı ḥātem ḥayli neşter yer
- 2.Degil noḫşān cāh u cāya lāyık ehl-i istignā
Hüner ehli olan istiḥḳākına şāyeste ister yer
- 3.Yaḳışmaz şaḫş-ı mezmümü’n-neseb şaffında eşrāfiñ
Şıṭabl-ı şāfinātü’l-ḥayl içinde bular ister yer
- 4.Nefes almış o dilber ḡālibā bir kīmyāgerden
Ki ṭutmuş çehresinde dā’imā iksīr-i aḫmer yer

5.Suĥan-sence nevāziş sükkeri bā-bestedir Nā'il
Anıñçündür ki ıııı her zamān ıand-ı mükerrer yer

41

Mef ' ū lü / fā ' i lā tü / me fā ' i lü / fā ' i lün

- 1.Müjgān-ı yār tır-i ıazādan eşer virür
Ebrūları kemān-ı ıaderden eşer virür
- 2.İtdikçe rüy-ı āyine-i ĥātır incilā
Baĥt-ı gunūde bir nefes eyler keder virür
- 3.Süz[u] güdāzı¹ bāiş-i ferdir ekābirin
Bir ıatre celb iderse şadef-ber güher virür
- 4.Nā'il seniñ bu kilik-i meyāmin 'alāmetin
Bir naĥldir ki mīve-i mazmūn-ı ter virür

42

Fe 'ilātün / fe 'ilātün /fe 'ilātün /fe 'ilün

- 1.Māĥir-i bī-bedeliz nūş-ı mey-i nābda biz
Bilürüz ĥaddimizi neş'e-i pür-tābda biz
- 2.Şem'-i ruĥsārı ıavāf itmede pervāne gibi
ıurfe-rindiz ararız dilberi meh-tābda biz
- 3.DerVişiz dest-i tevāzu'da kemānız ammā
Nāvegiz menzile-i şıdık-dih-i per-tābda biz

¹ 3a metinde " süz güdāzı "

4.Feyzini nuṭkumuzuñ sīnesi rūşenler alur

Ṭütiyiz söylenirüz āyine-i şāfda biz

5.Gerçi rü'yā gibidir zāhir-i nuṭkum ammā

Cā-be-cā Nā'il o zevķi görürüz ħ'ābda biz

43

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1.Yārin ol ğamze-i kıattāline ħançer uyamaz

Müje-i tır-i ciger-düzuna neşter uyamaz

2.Ĥālınıñ her birisi ħüsnine bir şāhid olup

Bu mehiñ şafħa-i ruĥsārına maĥzar uyamaz

3.Daĥme-i ğabğabı ārāmına cāy itmişdir

Erķam-ı perçem-i maķtūline ejder uyamaz

4.Dilberiniñ var yed-i tülāsı ħoş-āmedlikde

Hele aĥbābı tırāş itmede berber uyamaz

5.Günde yüz er toĝurur olsa da bānū-yı felek

Emr-i temyīzde Nā'il saña bir er uyamaz

44

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün /mefā 'ilün

1.Dil-i pür-ĝam nevā-yı nālesin māhūra beñzetmez

Ney-i āşār şadāsın naĝme-i ŧanbūra beñzetmez

43. 24b

44. 24b

- 2.Ġıdā ‘addeylemiş şīrīni-i güftārını yāriñ
Şekersiz tūṭi-i dil ḥāṭırın mesrūra beñzetmez
- 3.İderse ‘ādetā kaşd-ı tegāfūl pek de cevır itmez
Felek ehl-i kemāli pek de[o] mehcūra ¹ beñzetmez
- 4.Hezār eş‘āra nisbet müdde‘ idir ḥāme-i şūḥum
Şarīr-i dil-pesendim şīt-i dūr-ā-dūra beñzetmez
- 5.Suḥanverler degil kim gerçi ammā her suḥandānı
Cihān inşāf iderse Nā’il-i mehcūra beñzetmez

45

Fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilātūn / fe ‘ilūn

- 1.Nev-bahār olmayıcağ ruḥları gülgüllenemez
Leb-i la‘līni o maḥmūr-ı gamıñ müllenemez
- 2.Gerçi her mürğüñ olur nağme-i sūz-ı āhı
Leḥçe-i nağme-i sencīdede bülbüllenemez
- 3.Pertev-āmūz idemez dūnı nevāzişlerim
Bāy-gīrān zīnet ü ṭaḫım ile düldüllenemez
- 4.Şeh-süvārān-ı belāgāt bulunan pek çokdur
Her hünerver bu kümeyt-i ḳalemi ḳullanamaz
- 5.Saña maḥşūşdur ancak bu ‘ubūdiyyet Nā’il ²
Dergeh-i şūḥda her ehl-i suḥan ḳullanamaz

¹ 3b metinde “pek de mehcūra”

² 5a vezin bozuk

46

Fe 'ilātün / fe 'ilātün /fe 'ilātün /fe 'ilün

1. Virür 'uşşāka şafā şir ü nāz ¹
Yoḥsa ḡamnāke beşāşet viremez kışşa vü sāz
2. Dil-i ḥaşm āhen-i saḥt olsa da te'sīr eyler
Bāl-i iḥlāşdan olsa eger ol tīr-i niyāz
3. Niyyeti ḥālīş ise ḥācetini Ḥaḳ bitürür
Bir ḳuluñ olsa daḥi dergehine ḥizmeti az
4. Boza taḥrīr-i kebīr 'izzet ü istiḥkāmı
Behredār olsa da maḥlab ni'amından ḡammāz
5. Ḥāhişinde seni me'yūs-ı ümīd eyledi yār
Defter-i tecrübeye ey dil-i şeydā bunı yaz
6. İder elbetde añı zemm ile teşhīr-i enām
Her kimi eyler ise ehl-i vefā maḥrem-i rāz
7. Kim 'ayārāne olur cevri felek ey Nā'il
Zer-i kāmīl ne bilür daḡdaḡa-i sūz u güdāz

47

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün /mefā 'ilün

1. Benim ḥūn-ı dilim şimdi Felāḫūn-ı cihān bilmez
İder ta'cīz bütün bu ehl-i ḥālī şā'irān bilmez

¹ 1a vezin bozuk

- 2.Eger ‘arz eylesem [derdimi] tahrîr eylese hāme ¹
Döner cismi nihāle kâtibân [u] ‘arifân bilmez ²
- 3.Bütün dāğ-ı derūnum eylesem ifşây-ı nazmımla
Bu destim girye eyler ben degil cümle cihân bilmez
- 4.Tefekkür eyledim muğlağ u mübhem bir derūn hāli
Benim bu derdimi cismimdeki rūh-ı revân bilmez
- 5.Tedāvî eylemek Nā’il muhāl-ender-muhāl oldu
Virür hayret elem maḥlûk-ı mevcūd-ı zamân bilmez

48

Mefâ ‘ilün / mefâ ‘ilün /mefâ ‘ilün /mefâ ‘ilün

- 1.Maḳādîre tenâkuş şîve-i merdāneden gelmez
Kederler ehl-i ğafletden gelür ferzāneden gelmez
- 2.İder ṭab‘-ı kelîli ğarḳ neş‘e-i meşreb-i mînâ
O himmetler ki mînâdan gelür peymāneden gelmez
- 3.Degil bî-ımtinân sūzişler āsân āteş-i ‘aşḳa
Figân-ı şekve bülbülden gelür pervāneden gelmez
- 4.Bir el ḳatmaḳsızın tellendirirdi kākül-i yāri
O luṭf ancaḳ gelür bād-ı şabādan şāneden gelmez
- 5.Ḥayālîm çeşmine küncîdedir dil-dārîñ ey Nā ’il
O ‘aşḳıñ büt-peresti kûşe-i putḥāneden gelür

¹ 2a metinde “eylesem tahrîr eylese”

² 2b metinde “ kâtibân ‘arifân ”

49

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Derūnum dā'imā ālūde-i ekdārdır sensiz
Ten-i bī-ṭākatimde şanma şıḥḥat vardır sensiz
2. Olaldan cāy-1 ārām-1 ḥayālīñ ḥāne-i ḳalbim
Vücūd-1 'ācizānem gūyiyā bir bārdır sensiz
3. Ğıyāb-1 pertev-i ruḥsār-1 āl-1 dil-firībiñde
Şu'ā-yı şems gūyā çeşmime mismārdır sensiz
4. Ḥayālīñ olmasa bir laḥza yokdur şabra ārāmım
Tenimde mūyumuñ her birleri bir mārdir sensiz
5. Ye'isle Nā'il-i zār derde dūş-1 nā ümīddir kim
Dem-i pāk-i Mesīḥā nefḥa-1 bī-kārdır sensiz

50

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. 'Aşḳa dūçār olanıñ gözleri bī-nem olamaz
Derdle ḥün-1 cigeriñ zahmına merhem olamaz
2. Telḥ kāmāna ḥalāvet getirür güftārīñ
Şeker-i rakşa dehāniñ gibi maḳsem olamaz
3. Şöhreti zātına ğālib gerek ehl-i keremiñ
Her saḥā şāḥibi taḳlīd ile Ḥātem olamaz

49. 25b

50. 25b

4.Dāniş ü ma‘rifeti olmayıcağ zātında
İşde ādem zer ü zīver ile ādem olamaz

5.Dil-rübā eylemese dem-be-dem istihsānı
Nā’ilā her suḥanıñ böyle muşammem olamaz

51

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1.Ehl-i derdiñ seyl-i eşkin ey güzel vaşlıñla kes
Terk-i ḥāb-ı ‘āfiyet oldum baña eyle nefes

2.Devr idelden virmediñ ārām-ı ḥātır ey felek
Fārīg ol benden seniñle yok nizā‘um işde pes

3.Günde biñ kerre helāk-ı gam olan işde benim
Kalmadı cānım vücūdum oldı güyā bir kafes

4.Kec-nigāhıñla beni tesmīm itdiñ ey felek
Āh idüp sizler bu cānım şimdi mānend-i meges

5.Terk idüp āmāl-i vaşlı Nā’ilā ol post-nişin
Viridiñ olsun her nefes Allāh bes bākī heves

52

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1.Yār benim zaḥmımı vuşlat ile merhemletmiş
Ağzımı haşm-ı bediñ rıfķ ile ebkemletmiş

51. 26a

52. 26a

2.Sitem-i kevne taḥammül sebep-i ‘izzet olur

Ṭab‘-ı pāk-i suḥanı ḥāsıde ḥazımlatmış

3.Bār olur tilkilerin kürkleri ehl-i ḥāle

Maḥzā ol düş-ı mübāḥātını kākımlatmış¹

4.Kem olur tācir-i kālā-yı ma‘ārif şanma

Çār-sū-yı hünere mālını mevsimletmiş

5.Nā’ilin kesb-i şeref ideceginde şek yok

Şıdkını dergeh-i Feyyāza mülāzımlatmış

53

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1.Ne benden ne felekden ne ‘ādū-yı bed-hünerdenmiş

Bu sevdānıñ vuḳū‘ı başa baḥt-ı bed-güherdenmiş

2.İder bir şüm nefes rüşen-dilānıñ ṭab‘ını tekdır

Ruḥ-ı āyineye yüz görmemek gerd-i kederdenmiş

3.Dıraḥt-ı bāğ-ı ḥüsnüñ gerçi istiḥkāmı var ammā

Belā-yı inḳıṭā‘ı erre-i sīn-i suverdenmiş

4.Ben ol ḥalka-be-güş bir bendesiyem şüh āşūbuñ

Kelām-ı mu‘ciziñ icādı ancak ‘aşk-ı serdenmiş

5.Şadākatde ‘ivażlar müstetirdir söylenür dilde

Bu ta‘bīrāt-ı garrā Nā’ile ḥüsn-i siyerdenmiş

¹ 3b vezin bozuk

54

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Ukde-i hâtır ile yâre meveddet boş imiş
Telhkâm-ı gam olup vaşlına minnet boş imiş
- 2.Rüz u şeb bülbül-i şūrīde gibi āh iderek
Sūziş-i nāle-i dil āteş-i hasret boş imiş
- 3.Çuçarım müy-miyānı diyü lāf itme göñül
Nigeh-i çeşm-i emelden bize rağbet boş imiş
- 4.Dest-res olmak için mīve-i vaşl-ı yâre
Ṭama‘-ı hāma düşüp rabṭ-ı maḥabbet boş imiş
- 5.Nā’ilā nāfe-şifat sīnemi pür-ḥūn itdim
Güft-gūy-ı leb-i dil-dāra meserret boş imiş

55

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Müçib-i cāh ü selāmet olur insāna ḥulūş
Vāşıl-ı vuşlat olur dāreynde iḥsāna ḥulūş
- 2.Herkesiñ mümkin midir tevfiķe maḥrūn olması
Rabṭ olunmuşdur cihānda pāk-dāmāna ḥulūş
- 3.Ṭāli‘e maḥşūşdur işde tecellī başka şey
Müçib-i vuşlat olur encām-ı cānāna ḥulūş

54. 26b

55. 26b

- 4.Emr-i ‘aşkda bülbül-i sūz-i nevā emsāldir
Rūz u şeb āh eyle gelmez ḥadd-i imkāna ḥulūş
- 5.Nā ‘ilā her bir emrde maẓhariyyet şart imiş
Düş ider mi ādemi vādī-i ḥīzlāna ḥulūş

56

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Cevher-i aşliyyeden insān-ı kāmildir ğaraż
‘Arş-ı a‘lā-yı beyāndan eşref-i dildir ğaraż
- 2.Murg-ı kudsuz iktisāb-ı kadr ü ḥaysiyyetdeyüz
Vāşıl-ı āmāle der-desti vesā’ildir ğaraż
- 3.Sen süvār-ı baḥr-ı ‘aşk iseñ vücūd iklīmine
Rākib-i deryādan ancaḳ kesb-i sāḥildir ğaraż
- 4.Raḥm-ı māderden bu kevne ‘azm ü reftār eylediñ
‘Āleme gelmekden ancaḳ ref ‘-i ḥā’ildir ğaraż
- 5.Mezra‘atü’l-āḫere Nā’il bu ‘ālem mülkidir
Ḥire alana hūnerle sa’y ü taḥşıldir ğaraż

57

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

- 1.Vaşlıñı benden dirīğ mi böyle pinhāndan ğaraż
Bir nigāh-ı iltifātdır çeşm-i cānāndan ğaraż

56. 27a

57. 27a

- 2.Dergeh-i ihsānıñña zannımca bir esbābdır
Dīde-i ‘uṣṣāqdan cārī olan kıandan ğaraż
- 3.‘Āşıkıñ mir’āt-ı kıalbin pāre pāre itmedür
Şem‘a-i ümmīd-i aġyārı fūrüzāndan ğaraż
- 4.Gördüġüñ āvāreyi dil-beste şanma zülfüñe
Şadıķı fehm eylemekde ‘ayn-ı ‘irfān[dan] ¹ġaraż
- 5.Kimseler çekmezdi ‘aşkıñ Nā’ilā hamyāzesin
Maṭlab-ı vuşlatdır ancaķ düş-ı ħizlāndan ğaraż

58

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Düşmedi ħişşeme ‘ālemde benim cāy-ı neşāt
Başmadı ħāne-i āmālimize pāy-ı neşāt
- 2.Beni dūr eyleyeli çeşm-i feraħdan aġyār
İdemem ħāb ²-ı ħuzūrumda temāşā-yı neşāt
- 3.Ķomadı mevc-i ġumūm ħāṭırımı bir yerde
Girmedi dest-i dile dāmen-i şahrā-yı neşāt
- 4.Şimdi mir’āt-ı emelden görünür mi şüret
Düşdi nā-ehl eline işde o kālā-yı neşāt
- 5.Beni ħayrān-ı ġam itdi bu ġadr- ħ^v āh gerdün ³

¹ 4b metinde “ayn-ı ‘irfāndır”

² 2b metinde “ħāb” (ħāb)

³ 5. beyitin ikinci mısrası metinde yok.

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Bülbül-i nağme-keşân sūz-ı nevādan maḥzūz
‘Āşık-ı ḥün-i derün cev̄ [ü] cefādan¹ maḥzūz
2. İ‘tidāl üzre olur mı bu cihānıñ ḥālī
Kimisi derde esīr kimi şafādan maḥzūz
3. Ḥıfz-ı nāmūs ider insānı giriftār-ı kabā
Nefsine gālib olan belki ‘abādan maḥzūz
4. Ekmeyen toḥm-ı himem ‘arşa-i ḥācetmende
Olmaz ‘ukbāda o maḥşül-ı cezādan maḥzūz
5. Şimdi şāhib-keremiñ şevketi kīmyā gibidir
Kanı ol Ḥātem-ı T̄ay ola saḥādan maḥzūz
6. Zann ider cānı berāber gidecek himmet ile
Olmaz aşḥāb-ı rüteb luṭf u ‘aṭādan maḥzūz
7. Hele sevḳ-i hüneriñ bābını mesdūd buldum
Nā ’ilā ṭab‘-ı zamān bād-ı hevādan maḥzūz

² 1b metinde “cevr cefā”

60

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Raḥm-ı māderde idüp rızķımı takśım Őāni'
Düşme sen miḥnet-i sa'ya gelene ol ķāni'
2. Herkesiñ ḥokka-i ğaybiyyesidir vāşıl olan
Kısmetiñ ķıl ü ķālin ķadar oldu ķāti'
3. Beşere lāzım olan nīk ü bedi fehmi itmek
Her ḥuşuş dā'ire-i 'aql-ı kemāilde cāmi'
4. İdemez ādemi tevfiķe muvaffak iķdām
Şarf-ı himmet ile taḥşil olunur mı ṭāli'
5. Kuvvet-i men' ü 'aṭā ķabza-i Rezzāķdadır
Kim olur Nā'il-i zār ķudret-i Ḥaķķa māni'

61

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Tā-be- maḥşer seni ben eyleyemem terk ü ferāğ
Ey güzel naķd-ı vişālinle beni eyle çerāğ
2. Benim ol 'aşıķ-ı sevdā-zede-i deşt-i cünün
Oldı Mecnün gibi mesken baña şaḥrā ile ṭağ
3. Ten-i bīmārımı ğam öyle za'if eyledi kim
Ḥāķ-i naķş-ı ķademiñ oldu gözümden pek irāğ

60. 27b

61. 28a

4. Sifle-perverlige meyl itme yakışmaz güzele
Eyle nā-cins ile meclisleri sen emr-i yasağ
5. Zāhım-ı tūr-i müjeye karşı tūran Na'ildir
Nār-ı firqatle derūn mülkünü itme pūr-dāğ

62

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Tıfl-ı nev-rüste güzel şive vü reftarı zarīf
Revişi kendine maḥşūş gülüşü şūḥ-ı 'arīf
2. Hüsni görse eger 'āşık-ı āzürde-dilān
Naḫşını levḥa-i dilde ider elbet taşnīf
3. Vaşfımı şāḥife-i ḳalbime ḳayd eyler idim
Anı gördüm ki ezelden hemān olmuş taşḥīf
4. Beñzedirsem ne 'aceb rüyünü devr-i şemse
Bu ḥayāl 'āşık-ı şūrīdeye ḥüsn-i ta'rīf
5. Söylediñ bu gāzeli taḫlıca rengin Nā'il
Ḳorḳarım çeşmiñe uyḳu getürür vaşf-ı laḫīf

63

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Hāhiş¹-i vaşlıñla ey şüh oldı dermānım telef
 Toğrı söyle maṭlabıñ itmek midir cānım telef
2. Der-ḥayāl itdikçe gül-berg-i vişāliñ çeşm ü dil
 Oldı bī-dermān olan cismimdeki ḳanım telef
3. Ḥayret-efzādır bu ḳalbim şimdi kec-reftār ile
 Ḥālime raḥm eyle itme ser ü sāmānım telef
4. Sūz-ı ‘aşḳ [u] derd-i ‘āşıḳ² nārdan efzūndur
 Dem-be-dem itmekdedir bu cism-i ‘uryānım telef
5. Nā’il-i āzādedir dil-teşne-i eşk-i niyāz
 Şuğl-ı derd-i firḳatiñle itme iz‘ānım telef

64

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. ‘Āleme geldik gelelden merd-i himmet bulmadıḳ
 ‘Ācizāne raḥm ider şāḥib-mürüvvet bulmadıḳ
2. Her kime derd-i derūnum eylesem ednā beyān
 Ḥālime imdād ider ehl-i saḥāvet bulmadıḳ

¹1a metinde “ḥāhiş” (خاهش)

²4a metinde “‘aşḳ derd”

3. 'Aşrımız olmuş tamām āḥir zamāna mā-şadaḳ
Bāğçe-i dünyāya geldik hīç ʔarāvet bulmadıḳ
4. Gerçi kim mihr-i vefā lafzen cihānda vardır
Zātına¹ maḫhar düşüp aşlā şadaḳat bulmadıḳ
5. Hāliyā olmaḳdayuz merzūḳ-ı ḳand-ı kā'ināt
İçdigim şerbet midir semm mi ḫalāvet bulmadıḳ
6. İstemezken vāsıḫa feryād-ı ḫāl-i zücreti
Rütbe-i vālā-yı devletde mürā'at bulmadıḳ²
7. Ḳorḳar oldum mā-ḫaşal derdi beyāna Nā'ilā
Şimdi imsāk-ı ḳanā'at gibi devlet bulmadıḳ

65

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. İşde dünyāda refāh-ı ḫāle maḫhar olmadıḳ
Fā'ide ḫāşıl olur bir ḳāle maḫhar olmadıḳ
2. Bir muḳadder vakti³ var ḫannım bu levḫ-i ḳudretin
Sa'y ü iḳdām eyleyüp āmāle maḫhar olmadıḳ
3. Dā'imā cem'iyet-i ḫāḫır refāha ḫāş imiş
Biz hele naḳd u ḳabā vü şāla maḫhar olmadıḳ

¹ 4b metinde "zatına" (زته)

² Bu mısradaki kafiye bozuk ; çünkü şiirin tamamında kafiye "-et , -at" şeklinde devam ederken bu

mısradaki "-āt" (mürā'āt) şeklinde kullanılmıştır.

³ 2a metinde "vakti" (واقتی)

4.Fitne-i devr-i kamer mi yoḥsa ṭāli ‘den midir
Müstahakḳ-ı feyz olup iḳbāle maẓhar olmadıḳ

5.Pek de inkār eylemem Nā’il evā’il serveti
İḳtidār emrinde istiḳlāle maẓhar olmadıḳ

66

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Seniñ şāniñdir ey şūḥ-ı cihānım dil-nevāz olmak
Ḳapuñda bekleyen üftādegāna çāre-sāz olmak

2.Reh-i kūyuñdan özge rāh görmez çeşm-i ḥün-pāşım
Ḥaḳıḳat-bīn olan ‘uşşāḳa mümkin mi mecāz olmak

3.Ḥarīdār-ı metā’-ı vaşlıña aḡyār heves-kārdır
Muḥakḳakdır raḳīb-i ḥud’a-kārān ḥile-bāz olmak

4.Egerçi lezzeti inkār olunmaz mīve-i vaşlıñ
Revā mı ‘āşıḳa taşdı’-i pā-būs-ı niyāz olmak

5.Deriñde Nā’il-i ḥün-ı derūnuñ pür-emeliñdir
Çerāḡ-ı vuşlatıñla beyne’l-‘uşşāḳ ser-firāz olmak

67

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Şimdi bu halk-ı cihān bī-ser ü sāmān ancağ
Kimi hayretzede vü ser-be-girībān ancağ
- 2.Hele erbāb-ı ma'ārif gam ile hāme gibi
Ser-fürü itmede efgān ile giryān ancağ
- 3.Ba'zısı teşne-i şahrā-yı melāl olmalıdır
Kimisi feyz-i zülālī ile reyyān ancağ
- 4.Nā-sezā tuṭmadadır zirve-i 'izzetde maḳām
Pür-hüner ahḳar ü ser-geşte vü efgān ancağ
- 5.Şimdi herkes baña teşbīh olunursa Nā'il
İşte dünyāya zuhūrunda peşīmān ancağ

68

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Tīr gibi işledi ağıyār sitemi cānıma dek
Yıkdı kaşr-ı dilimi tā-be-temel tā-be-direk
- 2.Öyle bī-ḫūş u bī-tāb-ı gam-endūh oldum
Bildi mağdūriyetim yerde beşer gökde melek
- 3.Gerçi 'ālemde mükāfāt-ı 'amel kā'idedir
Var mı mīzān-ı mucāzātda günāhım bir demek

67. 29a

68. 29b

4.Ol kadar cevr-i felek itdi mükedder beni kim
Hālîmiz nerde qarâr eyleyecekdir giderek

5.Beni mazlûm olarak dūş-ı kūdūrāt itdi
'Ömrümi kıldı hebā derde giriftār iderek

6.Ne olur ehl-i dile ba'zıca gün gösterse
Dā'imā 'aksine dönmekte midir çarḥ-ı felek

7.Ṭüb-ı ta'rîzden olmaz başımız āsüde
Ca'lice tesliyet-i ḥātıra ibrām ne dimek

8.Herkesiñ ḳadrini idrāke sebeb zillet imiş
Düşse iḳbāl bizim ḥişsemize bir çār yek

9.Yaḳdı aḡyār revîşi cism ü tenim Nā'il-i zār
Oldı bāzār-ı merāmda emelim şa'b u tünek

69

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1.Nüş iderseñ mey eger 'aşḳ bādesin yek-sāle çek
Fāriḡ-i āzāde ol başıñ ridā-yı şāla çek

2.Düşme her bir dilber-i süflî-perestiñ şevḳine
Bir meh-i ḡarrāyı āḡūşa mişāl-i hāle çek

3.Ġayret-i cehle giriftār müceb-i ḥizlān imiş
Sūziş-i dāḡ-ı dilin fikr eyle ḥüzn-i lāle çek

4. Teşneyāb ol al al olsun o ruhsārīñ seniñ
Ey güzel semmūr ḥüsn-i dil-firībin ala çek
5. Kadriñi temyīze Nā'il dost kāfidir saña
Māsivādır ictināb it bāb-ı istişkāla çek

70

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. 'Aşk ile ey şūḥ beni āşüfte ḥayrān eylediñ
Kālbimiñ her kūşesin derdiñle vīrān eylediñ
2. Şānıña düşmez iken ey āfet-i devrān seniñ
Çeşm-i a'dāyı bize encām nigeḥ-bān eylediñ
3. Lāyık-ı ma'şūk mıdur kim 'āşıkāne cevri idüp
Her birin bir kūşe-i gamda perīşān eylediñ
4. Ben bu āh-ı ḥasretiñle çāk çāk olmuş iken
Ḥālime raḥm itmeyüp aḡyārı ḥandān eylediñ
5. Ḥāk-i ḥizlāna giriftār eyleyüp bu Nā'ili
'Āķibet maḡmüm idüp çāk-ı girībān eylediñ

71

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Eyle yā Rabbi şeh-i devrān-ı teşḥīr-i emel
Kār-ı āmālinde zāhir olmasun naķş u ḥalel

70. 29b

71. 30a

2. Sābit olsun fark-ı iqbālinde çetrāsā müdām

Sāye-i fevz-i ilāhī ola manşūr-ı düvel

3. İtme me‘yūs her huşūl-ı maṭlab-ı dil-ḫ‘āhda

Nāhun-ı dest-i keremle müşkilātın eyle ḫal

4. Gāh bī-gāh bu şehiñ maḫbūlūdūr güftārımız

Gerçi kim sıkllet virür ṭab‘ı kelāmım bī-maḫal

5. Vāḫtidir ¹ ibrāz dimeyü meyyitin ey Nā ‘ilā

Kim du‘ā şeklinde bir ‘ıdyiyemizdir bu ḡazel

72

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Eyledi faşl-ı bahārı yine imā bülbül

Naḡme-i sūzı çemen mülküni ihyā bülbül

2. Kendini şevḫ ile bir ḫayrete ṭaldırmış kim

N’eylesün Mecnūn ile ‘aşḫda hem-pā bülbül

3. Goncalar şūḫ gibi dügme-i gögsün çözmüş

Alamaz dāmen-i vaşlı ele ḫālā bülbül

4. Kalmamış ḫāşılı ² kendinde bir esbāb-ı ḫuzūr

Her zamān itmededir ḫār ile ḡavgā bülbül

5. Olamaz emr-i mecāz ‘aşḫı ḫaḫīḫatdir kim

Nā‘ilā rūz u şebi zār ile şeydā bülbül

¹ 5a metinde “ vāḫti” (واقتى)

² 4a metinde “ḫāşıl ”

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Emel-i rütbe vü cāha düşüp olma pür-ğam
 Kalmadı himmet ider bir er aşhāb-ı himem
 - 2.Mesned-ārā-yı merātib olanı söyletme
 Seni iskāta ider 'aczini feryāda neğam
 - 3.İtmesün sīm ü zerīñ ismini hulyā bī-kes
 Belki rü'yāda daħi dest-res olmak mübhem
 - 4.Nerdedir şimdi bu himmet ü kerem şa'şā'ası
 Gücenüp 'āleme itmiş 'ademe 'āzm ü hıram
 - 5.Țok olan aç olanıñ hāline vākıf olamaz
 Olmaya zātına maħşüş himem-i luţf u kerem
 - 6.Söylenür lafz-ı kerem gerçi bu beyne'l-'aceze
 Anı tayy itdi berāberce o zālīm Hātem
 - 7.Kimseden hātıra imdād ile himmet gelmez
 Keremiñ bābını sedd eylediler pek muħkem
 - 8.Her ne ister iseñ iste o kerīm Mevlādan
 Sebeb-i zāhiri haqđır yine Hālık her dem
 - 9.Şeh-i devrāndır ancak kulına raħm idecek
 Nā'ilā tesliyetim küll-i mülük-ı mülhem
73. 30a

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Virmedi zaḥmıma hıç merhemi dil-dār n'itsem

Beni rüsvā-yı cihān eyleyü nālān itsem

2. Rüz u şeb cevr [ü] cefādan¹ serim olmaz taḥliş

Ne kadar sım ü tene ülfetimi² eksiltsem

3. Bu cefā-cū dil-i bī-tābımı pür-ğam itdi

İntikāmım alınur mı ışırup incitsem

4. Pīş-i āmālde devr itmededir murğ-ı emel

Şayd olur mı bilemem dām-ı ḥulūş berkitsem

5. İşde bu dağdağalar virmedi ārām Nā'il

Virse bir buse lebinden de yıkılsam gitsem

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. El-ḥazerdır inkisār-ı 'āşık-ı āzādeden

İşde ma'şūka muzırdır nāleler üftādeden

2. Tāzeler ṭab'ı dem-ā-dem şu'le-i vech-i ḥasen

Mest-i şeydāya gınā gelmez imiş her bādeden

¹ 2a metinde "cevr cefā"

² 2b metinde "ülfet" (ا و ل ف ت)

3.Nev-heves temyīz-i rāh[u] ¹menzil-i kām eylemez

‘Ākil ü dāniş ‘udül itmez ʔarīk-i cāddeden

4.Ehl-i nıfkıñ hırşı galibdir şalāha zāhirā

Başı kaçmaz hālkı gördükçe müdām seccādeden

76

Mef ‘ ülü / mefā ‘ ilü / mefā ‘ ilü / fe ‘ ilün

1.Ey şüh-ı cefā-cū güzeller güzelisin

‘Āşıklarıñıñ hüsñ ile ʔarb-ı meselisin

2.Fehm eyleyemez zihn ü zekā meşreb ü ʔavriñ

Erbāb-ı diliñ ‘illet-i ʔül-ı emelisin

3.Ey ‘aql bir im‘ān ile keyfiyyet-i şühı

Mizāniña taḥsīn iderem şanki velisin

4.Sensin baña māhiyyet-i ecnāsı mu‘arrif

Ey kilik-i zekī ḥaḥ bu ki fenninde ‘Alisin

5.Mecnündür iḳbāl iden ol Leyli-şifāta

Meyl itdiñ ise Nā ‘il-i zār sen de delisin

¹ 3a metinde “rāh menzil”

Fā 'ilātün / fā 'ilātün /fā 'ilātün /fā 'ilün

- 1.Ehl-i 'aşkı medh-i haṭṭ u hāle sevdādır çeken
Dām-ı tār-ı kāküle göñli bu gavgādır çeken
- 2.Dideden aldı süveydā-yı cününü rüy-ı yār
Zulmet-i Leylī ziyāya mihr-i vālādır çeken
- 3.Pertev-i hüsn olamaz temkīn-i zūr-ı 'aşka denk
Yūsufi Ken'āndan şevk-i Züleyhādır çeken
- 4.Çekmez iken minnet-i gerdünü şimdi tırveş
Çille-i tav'a beni ol kaşları yādır çeken
- 5.Zinde itmişdür dili feyz-i zülāl-i luṭf-ı yār
Süy-ı bār bigi hayāt-ı tāzeye mādır çeken
- 6.Dāldır āsār-ı hayra nuṭkı pāk - ṭıynetin¹
Meryemi tenzīhe sev'et den Mesīhādır çeken
- 7.Ṭab'ına yāriñ pesend itdürmek ister kendini
Kilki süy-ı gayrete Nā'il bu sevdādır çeken

¹ 6a vezin bozuk

78

Mef 'ülü / fā 'ilātü / mefā 'ilü/ fā 'ilün

- 1.Ey rind-i 'aşk nîk ü bedi bil irâdeden
Taqsîm ider rızķımızı Rezzâķ nihâdeden ¹
- 2.Dil-ħastegānı itme nā-ümmîd merāmda ²
Hâşıl olur şevāb-ı mükemmel 'ibâdeden
- 3.Tebdîl ider mi luţf u nevāzişle ŧab'ını
Gelmez źuhūra bed-fi'l kişî-zâdeden ³
- 4.Olmaz ħavāşş behrever-i ragbet ü vefā
Āğüş-ı i'tibārı 'avāma güşâdeden
- 5.Ey Nā'ilā fen-i lu'b-ı şaŧrancı bilmeyen
Teşħîs ider mi merkez-i şāhı piyâdeden

79

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Eyledi şimdi benim şabrımı yağmā gîsū
Olacaktır telef-i cismime me'vā gîsū
- 2.Niceler 'aşķa düşüp çāk-i girîbān oldu
Şānına dinse revā 'uķde-i sevdā gîsū

¹ vezin bozuk

² vezin bozuk

³ vezin bozuk

78. 31b

79. 31b

3.Bendesin h n-ı der n olmaĝa uc g stermiŐ
Gerden-i Ő ha hem n  ıkdı bi-perv  g s 

4.Bil r erb bı anıŐ  adrini n zik serde
Ne rev  h sn ile hem-p  ola ra'n  g s 

5. ok mihenler  ekeriz b yle giderse N 'il
 ekdi bir  ıl ile enc m beni Őeyd  g s 

80

Mef  'il n / mef  'il n / mef  'il n / mef  'il n

1.Mel met ' rız olmuş h t r-ı dil-d ra bir p r a
 apılmıŐ kendi e v rındaki mekk ra bir p r a

2.Başa noŐŐ n gel r y riŐ f r g-ı h sn-i z b sı
Kes d ebri h l l itmiş gibi d d ra bir p r a

3.Hic b- l de olmuş Şimdi g st h ne  avrından
H c let Şeb-nemi d Őm Ő g l-i ruŐs ra bir p r a

4.O meh fikr eylemiŐdir g lib  vaz' itdigi zaŐmı
Y zi yoŐdur dil-i mecr hı istifs ra bir p r a

5.RaŐibi ger i kim N 'il gibi bilmiŐ Őad katde
Hele ŐemŐire uymaz cevher-i g dd ra bir p r a

81

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Ey sofî şāfî iseñ aldanma[kıl ü] kâline¹
Hör olur mağrūr olan görüñ kabā vü şālina
2. “Küntü kenz”iñ sırrına vâkıf iseñ meydāna gel
İşde ben girdim o “mütü” remziniñ dīvānına²
3. “Men ‘aref” da‘vāsını itdim didiler lā-tuḥaf
Anıñ için vâkıf oldum şimdi sırrın ḥāline
4. Şark u ğarb-ı istivā-yı şemse kıl im‘ān naẓar
‘İbret al uyma şakın nefis ü hevā idlāline
5. Terk idüp da‘vā-yı cāhı it tefekkür kudreti
Aldananlar oldılar maḥrūr cihānıñ ḥāline
6. Muḳbiliñ iḳbāline reşk eyleyen bî-çāreler
Şoñra idbārın görünce şükr ider aḥvāline
7. İşde āfāt-ı ‘azīmdir Nā’ilā feyz-i cihān
Yok beḳā bu ‘ālemiñ iḳbāline idbārına

¹ 1a metinde “aldanma kâline”

² divānına ifadesiyle kafiye bozulmuştur.

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün /mefā 'ilün

1. Karār-gīr olmadı 'ālem ne Dārāya ne Hākāna
Mülük-ı sālifān 'ibret-nümādır çeşm-i iz'āna
2. Açup sen dīde-i irşadı her dem h'āb-ı gāfletden
Nazar kıl olma mağrūr pāyidār olmaz Süleymāna
3. Cedel-kārān-ı vaktiñ himmetinden şarf-ı enzār it
Sirişk-i çeşmini cārī idersüñ sūy-ı yābāna
4. Eger taşvīr iderseñ şekl-i 'aşrı levh-i 'ibretde
İşāret itme dest-i luţfi terk eyle levendāne
5. Merām-ı maqşadın taḥşīle dā'im pīç ü tāb eyler
Yanar ümmīd-i vaşl şevk ile encām-ı pervāne
6. Bu bāğ-ı raḥneverden kimse dā'im mīve-çin olmaz
Rızā-cūy ol zūhūrāt-ı қaderle emr-i fermāna
7. Tevekkül ḥil'atın sen zīver-i düş eyle her ānda
Tehālükden ḥazer kıl eyle inşāf ḥāl-i akrāna
8. 'Abeşdir feyz-i iqbāli ümīdden iltimās itmek
Kıyās it manşīb-ı kevnī dem-i feyz-i gülistāna
9. Cihāniñ 'izz ü cāh-ı müddetin fikr eyle ey Nā'il
Każā menşūr-ı te'bīdi virür mi dest-i insāna

83

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Meyl ü şevküm gün-be-gün efzün iken cānāneye

Eylemez şimdi tenezzül murğ-ı dil her dāneye

2. Sū-be-sū [bū] cism ü cānın yaḳsa da āteşlere ¹

Lā-cerem şem‘iñ şu‘āsı hoş gelür pervāneye

3. Devr ider dünyāyı dil encām ḳarārı zūlf-i yār

Her ḫuyūr aḫşam olunca sa‘y iderler lāneye

4. Gerçi ol güft-i şinīd-i mevrīs-i ālām olur

Pek yazıḳ ol zihne kim maşrūf ola efsāneye

5. Mebḫas-ı ‘aşḳda yazılmış çāk ezelden Nā’ilā

Mazḫar olmaz ehl-i dil meşrebce bir cānāneye

84

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Sürme esb-i ḫālī‘i mehmūz urup kem pīşeye

Şanma ḫālī şīrden ḫiddetle girme mīşeye

2. Eylediñ biñ pāre ‘aşḳıñla dil-i maḫzūnumı

Çok degil mi bunca taş urmaḳ za‘īf bir şīşeye

¹ 2b metinde “sū-be-sū cism”

- 3.Bükse de ahr-1 felek addiñ abn gstermesin
Çok dırat-1 mnklib var kim ayanmış rışeye
- 4.İtseler Ferhda nisbet aysa msteb‘id gelr
şol kermet kim uyar ilşa uymaz tışeye
- 5.Ehl-i hli mest ider N‘il bu nazm-1 dil-keřiñ
ferin bu ab‘a bu tertıbe bu endışeye

85¹

- 1.Olmaz devmı esb-i mermıñ sibda
almaz mdm hemışe devr-i felek bir siyda
- 2.Yr itdi sefer gmı oldu muım-i dil
Dost gçdi ydigrı aldı yada
- 3.Gel bezme kim udm-1 şeref lzmuña
Dil muntaır şikeste-gñl iştiyda
- 4.Perçem egerçı mır-livdır ‘alem çeker
Çeřmiñde mjeñle gmzeleriñ ittifda
- 5.N‘il bize bu rtbe tefhr ‘abeş degil
Var nmımız memlik-i Rm u ‘Irda

¹ vezin “ mef‘ l / f‘ ilt / mef‘ l / f‘ iln” olmakla birlikte bazı mısralarda “ mef‘ l / mef‘ l / mef‘ l / fe‘ ln” şeklindedir.

86

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Ber-ķarār ol ey dil-i şeydā taħammül itmede

Dergeh-i vālā-yı Mevlāya tevessül itmede

2. Hākīm-i muṭlaķ sever ehl-i vaķār-ı şeri'ı

Nā-bekārāna ķuşūr itme tafazzul itmede

3. Şaḥş-ı bī-hūş idemez temyīz-i kār-ı nīk ü bed

Mażhar-ı taķşīrdır fikr ü ta'aķķul itmede

4. Sehvi 'irfānından efzūndur o şūḫ-ı fitneniñ

Ehl-i 'irfāna ḫaṭā eyler temessül itmede

5. Buzdaki taḫrīre beñzer nā-sezāniñ devleti

Rūzgārıñ dest-i cevrenden taḫallül itmede

6. Ben taķarrüb eyledikçe ol meh-i nā-mihr-bān

'Aceb istiğnā ile benden tevağģul itmede

7. İ'tibārı çünki ca'īdir bize ol dil-berıñ

Bildiginden ķalma ey Nā'il ta'allül itmede

87

Mef 'ülü / me fā 'ilü / me fā 'ilü / fe'ilün

1. Bir yār-ı ḫoş-eṭvār ile iffet-himem olsa

ḫāl ü ḫat u ruḫsār ile pür-muḫteşem olsa

86. 33a

87. 33a

2.Ebrūları¹ çeşmi müjesi cümle müselleme

Ā‘zā-yı tenāsübde ne bîş ü ne kem olsa

3.Eṭvārı levendāne olup şivesi orṭa

Bālā-yı bülendlikde mişāl-i ‘alem olsa

4.Reftār-ı edā vü nigeḥi ṭab‘a muvāfiḳ

Bīgāneye teklif-i cefā vü sitem olsa

5.‘İrfānı olup fark ide Mecnūnunu her ān

Üftāde-i sevdāsına Leylā-şiyem olsa

6.Āzāde ola ḥüsn-i ḥişālinde ḥuşūşā

Fehmīde-i esrār-ı fūnūn-ı ḥikem olsa

7.Her ḥālī bu resm üzre olup ol meḥiñ ammā

Nā‘il gibi maḳrūn-ı sebāt-ı ḳadem olsa

88

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1.Ser-i şūrīdede bāḳī olur mı neş‘e-i bāde

Heves-perdāz-ı ḥiddet derd-i serden olmaz āzāde

2.Ḥumārīñ ḥālī eyler nūş-ı meyden münfa‘il ṭab‘ı

Şanur nīk ü bedi hep cilvegerdir çeşm-i bīnāda

3.Dem-i ḥayretde ehl-i ‘acze luṭfin destgīr eyler

O kim itdi cilā-yı nūrı zāḥir dest-i Mūsāda

¹ 2a metinde “ ebrūları vü çeşmi müjesi cümle müselleme”

- 4.Bil ehl-i ittikāle fetḥ-i bāb itmez degil Bārī
Zimām-ı nefsini rabṭ eyledikçe bāb-ı irşāda
- 5.Degül ḥālī hünerver cüst [ü] ¹ cūyı ehl-i himmetden
Bulur feyz-i ta'ayyün cevher elbet seng-i ḥārāda
- 6.Dil-i āvāremiz gūyā ki murğ-ı deşt-i ber-pādır
Çeker ḳurba ne semte ṭā'ir olsa baḳ bu şayyāda
- 7.Nihāl-i ḥuşk-i kāma sebzelik virmez mi ey Nā'il
Hemān sen ḥāmeāsā müstakim ol semt-i feryāda

89

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1.Fesād-ı kākülün fikr itmedik sünbül mi var şimdi
Gadir-ḥāh olmadık āl-i ruḥundan gül mi var şimdi
- 2.Bir āfetdir şarāb-ı nāb için la'l-i nemek-pāşın
Lebiñ dādıyla taḳṭır ² olmadık bir mül mi var şimdi
- 3.Gülistān-ı cemāl-i revnāk-efzāsında ol şūḥuñ
Naḡam-perdāz-ı feryād olmadık bülbül mi var şimdi
- 4.Ser-ā-ser nüshā-i mendübe-i ṭab'ında dil-dārın
Ferāset ehline keşf olmadık müşkil mi var şimdi
- 5.Kümeyt-i ḥāmeniñ reftārını seyr eyle ey Nā'il
Niḡāh-efrüz-ı seyrān olmadık düldül mi var şimdi

¹ 5a metinde "cüst cūyı"

² 2b metinde "tekdır"

90

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Āh kim olsa idi pīç olanıñ tamgāsı
Az olurdı o zamān haysiyyetiñ gavgāsı
2. Yek-'ayār oldı bilinmez fużalā vü echel
Nerde qaldı hūner ü ma'rifetiñ da'vāsı
3. Fāsıq-ı kazībe maḥşūş olamaz emr-i cihān
Cāhiliñ oldı Felāṭün maḥarr-ı ednāsı
4. Qalbimiz yāre ile maṭla'-ı hicrān oldı
Telḥkām-ı gama dūçār görürüm hep nāsı
5. Nā'ilā meşveret itdim dil-i bī-çāre ile
İnzivā hücre sine girmek imiş a'lāsı

91

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Ey göñül eyle temennī nuşretiñ te'bīdini
Zīver-i nuṭq et du'ā-yı şevketiñ te'yīdini
2. Bā'is-i tāb ü ḥayātımdır şehensāh-ı cihān
Her ḥuşuşında Ḥudā taḥkīk ide taḥlīdini
3. Ḥākim-i Qahhār yed-i ḥussād-ı ber-mu'tādına
Gālib itsün fevz ü nuşretle yed-i tehdīdini

90. 34a

91. 34a

4. Hāl-ı kevneyn her ‘ıyd-ı sa‘īd-i āmīzde

Tāzelendirsin murād-ı nuşret-i cāvīdini

5. Sende yokdur Nā ’ilā taqdīme şāyān ber-güzār

Nev gāzelle eyle tebrīk Hān Mecīdīñ ‘ıydını

92

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. ‘İllet-i qalbe seniñ şūh vişālin şākı

Māzhar-ı rūh-ı cedīd eyleyecek ‘uşşākı

2. Kimseden fā’ide olmaz bu derūn yarasına

Bir raḥīm ‘āşıka şor ḥāl-i dil-i müştākı

3. Revnaḳ-ı ‘aşḳ-ı vefā ‘ahd-i mürā‘āt iledir

Görme şāyān-ı ferāmūş şehā mīsākı

4. ‘Adl ile ¹ şöhreti taḥşīliñe iḳdām eyle

‘Ādiliñ debdebe-i ‘adli dutar āfākı

5. Yār bir tūr-i cefā urdı dil-i nevmīde

Çüridi Nā’il anıñ zaḥmı cigerde bākı

¹ 4a metinde “ ‘add ile”

93

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Kesret-i şūhda bir bāg-ı cināndır Rūmili
Merkez-i dā'ire-i hūsn-i cihāndır Rūmili
2. Nedir ol yosma kesim tavr u edā cünbişler
Cezb ider 'ālemi cezzāb-ı zamāndır Rūmili
3. Zāhirā bārid ise meşreb-i dil-dādeleri
Hele erbābına bir kān-ı nihāndır Rūmili
4. Ekserī şūhları nūr-ı muşavver gibidir
Āteş-i āh ile uşşākı yaқandır Rūmili
5. Rūmili gerçi ki hiddet ile meşhūr olmuş
Nā'ilā emr-i dil-ārāda yamāndır Rūmili

94

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Revnāқında yine zāhir gibi istiklālī
Ġill ü ğışdan degül ol dil-berin ālī-hālī
2. Bī-hıred 'ākıbet-i hālīni idrāk idemez
Bu zār-ı iz'anını bahtın azacak iqbālī
3. 'Add ider şayhasını zāg ü hümānıñ yeksān
Ehl-i ğaflet ne bilür meymenet-i ittikālī

93. 34b

94. 34b

4.Kec-meniş herkese meyl eyler ise ‘âdetdir
Müstaķimiñ hele maķbül degil meyyâli

5.Bulmuş efzâyiş-i âsâyişini mülk-i vücūd
Nâ’ilâ yâr olalı mülk-i derūna vâlî

95

Mef ‘ülü / mefâ ‘ilü /mefâ ‘ilü / fe‘ilün

1.Dil ħāhiş ile kākül-i ğaddāra şarıldı
Beñzer o füsündāna ki bir māra şarıldı

2.Büs ¹ eyledi dildarı ziyāretde o zāhid
Ĥummāda yatar ħaste idi ħara şarıldı

3.Taķriri eşer eylemedi ħab‘a raķībiñ
Dil eyledi tesbīħ ile ezķāra şarıldı

4.Destār gibi lekesiz ol yāre didikçe
Büz başlu şanup ‘āşığı āġyāra şarıldı

5.Yoķ dāmenini būs ² idecek yār-i vefā-dār
Nā’il bu cihetden ķalem ü eş‘āra şarıldı

¹ 2a metinde “pūs”

² 5a metinde “pūs”

96

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

1. Bir nihāl-i kāmēt-i dil-cū helāk eyler beni
Sīm-ten¹ ol dīdesi āhū helāk eyler beni
2. Bā'is-i hikmet nedür kim al al olmuş ruḥuñ
İşte şimdi şive-i ebrū helāk eyler beni
3. İhtirāzım yokdur 'ālemde benim hiç kimseden
Sendeki ol ḥam-be-ḥam gīsū helāk eyler beni
4. Çeşmiñe itsem teşekkī zaḥm-ı müjgāndan 'abes
Hālimi 'arz itmede meh-rū helāk eyler beni
5. Dest-res olmağ ne mümkin Nā'ilā ol āfete
Ḥaçer-i bürrān gibi ḥoş-bū helāk eyler beni

97

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Şikāyetden dil-i gam-perverim bir cāmdır şimdi
Ḥayāl-i i'tidāl-i çarḥ fikr-i ḥāmdır şimdi
2. Beni bīhūde tekdır itmegi mu'tād itmişdür
Raḳīb-i bī-vefā bir bed-meniş bed-nāmdır şimdi
3. Seni bir bū sevād-ı zülfe meftün eylemiş ey dil
Evelden sūd u pesin kār-ı bārın şāmdır şimdi

¹ 1b metinde "sīm ü ten"

4. ‘Abesdir ol ğazālī Şayda dām-ı hīle vü Şan‘at
 Kılan destiñde ancağ bir tehīce dāmdır Şimdi

5. Temennā-yı ğınā Őab‘ıñ mükedder itmesün Nā‘il
 Devām-ı devlet-i dehr-i denī nā-rāmdır Şimdi

98

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Eliñe var mı girer Şimdi hevādan ğayrı
 Zülfüñe kim Őoğunur bād-ı Őabādan ğayrı
2. Çeşm-i inŐāf ile endāmıñna bağdım ey Şüh
 Saña yoğdur yağuŐur nāz u bahādan ğayrı
3. Mū-be-mū vāğıf-ı esrār kim ey çarĥ-ı denī
 Bulunur her hūneriñ Őıdğ u vefādan ğayrı
4. Fitneniñ mā‘ili kārında ser-āmed ise de
 Nesne hāsıl idemez zıll ü ‘anādan ğayrı
5. Şöhret-i Őāyi‘a āfet getirür Őāhibine
 Reh-zenī kim uyarur Őīt-i derādān ğayrı
6. İttikā- yı Őermīn-i aĥsent saña Őāhiddir
 Nā- sezādan ne gelür cevri-i ezādan ğayrı
7. Nükte-perdāz-ı ğürüh-ı Şu‘arāsın Nā‘il
 Kim bilür ğadriñi erbāb-ı zekādan ğayrı

99

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Yokdur ol mehde dilā şıdk ile ‘irfān eşeri
Ol sebebden bilemez lezzet-i şāb ü şekeri
- 2.‘Aşq-ı Şīrīn ile kazdı dil-i tğı Ferhād
Rīze-i sengden özge ne kazandı keseri
- 3.Eyleme pek de ezā zāhid-i sevdā-zedeye
Belki var kākül-i hoş-būyına yāriñ degeri
- 4.Āteş-i meşreb olursa ne kadar ‘ākıl olan
Kimseniñ hāne-i āmālını yakmaz şereri
- 5.Ehl-i taklīd-i hünerver olamaz Nā’il-i zār
Kāmilin māye-i zātında gerek her hüneri

100

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

- 1.Bu bezmiñ feyzine tālīb iseñ vezn eyler hengāmı
Sipihriñ gerdişin fikr eyle dil yād itme ālāmı
- 2.Temāşā-yı cemāl-i yār ile bir şevke kāni‘ ol
Erāzil vaz‘ıdır ‘arz-ı vişāle itmek ibrāmı
- 3.Ķarīn-i pür-hünerden iktisāb-ı feyz iden erdir
Cihānda tā mübeşşer söylenür ehl-i diliñ nāmı

99. 35b

100. 35b

4. Beni ol çarh-ı dūnuñ atması iqbāle bā'ışdir
Kemānın şiddetinden tır bulur ser-menzil-i kāmı
5. Bu nuṭka nisbeten zıdd mūcib-i pertevdir insāna
Eger var ise rüşdüñ Nā'ilā keşf eyle ihāmı

101

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

1. Ey gönül bir gün ider luṭfumu ihsān Bārī
Ehl-i şıdkıñ döner āsānlığa encām kārı
2. Ḥasret-i yār ile maḡlūb-ı keder oldıguma
Dā'imā yaqmadadır ḡalbimi firḡat nārı
3. Eylemiş ḡükm-i ḡazā nīki bedāna maḡrūn
Nāzır itmiş ḡül-i ḡamrāya da zālīm ḡārı
4. 'Aşıḡa ḡāş degül sūz-[u] ¹güdāzı 'aşḡıñ
Bir gün elbetde olur ma'sūḡa ḡükmi sārı
5. Ülfet ² itmiş aña bāzū-yı ḡulūşum yoḡsa
Çekemez kimseler ol ḡaml-ı meşakḡatbārı
6. Dāḡdār eyledi bu sīnemi encām ālām
Yine terk eyleyemem āh bu sitemkār yārı
7. Dā'imā itmedeyim kesb-i keder Nā'il-i zār
ḡıraruz āḡıbetī şīşe-i nām ü 'ārı

¹ 4a metinde “ sūz güdāz”

² 5a metinde “ ülfet” sözcüğü (ا و ل ف ت) şeklinde yazılmış.

102

Mefā 'ilün / mefā 'ilün /mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1.Kitāb-ı hikmete kayd itdi kudret emr-i taqdīri
Bozar lā-būd kader maşrūf olan ef 'āl-i tedbīri
- 2.Ṭarīk-i haqda dā'im istikāmet 'abde elzemdir
Nişāna vāşıl olmaz münharif atsañ eger tīri
- 3.Cihānda nīk ü bed āvāzesin sen şorma şūfiden
Ne bilsün düşmeyen dām-ı cünūna kayd-ı zencīri
- 4.Riyā şıgmaz hulūşa istikāmet 'āşıka hāşdır
Yiyenden şor ki güç mi zaḥm-ı müjgān ile şemşīri
- 5.Gelen bezm-i cihāna cümle gamgīn gitdiler Nā'il
Müyesser olmadı 'uşşāka vaşlıñ ḥüsn-i teşḥīri

TARİHLER

1

Der –Tārīḥ –i Vilādet-i Mevhibe Sultān

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1.Şāh-ı ‘ālem Ḥazret-i ‘Abdü'l-mecīdiñ yümni ile
Şulb-i pākinden hüveydā itdi bir sultān zuhūr

2.Neş‘e vü şevk ‘āleme şöyle tarāvet virdi kim
Luṭf ile ḥalk-ı cihān nūr ile ṭoldı itdi sūr

3.‘Arşa-i maṭlūba iḳbāli ḥırām-āver olup
Eyledi ḳalb-i hümāyūnı Ḥudā genc-i ḥabūr

3.İşde nev-sultāndır fahrü’l-ümem ḥayrū’l-benāt
Maḳdemini tevfiḳe maḳrūn eylesün Ḥayy-ı ḡayūr

4.Müjde-i şīt-i vilādet şöyle memnūn itdi kim
Ḥāṭır-ı ehl-i dile mümkin mi ḡam itmek ḥuṭūr

5.Kem nazardan ḥıfz ide Allāh zat-ı şevketini
Gelmesün şemşir-i iḳbāline ‘ālemde fütūr

6.İki şāhidle didi Nā’il ḳulı tārīḥini
Mevhibe Sultān ḳıldı ‘ālemi şād [u] ¹ sūrūr

¹ 6a metinde “şād sūrūr”

2

Berā-yı Tārīḫ-i Vilādet-i Şehzāde Meḥmed Murād
Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün / mefā ‘ilün

1.Cihāndār-ı mu‘azzam Cem-ḥaşem şāhenşeh-i ‘ālem
Ḥıdīv-i kişver-ārā zīb-i evreng-i şeref-kānı

2.Şeref-baḥş-ı serir-i saltanat ser-māye-i devlet
Mühim-sāz-ı ‘adālet vāriş-i mülk-i Süleymānı

3.Mülüküñ āb-rüyı Ḥazret-i ‘Abdü'l-mecid Ḥāna
Ḥudā luḫfindan iḥsān itdi bir ferzend-i zı-şanı

3.Vücūda yümñ ile şeh-zād[e] ¹ Meḥmed Murād geldi
İde ‘ömr-i ‘azizi merkez-i şihhatde cevlanı

4.Hemān-dem müjde olsun fāl-i ḥayr-ı fevz-i nuşretle
Ḳadem başdır bu kevne ḳurretü'l- ‘ayn-ı cihānbānı

5.Ḳudüm-i pākidir ḥayrū'l-ḳadem hiç iştibāh itme
Budur nā-dide cevher mişl-i nā-yāb luḫf-ı Sübhānı

6.Şeh-i devrāna Mevlā itdi iḥsān bir ciger-güşe
Zihī şehzāde-i ‘ālī-neseb kim mihr-i raḫşānı

7.Gelince mesned-i nāz-ı na‘īme kıldı düş-ā-düş
Der-āgüş itmek için ‘izz ü tevfiḳ oldı der-bānı

8.Ni‘am-perverlere şimdi teşekkür farz-ı ‘ayn oldı
Ümīd-i şāh-ı devrān itdi maḫlabdan ḫırāmānı

¹ 3a metinde “şehzād Mehmed”

9. Kudūmın mazhar-ı “*innā feteħmā*” eyleyüp dā’im
Şeh-i devrāna Mevlā aķ bıyıklı göstere anı

10. Gelüp üç hātifān imdād tarıķe didi Nā’il
Cihānı kıldı memnūn nev-nihāl-i Āl-i Oşmānī

Der-Feryād-ı Tāli‘-i ‘Ācizī

MÜSEDDES

I

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Girdik ālām-ı hümūmla yine devrāna göñül
2. Şem‘a-ı şıdk ü ‘ubūdiyyete pervāne göñül
3. Düşdüñ encām-ı emel luţf ile nālāna göñül
4. Acırım tāli‘-i menħūsuña vīrāne göñül
5. Dimedim mi saña ben itme ğurūr şāna göñül
6. Şimdi bildiñ mi ‘ayarıñ deli dīvāne göñül

II

1. Āteş-i āhıñ ile tā-be-semā tül çekdiñ
2. Aķter-i tāli‘iñe tıĝ-i muşayķal çekdiñ
3. Sīne-i derd ü ğama sürķ ile cedvel çekdiñ
4. Ğam-ı ser-nāmesine levħa yazup ğal çekdiñ
5. Dimedim mi saña ben itme ğurūr şāna göñül
6. Şimdi bildiñ mi ‘ayarıñ deli dīvāne göñül

III

1. Telķ-kām olduĝuñı ben diyemem sen diñle
 2. Tāma‘iñ derde düşürdi seni şöyle böyle
 3. Bu teĝāfül nedür ey baķt-ı siyāh-puş söyle
 4. Yürü şimden gerü bir vaħdete gir de iñle
1. 37a

- 5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

IV

- 1.İşde ‘ālemde ne yār u ne vefādār bulduñ
- 2.Sırrıñı gizlemeyüp kendüni bī-kār bulduñ
- 3.Ĥāb¹-1 ğafletde yatup baĥtıñı bīmār bulduñ
- 4.‘Āķıbet derde düşüp ĥāliñi düş-vār bulduñ
- 5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

V

- 1.Bāb-1 Mevlāya şarıl ğayre münācāt itme
- 2.Rızķ-ı ümmīdi eyle ‘abde mūrā‘āt itme
- 3.Bī-himem kısmına izĥār-ı müdārāt itme
- 4.Kendi kesb-i yediñi āĥere işbāt itme
- 5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

VI

- 1.Māni‘-i rızķ olanıñ ĥürmeti olsa farazā
- 2.İntikāmın kıomaz Allāh ider elbet icrā
- 3.Aldırır birbiriniñ desti ile ĥük-m-i kazā
- 4.Böyledir tā-be-ķadīm ķudret-i fi‘l-i Mevlā
- 5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi ‘ayārıñ deli dīvāne göñül

VII

- 1.Mihr-i ikbālīñe bir de o seĥāb-ı idbār
- 2.Eyledi şadme-i ğaflet seni üftāde-ĥ‘ār
- 3.Ĥāk-i ĥizlānda ķaldın işiñ oldı düşvār

¹ iv, 3a metinde “ĥāb” (حآ)

- 4.Sen de Nā'il gibi her rüz u şeb eyle efkār
- 5.Dimedim mi saña ben itme gurūr şāna göñül
- 6.Şimdi bildiñ mi 'ayārıñ deli dīvāne göñül

2

Der-Nuṣḥ-ı Nefsiye

MUHAMMES

I

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.İsteyen 'izzetini olmalıdır dūr-endīş
- 2.Emeli Şāni'e tefvīz iderek ol dervīş
- 3.Ḥaqqına kāni' olan rāhat ider bī-teşvīş
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşīl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmūş ḳaderi ḳıl der-pīş

II

- 1.Ne ḳadar sa'y u şarf-ı himem olsa farazā
- 2.Emr-i taḳdīrde müsāvī gibidir bāy ü gedā
- 3.Bā-ḥuşuş oldu müselleme hele beyne'l-'uḳalā
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşīl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmūş ḳaderi ḳıl der-pīş

III

- 1.Herkesiñ maṭlabıdır gerçi bu cāh ü rif 'at
- 2.'Āḳile elzem olan cüz'ice şarf-ı himmet
- 3.Hele iḳdām u ısrār ile gelmez vüs'at
- 4.Maṭlabıñ vechle taḥşīl olunur mı her iş
- 5.Ḳudreti itme fer-āmūş ḳaderi ḳıl der-pīş

IV

1. Hāl-ıñ her ne ki virdi ezeli taqdırle
2. Hāşılātıñ odur ancak kalem ü taħrırle
3. Dime dil-ħāhımı taħşıl iderim taqdırle
4. Maṭlabıñ vechle taħşıl olunur mı her iş
5. Kudreti itme fer-āmüş kaderi kıl der-pış

V

1. Nā'ilā derd-i dili Haḫka niyāz kāfıdır
2. Ṭali'ıñ yār ü yāver ve bu şāfıdır
3. İşde esbāb didigin hāli beyān vāfıdır
4. Maṭlabıñ vechle taħşıl olunur mı her iş
5. Kudreti itme fer-āmüş kaderi kıl der-pış

3

Der-Hāl-i Nefs Be-Zamān-ı Ye's

MUHAMMES

I

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

1. Melāmet bezmidir 'ālemde şimdi rütbe vü cāhım
2. İrişdi nüh-felek içre dem-ā-dem dūd-ı eyvāhım
3. Esır-i miḫnet oldum bilmezim kimdir ḫayr-ħāhım¹
4. Derūnum mülküni yakmaḫdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededgāhım

¹ I-3 metinde "ħāh" (حَا)

II

1. Ğarīk-i baĥr-ı ekdār oldum işde künc-i ğurbetde
2. Derūnum küľĥanāsā yanmada dest-i melāmetde
3. Şafā-yı ĥāṭırım yok encüm-i baĥtım felāketde
4. Derūnum mülküni yakmaĥdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

III

1. Ben ol telĥ-i dimāġım ĥişşemend olmam meserretten
2. Bu ġaddār çarĥ-ı ġerdūnda eser yokdur mürüvvetden
3. Beni taĥliş kılsun Ĥazret-i Ĥālīĥ bu ĥasretten
4. Derūnum mülküni yakmaĥdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

IV

1. 'Aceb bu 'ālem içre ben miyim her derde ālūde
2. Ne ĥikmetdir ki olmaz bu serim da'vādan āsūde
3. Belā vü derd ü ġamla bu dil-i virānem āzürde
4. Derūnum mülküni yakmaĥdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

V

1. Ṭulū' eyler mi bilmem māĥ-ı iĥbālim nuĥūsetden
2. Ümīdim kesmezim "lā-tāĥnaṭı naşş"-ı meserretten
3. İder taĥliş-i taĥdīr dāmenim dest-i melāletden
4. Derūnum mülküni yakmaĥdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

VI

1. Bize "naĥmü ĥasemnā"da olan taĥsīm-i ĥasrettdir
2. Ķulun tedbīri boşdur her ĥuşūşat dest-i ĥudrettdir
3. Kūdūrāt-ı cihānıñ āĥiri elbet selāmettdir
4. Derūnum mülküni yakmaĥdadır bu āteş-i āhım
5. Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

VII

- 1.Nedir 'ālemdē sa'y-ı muḳdır-ı taḥṣīl-i kām üzre
- 2.Ḥudā erḥamdır itmez bir ḳulın ğamda devām üzre
- 3.Döner elbetde Nā'il çarḥ-ı pür-ġaddār merām üzre
- 4.Derūnum mülküni yaḳmaḳdadır bu āteş-i āhım
- 5.Umūrumda ye'is el virdi Allāhdır mededġāhım

E't-taḥmīsāt

1

Mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün

- 1.Güzeller içre bir nāzik dehānım müstemendimsin
- 2.Ḥayālīñ dīdeden gitmek muḥāldır şeh-levendimsin
- 3.Ḥırāmān ol şafā-yı ḥāṭır it serv-i ¹ bülendimsin
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

II

- 1.Bütün cismim yanardı bir zamān mihr-i cemālīñden
- 2.Saña lāyık degildir geçme şūḫum pāymālīñden
- 3.Beni devr eyledi encām-ı kār devrān vişālīñden
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

III

- 1.Neden mesrūr olayım ḥasret-i eyyām-ı gül-femdir
- 2.Dem-ā-dem artmada derd-i firāḳım böyle bir demdir
- 3.Cihānı sürḥ iden işte bu āh[u] ² vāh-ı geremdir
- 4.Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
- 5.Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

¹ I-3 metinde "servi bülendimsin"

² III-3 metinde "āh vāh"

IV

1. Bu 'ālemde niçün ehl-i derūn telh-i merām oldu
2. Felek memnūn olsun ğadr ile taḥṣīl-i kām oldu
3. Selefde itdigim vaşla bu aḥz u intikām oldu
4. Fedā itmek baña küfrān-ı ni'metdir efendimsin
5. Benim sen merdüm-i çeşmim efendim dil-pesendimsin

2

Ġazel-i Pertev Pāşā Taḥmīs-i Nā'il

I

Mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

1. Ey ğonce-dehen şanma bu ṭab'ım feleklenür
2. Baḥr-ı maḥabbet içre dilim semeklenür
3. Bezme gelince ruḥları elvān çiçeklenür
4. Bū reşk-i ḥūrī ḥüsn-i vedāda meleklenür
5. Meşrebde n'eyleyim felekāsā dönekenür

II

1. Şemşīr-i ğamzeden olur mı sīnemiz tehī
2. Hiç bakmaz oldu rüyumuza kāmēt-i sehī
3. Ol şūḥ-ı nev-resīde-i mülk-i ḥüsn-i şehī
4. Ta'līm-i fenn-i 'aşk ider 'uşşākına gehī
5. Ġāhice de ol merdüm-i çeşmim bebeklenür

III

1. Kıldı heves zülf-ı yār benim ḥālīm tebāh
2. Yağdı bu nüh feleği dilde olan siḥ-i āh
3. Teşrīf idince bezm-i ḥafāya cilvegāh

- 4.Ol gonca-i hayā olur āzāde¹ nigāh
- 5.Gül-berg-i rüyı tār ü ter beneklenür

IV

- 1.Ruhsār-ı şem‘asına ‘aşkı pervāne ider
- 2.Sevdā-yı zülf-i yār beni eyledi der-be-der
- 3.Bizimle āteş-i ‘aşk ser-be-ser kabre gider
- 4.Eyler harāb şırça sarāy-ı dilim keder
- 5.Seng-i sitemle kāse-i ‘ömrüm dereklenür

V

- 1.Bihūde oldı dil ol māh-rūya mübtelā
- 2.Yāver olur mı baht-ı siyāh bilmezem baña
- 3.Dest irmiş iken dāmen-i vaşla Nā’ilā
- 4.Firkat şebinde Nā’il o meh-rüydān cüdā
- 5.Āh eylesem şerāre ‘aşkım fişeklenür

3

Der-Muhammes Berā-yı Muḳābele-i Āgyār

I

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

- 1.Bildim ey kalb-i za‘īf seng ü temürden peksin
- 2.İtme ağıyāra gāzab toḫm-ı fesādın eksin
- 3.Mazhar-ı la‘net olup küfrine bir taş diksın
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be-kıyāmet çeksın

¹ III-4 metinde “āzde”

II

- 1.Kimseniñ ğadrine rāzī degilim ‘ālemde
- 2.Қазdıǵı çukura dūşer қā‘idedir ādemde
- 3.Şınıf-ı fişāl yitirir dīnini āhır demde
- 4.Beni ẓemm eyleyenin aǵzını қаtır tepsin
- 5.Bī-devā derde dūşüp tā-be kıyāmet çeksin

III

- 1.Naşş-ı Kur’ānda buyurdı o Kerīm lā-yuǵleb
- 2.Ĥācelerden bunu gūş eylemedik mi ne ‘aceb
- 3.Acırım şūretiñ insān gibidir müfsid-leb
- 4.Beni ẓemm eyleyenin aǵzını қаtır tepsin
- 5.Bī-devā derde dūşüp tā-be kıyāmet çeksin

IV

- 1.‘Adlini eyleme inkār o raḥīm Ĥallāqıñ
- 2.Ey münāfıķ seni rüsvāy ider ol aḥlāqıñ
- 3.Şol arafdan virilür rüz-ı cezā evrāqıñ
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ aǵzını қаtır tepsin
- 5.Bī-devā derde dūşüp tā-be kıyāmet çeksin

V

- 1.Dilerim Hazret-i Ḥaḳdan seni nā-şād olasın
- 2.Lāne-i büm olarak ‘āleme ber-bād olasın
- 3.Rüz-ı maḥşerde rezīl-i derd ile feryād olasın
- 4.Beni ẓemm eyleyeniñ aǵzını қаtır tepsin
- 5.Bī-devā derde dūşüp tā-be kıyāmet çeksin

VI

- 1.Benim ol müntesib-i bāb-ı arīķ-i Mevlā
- 2.Var ümīd mi ki olam luṭf-ı ebedle iḥyā

- 3.Bī-günāh faşl ideni eylesün Allāh icrā
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaçıır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksin

VII

- 1.Bī-cerem dağl ideni Kādir-i Kayyūm Kaḥhār
- 2.Düşürüp vādi-i derde kala ğamda bīzār
- 3.Ķudretin zāhir ide Şāni‘-i Ḥayy u Cebbār
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaçıır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksin

VIII

- 1.‘Acabā var mı seniñle aramızda ülfet ¹
- 2.Bir yere meclīs olup eylemedik ünsiyyet
- 3.Niçün itdiñ beni bihūdece zemm ey la‘net
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaçıır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksin

IX

- 1.Ḥüsn-i ef‘ālime şāhid-i vūkelā vü a‘kal
- 2.Mesned-ārā-yı cihān mā-ḥaşal-i mülk ü milel
- 3.Pek muḥāl düşdi bu fi‘liñ hele ey şūm heykel
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaçıır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksin

X

- 1.Mü’minim tā-be-seher nağme-keş yāhūyum
- 2.Emr-i teslīmde çevgān-ı każāya müyum
- 3.İşte dağl eyleyene şā‘ir-i mu‘ciz-gūyum
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağızını kaçıır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be kıyāmet çeksin

¹ VIII-1 metinde “ülfet” (اولفت)

XI

- 1.Var mıdır bende haṭā ḥālimi icmāl itdim
- 2.Cem' idüp şimdi derün āhını bir ḳāl itdim
- 3.Nā'ilā şıdḳ ile tūr-i dili irsāl itdim
- 4.Beni zemm eyleyeniñ ağzını ḳaṭır tepsin
- 5.Bī-devā derde düşüp tā-be ḳıyāmet çeksin

Mukattā 'āt

1

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Gördigüm derd ü şevḳı hele ta'rīf idemem
- 2.Sāgar-ı ḥün gibi biñ kerre boşaldım ṭoldum
- 3.Elime girmedi bir ipucu bu 'ālemde
- 4.Ṭali'im görmek için dūr-bīne muḥtāc oldum

2

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Merkez-i 'aşḳa duḥūl itdigime pişmānım
- 2.Bulmadım meclis-i ārāmı raḳıbden ḥālī
- 3.Ḳudretiñ var ise gir bey' ü şirāya Nā'il
- 4.Şimdi cevher gibi kālā-yı vişāl pek ḡālī

3

Fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün

- 1.Derdimiz pesdir felek incitme Allāh 'aşḳına
- 2.Merdüm-i çeşm-i ḥayālinden cüdā Mecnün benim
- 3.Seng-i ṭa'n-ı düşmenān mecrūḥ itdi sīnemi
- 4.Ḥün ile dil kāsesi lebrīz olan maḥzūn benim

1. 41a

2. 41a

3. 41a

4

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. Bî-fütür sa‘y ile taḥşîl olunur ba’zı ḥuşuş
2. Her işiñ var imiş ‘âlemde sühûletli güci
3. Zîrden rif‘ate terfi‘e sebep lâzım imiş
4. Pek şarıl destiñe gerdün virir ise ipucı

5

Mefâ ‘ilün / mefâ ‘ilün / mefâ ‘ilün / mefâ ‘ilün

1. Hele sermet-i mağrūr olmadan pek ihtirâz eyle
2. Nevâziş şâḥibi ehl-i himemler bed-zebân olmaz
3. Bu meydân-ı fenâda kimse feyze olmasun mağrūr
4. Zemîne gelmemiş hîç arkası bir pehlivân olmaz

6

Fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilātün / fe ‘ilün

1. İtmeyen cānını cānân yolına şarfa himem
2. Hâl-i sâbıkda kalur maṭlaba mazḥar olamaz
3. Hızmet-i şādıka ol ḥâcetmendâna niyâz
4. ‘İbtidâ ağlamayan âḫir-i kârda gülemez

4. 41a

5. 41a

6. 41a

7

Mefā ‘ilün / mefā ‘ilün /mefā ‘ilün /mefā ‘ilün

1. Yazılmış levh-i taqdîr-i Hüdâda cümleñiñ kârı
2. Seniñ tedbîrine çarh-ı sitemkâr işde hâcet yok
3. Cihânı sū-be sū süzdüm bugün ben çeşm-i ‘ibretten
4. Birinde sâbit ü kâ'im olur hiç bir ‘alâmet yok

8

Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün

1. Beni terk eyledi mi yâr-ı sitemkâr bilemem
2. Gelmedi hânemize bir iki gündür kaç‘a
3. ‘Ahdim olsun ki güzel meclisime gelmez ise
4. Çekeyim bir na‘ra¹ kûyuna Rüstemâsâ²

9

Fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilâtün / fe ‘ilün

1. Şaḥn-ı gülzâra hırâm eyle güzel mevsimidir
2. Şâf şâf oldu açıldı gül-i şad-berg-i cihân
3. Goncalar tügmelerin çözdü seniñ maḳdemiñe
4. İntizâr güle bütün sînesini açdı hemân

¹ 8-4 metinde “ na‘ra” (نغره) şeklinde yazılmış.

² 8-4 vezin bozuk

7. 41b

8. 41b

9. 41b

10

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Dile rāḥat mı virür vesvese-i fikr-i raḳīb
- 2.Oldu bu mülk-i derün maẓhar-ı renc-i aḡyār
- 3.Nā-tüvānlık o kadar ḳalbimi bī-tāb itdi
- 4.Ḳalkamaz ḳoltuḡuna girmeyicek himmet-i yār

11

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Seni maḥşerde Ġazālī ile vezn itmezler
- 2.Saña lāzım olan aḳrānına fā'ik olmak
- 3.Merd olan idecegi luṭfa nedāmet itmez
- 4.Eşḫıyā 'ādetidir Ḥāteme lāḫik olmak

1

Lügaz

Fe 'ilātün / fe 'ilātün / fe 'ilün

- 1.Nedir ol nādire bir şey' 'acīb
Cānı yok çeşmi görür emr-i ḡarīb
- 2.Eli yokdur ayaḡı yok dizi var
Ba'zı yerlerde ider cā-yı ḳarār
- 3.Görse bir şūḫ-ı cihānı n'eyler
Der-'aḳab meclisine cezb eyler
- 4.Giceler şubha degin mestürdur
Görür ammā ki çeşmeden dürdur

11. 41b

1. 42a

5.Yüzi üstünde yatur leyl ü nehār

Ayağa kalkamaz öyle bī-‘ār

6.Bir ocağzādedir ol sim-sīma

Mübtelādır āña şāh ba‘zı gedā

7.Ḳuvvet-i āteşi gör n’itmişdir

‘Ār[u] ¹ nāmūsı fedā itmişdür

8.Çıkamaz vakt²-i şitāda her bār

Gördiğü şeyleri eyler izhār

9.Ba‘zısı zīnet ile pek mağrūr

Kimisi ‘işmet ile ehl-i ḳubūr

10.Meclis-i pādīshe varsa eger

Açılır gāh yatar zīr ü zeber

11.‘Aded-i ḥarfīni itdikde şümār

İki yüz yetmiş iki ḥuccti var

12.Şimdi ‘ālemde olan dūr-endīş

Ḥall ider bu luğazı bī-teşvīş

13.Nā’ilā her kim iderse bunı ḥal

Vāḳıf-ı sırr-ı cihān dinse maḥal

¹ 7b metinde “ ‘ār nāmūs”

² 8a metinde “vāḳit” (وَاَقْت)

Der-Tārīḥ-i Tamām-ı Divān

Fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilātün / fā ‘ilün

1. Bā‘is-i nuṭkum hemān ‘Abdü’l-mecīdiñ luṭfudur
Eyledim taḥdīs-i ni‘met ḥāmemi silk ü beyān
2. Ḥaḳ bilür kim ḥāṭıra gelmezdi tertīb eylemek
İltifāt-ı şāh-ı ‘ālem kıldı teşvīḳ-i lisān
3. Her ne inṭāk oldu ise mā-ḥazar kayd eyledim
‘Āleme olsun hemān āṣārımız naḳş-ı zebān
4. İşde bu tertībe cür‘et bir teşekkürdür murād
Var ise noḳşānımız ‘afv eylesün şāh-ı cihān
5. Bir düşer ḳat‘-ı zebānda böyle tārīḥ-i Nā’il
Ḥaşre dek dīvānçemiz bir yādigār olsun hemān

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Elazığ'da dünyaya geldim. İlk, orta ve lise öğrenimimi çeşitli okullarda tamamladım. Yüksek öğrenimimi Fırat Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladım. 2003 yılında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak İstanbul'a atandım. Küçükçekmece Ticaret ve Meslek Lisesi'nde iki aylık bir öğretmenlikten sonra İstanbul ili Eyüp ilçesi Alibeyköy Lisesi'ne tayin edildim. 2003 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsünün açmış olduğu tezli Yüksek Lisans sınavında başarılı oldum. Eski Türk edebiyatı dalında tez çalışmasına başladım. Halen Alibeyköy Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görevime devam etmekteyim.